

Čarobnjak Merlin

Pjesme koje se pripisuju Mirdinu

Nekoliko neobičnih gelskih pjesama (šest ili sedam) pripisano je legendarnom bardu¹ Mirdinu, među kojima su "Mirdin razgovara sa Taliesinom", "Jabukova stabla", "Breze", "Malo prase", "Mirdinov razgovor sa sestrom Gvendid". Srećemo ih u različitim rukopisima od kraja XII do sredine XV vijeka, ali očigledno predstavljaju prepise mnogo starijih originalnih sastava koji potiču iz usmene tradicije. Neki smatraju da je između 850. i 1050. sastavljen spjev o legendi o Mirdinu, dok preživjele pjesme predstavljaju, zapravo, fragmente tog spjeva. Gotovo svaka od tih pjesama predstavlja proročanstvo koje se bavi prvobitnom istorijom Vejza i borbama kojima su se njegovi stanovnici suprotstavljali Normanima i Bretoncima. U tom kontekstu, Mirdin je prikazan kao legendarni lik iz VI vijeka, opsjednut proročkim duhom. Mi predstavljamo odlomak iz jednog od njegovih najpoznatijih spjevova, "Jabukova stabla". Treba priznati da je globalni smisao ove pjesme ostao poprilično nejasan; u izabranom odlomku, tonalitet nije proročkog karaktera; pjesnik govori o svojoj prošlosti i iznosi neke detalje koji se pojavljuju i drugdje, na primjer u "Merlinovom životu" Žofroa od Monmuta ili u odlomcima vezanim za Lailokena. Ti razbacani elementi pomažu u rekonstituisanju dijelova tradicije o prvobitnom Merlinu: izbor jabuke, voljena žena Gvendid (to jest njegova sestra Ganieda iz "Merlinovog života"), hrabri ratnici, bitka, očaj čovjeka koji je kriv za smrt svog bližnjeg i koji se osjeća napuštenim od Boga.

¹ Starodrevni velšanski pjevač – pjesnik (prim. prev.)

Jabukova stabla

Jabuko² slasna što rasteš na proplanku,
tvoja naročita moć krije te od Riderhovich³ ljudi;
gomila pored tvog stabla, mnoštvo oko tebe,
mora biti da si blago za te hrabre vojake.
Sada me Gvendid više ne voli i ne prima me rado;
Ubih njenog sina i njezinu kćer;
Prezire me Gvazavg, Riderhov oslonac.
Smrt pokosi sve; zašto poštedi mene?
Nakon Gvendolava, nijedan gospodar me ne cijeni,
Nije mi do zabave, nijedna žena me ne posjećuje;
Dok u arderidskoj bici⁴ nošah zlatan tork⁵,
danas me ne cijeni više labudo- bijela moma.⁶
Slatka jabuko plemenita cvijeta,
Ti što rasteš skrivena u šumama,
U svitanje sam čuo novosti:
Gvazavg, oslonac...⁷ razjario se
do dva, tri, četiri puta u istom danu.
O Isuse! Da me barem smrt snađe
prije nego me okrive za smrt Gvendidinog sina!
Jabuko slasna, koja rasteš na obali rijeke,
Upravitelj koji ti se približava neće uspjeti da si pribavi
tvoje lijepe plodove;
u vrijeme kad mi razum bjaše nepomućen, ljubljah
redovno u tvojoj sijenci
ženu bijele puti, bez stida, tananu i nalik na caricu.

² U hrišćanskoj, antičkoj, ali i u keltskoj mitologiji, jabuka tradicionalno predstavlja voćku čiji je jedan dio povezan sa onostranim veličanstvom; ona je sredstvo spoznaje i održava vječnu mladost. Ovdje se, između ostalog, misli i na čuvenu jabuku koju je zagrizao Adam, na onu koju Paris udijeli Heleni, na zlatne jabuke iz vrta Hesperida, na jabuke sa Sretnih ostrva koja se drugačije zovu ostro Avalon: na to čudesno mjesto, neku vrstu keltskog raja koje odolijeva vremenu, Žofroa od Monmuta smjestiče nešto kasnije u svojoj priči vilu Morgana.

³ Riderh, kao i Gvendolau nešto niže, nisu Velšani već poglavari sjevernih Bretonaca. Velšanska tradicija se, zapravo, najčešće gradila na zemljištu koje je pripadalo sjevernim Bretoncima: s jedne strane, bretonska tradicija je bila bolje očuvana, s druge strane, protjerivani od strane Saksonaca potkraj VI vijeka, sjeverni Bretonci su nalazili utočište u Vejlzu i njihove tradicije su se prilagođavale velšanskim tradicijama. "Merlinov život "Žofroa od Monmuta načiniče od tog lika kralja Riderha, Merlinovog zeta.

⁴ Istoričari pamte arderidsku bitku. Odigrala se u VI vijeku, na sjeveru Karlisla, u onoj pograničnoj oblasti između Engleske i Škotske gdje su smještene legendarne gelske priče. Izgleda da su se u toj bici sukobila različita kraljevstva sjevernih Bretonaca.

⁵ Zlatna ogrlica – znak plemenitosti i junaštva.

⁶ "Bijel" se na bretonskom kaže *gwen*. Žena o kojoj je riječ bez sumnje je, dakle, pjesnikova sestra Gvendid. Sjetimo se da je u "Merlinovom životu " Žofroa od Monmuta, Ganiijeda, obuzeta sudbinom svoga brata, poslala ljude da ovog traže po kraljevstvu i, u svojoj mirovini, pred kraj djela, došla da sa njim dijeli svoju sudbinu duboko u šumama; na kraju, počinje proricati poput njega.

⁷ Nedostaje riječ u rukopisu.

Evo pedeset godina kako u bijedi progonstva,
lutam u društvu ludosti i ludaka.
Nakon pozamašnog bogatstva i ugodnih svirača,
sada siroma' patim, u društvu ludosti i ludaka.
Sada ne spavam više, strepim za svog gospodara,
za svog suverena Gvendolava i svoje zemljake.
Nakon pretrpljene bolesti i muke u kelidonskoj šumi,⁸
mogu li biti primljen u blaženu blizinu Gospodara mnoštva!

Sveti Kentigern i Lailoken

Legenda o Lailokenu pripada Škotima: nama su poznate njene dvije epizode, napisane u XII vijeku na latinskom, koje govore o životu svetog Kentigerna. U odlomku koji je naslovljen "Kralj Meldred i Lailoken", Lailoken, odbivši da odgovori na kraljeva pitanja, biva zatočen, izložen trodnevnom postu, nakon čega, ugledavši list zakačen za kosu vladarice, iznenadno počinje da se smije. U "Svetom Kentigernu i Lailokenu", on se izričito pojavljuje kao divljak, stari ratnik, koji je poludio za vrijeme jedne strašne bitke, prorok čija su proročanstva slabo razumljiva, koji posebno proriče svoju trostruku smrt. Na taj način pronalazimo elemente koji su, očigledno, slično iskorišteni i u "Merlinovom životu" Žofroa od Monmuta, što nas navodi na zaključak da je mnogo prije ovih tekstova postojala jedna tradicija; moguće je da se iza hrišćanskog plašta srednjovjekovne epohe, krije keltski šumski junak koji u sebi sabira funkcije kraljevskog dostojanstva i božanskog proricanja, koji je kažnjen ludošću i divljim životom.

U vrijeme kad je sveti Kentigern običavao da se povlači u pustinju, jednog lijepog dana, dok se gorljivo moljaše u jednoj usamljenoj šumi, prođe kraj njega neki luđak, nag i kosmat, lišen razuma i nalik na pobjiješnjelog divljaka. Zvali su ga Lailoken, a neki su tvrdili da se radi o Merlinu, čudesnom bretonskom proroku; ali u to nismo sigurni.

Priča se da mu je sveti Kentigern, ugledavši ga, pristupio ovako:

"U ime Oca i Sina i Svetoga Duha, zaklinjem te, ma ko da si, Božja tvorevino, reci mi držiš li do Boga i vjeruješ li u Boga: ko si i zašto lutaš sam po ovom pustom kraju, u društvu šumskih zvijeri?"

— Hrišćanin sam, iako ne zaslužujem takav naziv, odgovori luđak i odmah prestade da trči. U ovom pustom kraju, zbog svojih grijeha, trpim zli usud: živim sa divljim zvijerima zato što nisam dostojan da moji grijesi budu okajani među ljudima. Zapravo, ja sam odgovoran za pokolj svih onih koji su stradali u bici koja je dobro poznata žiteljima ovog kraja, a koja se odigrala u ravnici između Lidela i Karvanoka. Za vrijeme te borbe, nebo se počelo cijepati nada mnom i ja čuh glas, nalik na silan prasak, koji govoraše sa neba: "Lailokene, Lailokene, ti si odgovoran za krv svih ovih stradalih, i zato ćeš samo ti ispaštati za njihova zlodjela. Bićeš prepušten sotoninim anđelima sve do dana svoje smrti i živjet ćeš okružen divljim zvijerima, koje nastanjuju šume." I dok mi je pogled bio

⁸ Ovaj gelski naziv odgovara Kaledoniji, nazivu latinskog porijekla koji označava Škotsku. Kaledonija je šumovita oblast koja se zapravo nalazi na jugu Škotske

upravljen ka glasu koji slušah, ugledah tako jarku svijetlost kakvu nijedan čovjek ne bi mogao podnijeti. Isto tako sam vidio i nebrojene čete i vojske na nebesima, nalik na sjaj munje, sa vatrenim kopljima i iskričavim sulicama u rukama, kojima bijesno vitlaše spram mene. Tada me obuze zao duh, rastavi me od razuma i, kao što možeš vidjeti, dodijeli divljim zvijerima koje nastanjuju šume.

Nakon tih riječi, on odskakuta u jedan usamljeni pojas šume koji poznaš samo zvijeri i divlje ptice.

Potresen njegovom sudbinom, sveti Kentigern se moli za ovog nesretnika. Nedugo potom, Lailoken počinje da prorokuje veoma nejasnim riječima, koje ipak sveštenici bilježe, ali svojim urlikanjem Lailoken ometa razmišljanje i sveca i njegovih sveštenika. Jednog dana, zatraži on od svetog Kentigerna pričest, jer trebaše uskoro mrijeti. Kentigern, sveti biskup, požuruje jednog od svojih sveštenika kod Lailokena, da bi saznao kako će ovaj umrijeti i da li će umrijeti tog istog dana.

Sveštenik, dakle, pođe do slaboumnika i prenese mu riječi koje mu biskup bijaše naložio. Ovaj mu odgovori: "Istina je da ću danas umrijeti pod udarcima kamenja, i nabijen na kolac."

Vrativši se kod biskupa, sveštenik mu prenese luđakove riječi. Međutim, biskup ga zamoli da opet ode do luđaka, rekavši da ne vjeruje u tu priču o smrti. "Nego pustimo ga da tačnije kaže kada će i kakvom smrti umrijeti. Kad bi kojim slučajem, dodade, ovaj nesretnik mogao reći istinu i čvrsto se držati svojih riječi barem posljednjeg dana svog života!" Činjenica je da nikad nije dvaput rekao isto; ipak, imao je običaj da se ponavlja u svojim proroštvima, ali uvijek zaobilazno i okolišajući.

I tako, upitan od sveštenika po drugi put, bezumni odgovori: "Danas će moje tijelo biti probodeno počeličanim drvenim kopljem i tako će se rastaviti sa dušom."

Sveštenik se opet vrati kod biskupa i izvijesti ga o onom što mu je rekao čovjek lišen razuma. Biskup tada okupi sve sveštenike.

"Upravo ste sami čuli, reče im, zbog čega oklijevam da mu zadovoljim molbu: kad govori, nikad ne zna pravu mjeru.

– Gospodine, časni oče, nemoj se ljutiti ako te zamolimo još jedanput da mu budeš milostiv. Iskušaj ga i po treći put da bi vidio može li, kojim slučajem, vjerno stajati iza nekoliko svojih riječi."

Biskup, dakle, posla sveštenika i po treći put, da upita tog nesretnika, Bogom blagoslovljena, kakvom će smrću okončati svoj život.

"Danas će me, odgovori luđak, progutati talasi i tako ću okončati svoj ovozemaljski život.

"Brate, odgovori sveštenik ispunjen ljutinom, postupaš ludo i nerazumno, kao kakav podlac i lažov, a tražiš od svetog i iskrenog čovjeka da te potkrijepi duhovnom hranom koja se isključivo pruža iskrenim i pravednim ljudima!"

I tako nesretni slaboumnik, od tada Bogom blagoslovljen, povrati milošću Gospodnjom razum i stade naricati.

Lailoken traži da ga sveti Kentigern pričesti, što ovaj i čini, na usrdne molbe svojih sveštenika. Zatim, primivši blagoslov od Kentigerna, ponovo se osami, nestavši u šumama. Ali, još istog dana, ispuni se božansko proročanstvo: proganjan od strane

pastira, Lailoken bi kamenovan, izudaran na smrt, zatim u smrtonosnoj agoniji strmoglavljen sa litice u rijeku, gdje se nabio na počeličen kolac.

Istorija kraljeva Britanije

od Žofroa od Monmuta

Upravo u «Istoriji kraljeva Britanije» («Historia Regum Britanniae»), napisanoj na latinskom između 1135. i 1138. Merlinovo ime se po prvi put javlja u književnosti. Njen autor, gelski sveštenik bretonskog porijekla, pokušao je da u tom obimnom proznom djelu predstavi istoriju britanskih kraljeva, počev od mitskog porijekla prvog od njih, Brutusa, praunuka Eneje, dobro poznatog trojanskog heroja, preko kralja Artura, sve do posljednjeg koji je preminuo krajem VI vijeka. Nadahnjujući se istorijskim djelima i folklornim narodnim izvorima, Žofroa od Monmuta je keltskoj kulturi dao zvanično priznanje. U središtu te cjeline, ističe se na pravom mjestu, Merlin, kraljevski prorok, i Artur, legendarni kralj kom je Merlin obezbijedio čudesno uzvišenje. Tu su istaknute glavne komponente Merlinove ličnosti. Zasebno, na sredini djela, Merlin otkriva, u nejasnom i slabo razumljivom obliku, buduću istoriju nacije, a poznato je da su izvorno, ta njegova proročanstva činila jedno malo samostalno djelo, napisano 1134. naslovljeno kao "Merlinova proročanstva". Time stupa na scenu ličnost, koju smo ovdje izabrali da predstavimo.

Prvo pojavljivanje Merlina u književnosti: dijete bez oca

[106] Primivši tu vijest⁹, Vortegirn se nanovo posavjetova sa svojim magima¹⁰, želeći da mu objasne razlog te pojave. Ovi mu odgovoriše da bi bilo dobro potražiti dječaka bez oca, ubiti ga, i njegovom krvlju poskropiti malter i kamenje. Tvrđili su, zapravo, da taj postupak služi za učvršćivanje temelja. Ne oklijevajući, kralj razasla skoroteče po svim provincijama kraljevstva, da pronađu takvo biće. Nedugo nakon toga, po svom dolasku u grad koji se od tada zove Kaermerdin¹¹, skoroteče zapaziše dječake koji se igraše ispred kuća. Približiše im se, i umorni od puta, posjedaše u krug, odlučivši da vrebaju na predmet svoje potrage. Kada je dan bio na izmaku, iznenada izbi svađa između dvojice dječaka koji su se zvali Merlin i Dinabut. Desi se da prilikom te njihove svađe Dinabut rekne Merlinu: "Zašto se ti nadmećeš sa mnom, lakrdijašu jedan? Nikada nećeš biti plemenit kao ja! Zapravo, ja i po majci i po ocu vučem korijene od kraljevske loze. Ali za tebe se ne zna ko si, budući da nemaš oca."

⁹ Da bi se odbranio od Saksonaca, Vortegirn je dobio savjet da podigne veoma jaku kulu koja će mu služiti kao utočište. Radovi započinju, ali temelji na jedvite jade iskopani, sutradan bi posve propali.

¹⁰ Imenica "mag" (lat. *magus*), za razliku od imenice "klerik" (lat. *clericus*), usmjerava srednjovjekovnog čitaoca na keltski paganizam, a ne na hrišćanstvo: iza ove imenice krije se slika druida.

¹¹ Etimološka interpretacija po kojoj se, u čast dječaka koji je tu pronađen, grad od tada zove Kaermerdin (Karmarten) nije ispravna. Imenica, zapravo, označava "tvrđavu na moru", a ne "Merlinov grad". Neki, opet, smatraju da je na osnovu imena tog grada stvoreno ime Mirdin – Merlin.

Nate riječi, skoroteče podigoše glavu i, pažljivo posmatrajući Merlina, upitaše o njemu grupu posmatrača. Odgovoriše im da se ne zna ko mu je otac. S druge strane, majka mu je bila kćerka demetijskog¹² kralja i živjela je sa redovnicama crkve Svetog Petra, u istoimenom gradu.

[107] Skoroteče, dakle, požuriše da nađu gradskog prefekta, i naložiše mu, na osnovu kraljeve naredbe, da pošalje Merlina i njegovu majku pred vladara. Čim je saznao razlog njihove misije, prefekt otpremi Merlina i njegovu majku pred Vortegirna kako bi kralj mogao s njima učiniti ono što mu se učini dobrim.

Kad ih dovedoše pred kralja, on uz počasti dočeka majku, znajući za njeno plemenito porijeklo. Onda je zapita sa kojim čovjekom je začela svog dječaka.

"Gospodaru kralju, odgovori ona, kunem se i mojim i tvojim životom, da ne poznajem osobu koja je začela to dijete. Jedno, ipak, znam: dok sam boravila sa drugaricama u svojim odajama, dolazio mi je neko, u liku veoma lijepog mladića, i često me srdačno grlio i jako stiskao. I nakon što bi neko vrijeme proveo sa mnom, iznenada bi potpuno nestajao pred mojim očima. Isto tako, često mi se obraćao dok sam sjedila postrance, ali nikad ne pokazujući svoj lik. Nakon takvih posjeta, znao se često sjedinjavati sa mnom u liku muškarca, a napustio me je onda kad sam zatrudnjela. Znaj, mudri gospodaru, da drugačije nisam poznala čovjeka koji je začeo ovog dječaka."

Ispunjen čuđenjem, kralj naredi da se pred njega pozove Mogan, kako bi mu otkrio mogu li izjave te žene biti osnovane. Dovedoše Mogana; saslušavši sve činjenice, rečenicu po rečenicu, on odgovori Vortegirnu:

"Otkrio sam u knjigama naših filozofa i u brojnim pričama, da je mnogo ljudi nastalo na takav način. Zapravo, prema Apuleju¹³, po pitanju Sokratovog boga, duhovi zvani demoni inkubi¹⁴, žive između zemlje i mjeseca. Posjeduju, istovremeno, i ljudsku i andeosku prirodu; kad god zažele, uzimaju ljudsko obličje i sjedinjuju se sa ženama. Možda se jedan od njih javio toj ženi i začeo u njoj ovog dječaka."

Klimava Vortegirnova kula

[108] Merlin, koji pažljivo slušaše sve što se zborilo, priđe kralju:

"Zašto smo moja majka i ja, reče, dovedeni pred tebe?"

- Moji magi me savjetovaše, odgovori Vortegirn, da potražim biće bez oca i da njegovom krvlju poškopim svoju građevinu: to će joj omogućiti da se ne obruši.

- Naredi tvojim magima da dođu pred mene, odgovori nato Merlin, i dokazaću da lažu."

Iznenaden njegovim posljednjim riječima, kralj naredi magima da dođu i sjednu pred Merlina.

"Ne znajući šta smeta temeljima započete kule, reče im Merlin, savjetovali ste da se moja krv prospe po malteru, kao da bi time istog časa građevina bila ojačana. Ali recite mi, ako znate, šta se krije ispod temelja. Ispod njih se, zapravo, nalazi nešto što sprečava kulu da se održi."

¹² Oblast Velike Britanije, smještena na jugozapadu današnjeg Vejlza.

¹³ Latinski pisac (oko 125 - poslije 170), pored ostalog, autor djela koje se zove *O Sokratovom bogu*, na koje se u ovom tekstu poziva. Djelo se bavi demonologijom i steklo je značajan uspjeh u srednjem vijeku.

¹⁴ Zloduh, demon koji prema pučkom vjerovanju spolno opći s usnulim osobama (prim. prev.)

Preplašeni, magi učutaše. Onda Merlin, kog su još zvali Ambrozije¹⁵, nastavi:

"Gospodare, moj kralju, pozovi svoje radnike i naredi im da kopaju: dolje ćeš pronaći jezerce koje sprečava tvojoj kuli da se održi."

Kad to bi učinjeno, otkriše podzemno jezerce koje je onemogućavalo svaku stabilnost. Ambrozije Merlin ponovo pride magima:

"Recite mi, podle i lažljive udvorice, šta se nalazi ispod tog jezerceta." Ali, kako se oni ustručavaše da odgovore i čutaše, Merlin nastavi. "Izdaj naredbu da se malim kanalima isprazni voda iz jezerceta i vidjećeš na dnu dva izdubljena kamena pod kojim spavaju dva zmaja."

Kralj povjerovala njegovim riječima, jer je rekao istinu po pitanju jezerceta; naredi da se ono isprazni. Nije se mogao dovoljno nadiviti Merlinu; i svi prisutni mu se diviše i smatraše da se takvo znanje duguje prisutnosti božanske moći u njemu.

Radovi zbilja otkriše dva zmaja, jednog crvenog i jednog bijelog, koji neposredno nakon što biše oslobođeni, zapodjenuše borbu: bijeli natjera crvenog na uzmicanje. Upitan od Vortegirna šta to predskazuje, Merlin briznu u plač i pade u trans. Izreče čitav niz proročanstava koja su mjestimice vrlo nejasna i koja navješćuju nesreću Bretonaca (crveni zmaj) koje će pokoriti Saksonci (bijeli zmaj). Jedan vepar iz Kornuaaja (koji možda navještava kralja Artura) doći će da se bori protiv osvajača. Konačno, Merlin proriče Vortegirnovu skorou smrt i dolazak kraljevskih nasljednika, Aurelija i Uterpendragona, koje je on otjerao kako ne bi naslijedili presto njihova oca.

Merlinov život od Žofroa od Monmuta

Sa «Merlinovim životom» («Vita Merlini», na latinskom), napisan oko 1150., Žofroa od Monmuta konačno usvaja lik Merlina, koji je do tada bio poznat kao nacionalni prorok i čarobnjak, porijeklom iz keltske mitologije ili folkloru. Zapravo, njegovo djelo, napisano u stihovima, nije toliko biografskog karaktera koliko to naslov pretpostavlja, zato što se, primjerice, u njemu ne pominje ništa o Merlinovom rođenju ili djetinjstvu, i zato što je isključivo iznijet onaj dio života u kom je kralj poludio. Zadržavajući Merlinove glavne sposobnosti, koje se odnose na Merlina proroka i vidioca, pisac, premda skromno, obdaruje taj lik i određenim društvenim položajem, porodicom i psihološkim profilom: Merlin je kralj, on ima sestru, suprugu i zeta, pogođen je ludilom i živi kao divljak, u tijesnoj vezi sa prirodom, čije tajne vrlo dobro poznaje. Hrišćanski kontekst tu nije mnogo bitan, a pažnja u ovom tekstu, koji pokatkad djeluje nepovezano, usmjerena je na to da nam predloži prvobitni lik, dosta različit od onog koji se javlja u drugim dvijema knjigama Žofroa od Monmuta, a koji najavljuje Čarobnjaka kog će uvesti na scenu potonji francuski romani: njegov Merlin upućuje na druđu koji je iniciran u uzvišene tajne.

¹⁵ Žofroa od Monmuta slijedi ovdje primjer dat u *Istoriji Bretonaca (Historia Britonnum)* koja se pripisuje Neniu, koji ga je inspirisao (Nenius je bio nasljednik bretonskog hroničara Gildasa), i po kojoj se dijete bez oca zove Aurelije Ambrozije (na latinskom, *Aurelius Ambrosius*).

Merlinova ludost: kralj postaje divljak

U kratkom prologu, narator najavljuje da će, uz pratnju harfe, opjevati "ludost vidioca i proroka Merlina".

[19] Merlin Bretonac uživao je ugled cijelog svijeta, svijeta koji je poznao brojne kraljeve. Bio je kralj i vidjelac: on je utvrdio zakone slavnog naroda Demeta¹⁶ i predskazivao budućnost njegovim vođama. Međutim, dogodi se da izbije sukob, u kom se više plemenitih gospodara kraljevstva suprotstaviše jedni drugima: [25] za vrijeme tog nemilosrdnog rata, u gradovima je izmasakrirano mnogo nevinog stanovništva.

Taj nemilosrdni rat pustoši oba tabora: s jedne strane Skoti, porijeklom iz Irske, s druge Bretonci sa juga Škotske, predvođeni Peredurom, pomagani Merlinom i Rodarhom, njegovim saveznicima. Za vrijeme jedne odlučujuće bitke koja desetkuje ratničke redove, umiru trojica braće jednog od vođa, Peredura ili Merlina¹⁷. Konačna pobjeda Bretonaca ne uspijeva da umiri duboki očaj koji je zahvatio Merlina.

[65] Žalio je za svojim ratnicima, lijući neprestano potoke suza. Kosu je posuo pepelom i odjeću razdrio; bacivši se na zemlju, počeo se prevrtati na sve strane. Peredur, plemenita gospoda i druge vođe nastojale su da ga utješe, ali on ne htjede ni utjeha ni usrdnih molbi. Bol koja ga izjedaše, bila je toliko jaka da je, od tog trenutka, plakao puna tri dana, odbijajući svaku hranu. I dok se vazduh ispunjavao njegovim, tako brojnim i tako silnim jadikovkama, Merlin doživi drugi napad ludosti: iskrade se u želji da se neopaženo domogne šume.

[75] Zađe duboko u šumu, zadovoljan što može da se sakrije pod jasenovima. Promatrao je divlje zvijeri kako pasu šumsko rastinje. Čas bi progonio jednu, čas bi drugu pretekao u trku. Hranio se korijenjem biljaka, mladim izdancima, plodovima stabala i divljim kupinama. Postade divljak, kao da je od šume začeo¹⁸. Niko ga ne pronađe tokom cijelog narednog ljeta, i on zaboravi na sve: i na sebe samog, i na svoje roditelje; boravio je sakriven u šumama, ponašajući se kao divlja zvijer. Ali kada stiže zima koja sobom odnosi svo bilje i sve [85] plodove sa stabala, i kada ne bi više ništa za sakupljanje, on počeo da jadikuje:

"O Hriste, Bože nebeski, šta da činim? U koji kraj svijeta da se smjestim, pošto u svojoj blizini ne vidim više ništa što bi mi moglo poslužiti za hranu, ni biljke u zemlji, ni žira na drvetu? Dvanaest jabukovih stabala uzdizalo se ovdje, i svako je neiscrpno nosilo sedam plodova¹⁹; sada ih više nema. Ko mi ih je oteo, reci ko? Gdje su mogla najednom nestati? Čas ih vidim, čas ih ne vidim. Sudbina mi se naizmjenično suprotstavlja i smiješi, u zavisnosti od toga da li mi brani ili dozvoljava da ih vidim. [95] Čas mi nedostaju jabuke, čas sve drugo. Šta je šuma bez lišća i bez plodova: patim u nedostatku i jednog i

¹⁶ Narod Velike Britanije koji je živio na jugozapadu današnjeg Vejlza.

¹⁷ Latinski tekst ne pruža mogućnost razlikovanja.

¹⁸ Pridjev *sauvage* (fr. divlji, prim. prev.) potiče od latinskog *silvaticus*, izvedeno od imenice *silva*, "šuma": njegovo bukvalno značenje jeste "onaj koji je stvoren za šumu".

¹⁹ Pogledati fusnotu broj jedan, koja se tiče jabukovih stabala iz istoimene pjesme koja se pripisuje mitskom bardu Mirdinu.

drugog, jer ne mogu da se zaštitim njenim liščem, niti da se nahranim njenim plodovima. Zimski solsticij i južni vjetar sa svojim pluskovima, odniješe ih, jedan po jedan. Ako, kojim slučajem, pronađem repu, duboko zarinutu u zemlju, proždrljive svinje i nezasiti veprovi sjate se da mi je otmu čim je izvadim iz zemlje.

"Ti vuče²⁰, o moj stari družo, što obično sa mnom prolaziš skrovitim putevima šuma i pašnjaka, gotovo da nemaš snage kretati se duž polja: oslabi nas užasna glad. [105] Ti si prvi naseljavao ove šume, tebi je prvome starost izbljedila dlaku i evo te sad gdje nemaš, niti znaš, šta da pregrizeš. To me čudi, jer polja su prepuna srndaća i ostalih divljih zvijeri koje bi mogao da uhvatiš. Možda te je prokleta starost lišila snage i uskraćuje ti mogućnost da trčiš? Jedino što ti preostaje, jeste da zavijanjem ispunjavaš vazduh i da ležeći na zemlji, odmaraš svoje iscrpljene udove.

Pronalazak i zarobljavanje Merlina

Dok on tako pjevaše, okružen grmovima i gustim lijeskama, zvuk njegovog glasa dođe do ušiju jednog prolaznika: [115] on se uputi do mjesta sa kog dopiraše te riječi; pronađe mjesto i onog što govoraše. Ugledavši ga, Merlin se dade u bijeg; putnik pođe za bjeguncem, ali ipak nije uspio da ga zaustavi. Čovjek onda produži ka mjestu kud se bio namjerio, držeći se svog plana, ali potresen sudbinom osobe koju je vidio kako bježi.

No, sreće on jednog drugog putnika koji je dolazio sa dvora Rodarha, kralja Kambrije²¹; Rodarh bjaše oženjen lijepom Ganijedom, koja mu je donijela mnogo sreće. Ona je bila Merlinova sestra i oplakivala je sudbinu svoga brata. Razaslala je svoje vazale u pravcu šuma i udaljenih polja, da joj dovedu njenog brata. Upravo jedan od njih, kao što i rekoh, sreće na svom putu putnika, koji je išao pravo ka njemu. Prolazeći jedan pokraj drugog, oni razmijeniše nekoliko riječi. Onaj koji je bio poslan da traži Merlina, upita ovog drugog, da li ga je kojim slučajem vidio u šumama ili planinskim klancima. On se sjeti da je sreo takvog čovjeka, usred šipražnog šumskog rastinja kaledonijske šume, ali kad htjede da sjedne kraj njega i pripovijeda mu, dade se u bijeg, trčeći brzo kroz jednu hrastovu šumu. [135] Nato se Rodarhov izaslanik udalji i pažljivo zađe u šumu, istražujući dno dolina, penjući se čak i na planinske vrhove: svuda je tražio svog čovjeka, pristupajući i najmračnijim mjestima.

Na vrhu jedne planine nalazio se izvor, sa svih strana okružen lijeskama i gustim grmovima. Tu sjedaše Merlin i posmatraše s tog mjesta šumu, trku i nestašluka divljih zvijeri. Glasnik se pope uz tu planinu, savlađujući beščujno kosine, a sve u potrazi za svojim čovjekom; najzad ugleda izvor, i iza njega Merlina, [145] kako sjedi na travi i jadikuje.

Glasnik sluša prorokove jadikovke, a potom ga prekida, odsviravši nekoliko akorda na harfi, koju je ponio u nadi da će njome općiniti i umiriti čovjeka, koji je bio žrtva ludila. Između ostalog, on pjeva o očaju Gvendoline, Merlinove napuštene supruge, koja umire od tuge, i Ganijede, njegove sestre.

²⁰ Vuk se na bretonskom kaže *bleiz*, što upućuje na ime ispovjednika Merlinove majke, koji se zove Blez, u djelu *Robera od Borona*. Merlin je dakle jako vezan za vuka, koji je uvijek njegov prisni prijatelj.

²¹ Naziv zemlje koja otprilike odgovara današnjem Vejlsu.

[199] Glasniku pođe za rukom da zadivi vidiočeve uši, te se njemu srce omekša i obradova se pjevačevom društvu. Vidjelac se naglo podiže i uputi mladiću prijatne riječi, moleći ga da ponovo svira i pjeva elegiju, koju je maločas odsvirao. Ovaj metnu prste na harfu i ponovo zasniva [205] traženu pjesmu: svojom melodijom primora našeg čovjeka, koji je bio prožet blagošću instrumenta, da, malo po malo, odbaci svoju ludost. Merlinu se povrati pamćenje, sjeti se svog pravog identiteta i zapanji se tim napadom ludosti koji mu se sad činio grozan. Povrati mu se negdanji razum i sva osjećanja: obuzet nježnošću, on zajeca pri pomenu sestrihog i ženinog imena i, budući da mu se vratio razum, zatraži da bude odveden na dvor kralja Rodarha. Ovaj ga poslušao i oni odmah napustiše šume. Stigoše u kraljev grad, podjednako sretni.

[215] Kraljica se obradova što je pronašla svog brata, a žena bi sretna zbog povratka svog muža. Umnožavajući poljupce što su više mogle, one, preplavljene ljubavlju, obju miše rukama njegov vrat. Kralj, takođe, dočeka onog koji se vratio, uz počasti koje priliče njegovom rangu, dok je plemenita gospoda iz njegove kuće, kao i svjetina iz čitavog grada, bila u velikom veselju. Ali, videći toliko prisutnog svijeta, Merlin ne imaše dovoljno snage da to podnese: obuzet napadom ludosti, i nanovo ispunjen bijesom, on dobi želju da se nekako iskrade, i vrati nazad u šume.

[225] Nato Rodarh izda upute da se oko njega postavi straža, kako bi ga zadržali, i da se svira u harfu, kako bi stišali njegov bijes. Prožet tugom, stajao je on uz Merlina, preklinjući ga da se urazumi, ostane sa njim i napusti želju da ode u šume ili živi kao divlje zvijeri, kad je već u mogućnosti da drži kraljevski skiptar i pravedno vlada nad neustrašivim narodom. Zatim mu obreče brojne darove: naredi da se donesu odjeća, ptice, psi, hitri konji, zlato, blistavo drago kamenje, [235] pehari koje izradi Galand²² u gradu Siženi. Rodarh ponudi svoje darove vidioču, nagovarajući ga da ostane s njim i odrekne se svojih šuma. Ali vidjelac odbi njegove darove.

"Neka poglavari koji strahuju od siromaštva, odgovori Merlin, i koji se ne zadovoljavaju malim, nego uvijek žele imati više, uzmu sve to za sebe. Meni su draže šume i hrastovi, široko rasprostranjeni po Kaledoniji, i visoke planine sa zelenim prerijama u podnožju. To je blago koje se meni sviđa, a ne ono prethodno. Neka ti ostanu tvoji pokloni, kralju Rodarhu. Za svoje utočište, ja biram dragu Kaledonijsku šumu, [245] koja obiluje orasima i koju volim najviše na svijetu."

Nemoćan da poklonom zadrži tog zaista iscrpljenog čovjeka, kralj naposljetku naredi da ga čvrsto okuju u lance, kako bi mu onemogućili da se slobodno dočepa šumske idile. Čim vidjelac osjeti lance, i razumje da više neće biti u stanju da se vrati u kaledonijske šume, silno se ražalosti i povuče u tugu i tišinu: sa njegovog lica nestade svaki trag radosti, prestade govoriti i smijati se.

Vidiočev smijeh i objave

U međuvremenu, dvorom prođe kraljica, u želji da vidi kralja. [255] Kako bi, prema običaju, pozdravio pridošlicu, kralj je prihvatio za ruku i ponudio joj da sjedne; zagrljio je i poljubio. U trenutku kad je njeno lice okretao k sebi, spazio je list, zakačen za njezinu kosu. Pružio je ruku i sklonio ga, bacivši list na zemlju, veselo se šaleći sa onom koju ljubljao.

²² Latinizirano ime božanskog kovača Völundr-a iz germanske mitologije.

Vidjelac, čiji je pogled bio upravljen na njih, prasnu u smijeh: svi prisutni okrenuše glave, zapanjeni što ga čuju kako se smije. [265] Kralja to takođe iznenadi, te on zatraži od te sulude osobe, da mu kaže razlog svog iznenadnog smijeha, pridodajući svojim riječima obećanje o brojnim darovima. Merlin čutaše, odlažući za docnije objašnjenje svoga smijeha. Rodarh navaljivaše sve više i više, pokušavajući da utiče na njega nagradama i moljenjima. Ozlojeđivši se, najzad, njegovim nagradama, Merlin uze riječ:

"Tvrđica voli poklone i lakomac se zlopati u želji da stekne blago. Takvi ljudi lako prihvataju sve što im se naloži. Nije im dosta ono što imaju, jer su iskvareni poklonima. [275] Ali meni su dovoljni žirovi ljupke Kaledonije, i bistri izvori koji teku mirisnim livadama. Ja se ne dam privući poklonima: neka škrtica nosi sa sobom svoje blago! Ako me ne oslobodite, i ne dozvolite mi da se vratim zelenim dolinama, neću vam dati objašnjenje svog smijeha."

Ne mogavši nikakvim poklonom pridobiti vidioca, niti saznati razlog njegovog smijeha, Rodarh naredi da Merlina smjesti oslobode lanaca, i dozvoli mu da se vrati u samoću šuma, pod uslovom da obrazloži povod svoga smijeha, do čega je svima bilo stalo. [285] Merlin, sav sretan što će moći otići, uze riječ.

"Evo zbog čega sam se smijao: ti si, Rodarše, zaslužio da za isto djelo budeš pokaran i pohvaljen. Skidajući maločas list, koji je kraljica, bez svog znanja, nosila u kosi, pokazao si prema njoj više vjernosti nego ona prema tebi, kad se prikradala šipražju, gdje joj se pridružio ljubavnik, u namjeri da sa njom legne. Dok je tu ležala, za raspletenu kosu zakačio joj se list koji je slučajno pao, onaj isti koji si ti skinuo, ne znajući o čemu se radi."

Čuvši takvu optužbu, [295] Rodarh na mjestu potamni i skrenu pogled sa svoje žene, kunući dan svoga vjenčanja.

Ne uzbudivši se, kraljica pokušava ubijediti svog muža da ne vjeruje riječima jednog ludaka: između ostalog, dosjetila se jednog lukavstva, koje je trebalo dokazati da Merlin bunca. Izvela je triput jedno isto dijete pred vidioca, stalno ga prerusavajući, i pri tome tražila od vidioca da mu predkaže na koji način će umrijeti kad bude odrastao: Merlin mu daje tri različita odgovora (pavši sa litice, na drvetu, u rijeci). Trostruka smrt najavljena jednoj te istoj osobi, omogućava vladarici da trijumfuje i da se privremeno opravda, sve dok se, nakon nekoliko godina, predviđanje nije u potpunosti ostvarilo: goneći jelena, čovjek pada u provaliju i, viseći na grani drveta, utapa se u rijeci.

Povratak razumu: himna Stvaranju

Vrijeme prolazi, ispunjeno zbivanjima, a Merlin još uvijek živi u kaledonijskoj šumi, gdje proriče budućnost kraljevstva, dok pisari bilježe njegove riječi. Jednog dana, on dolazi do jednog izvora koji je upravo izbio u podnožju planina.

[1145] Nešto kasnije, ožednivši, Merlin se naginje nad potok, željno pije vodu i kvasi sljepoočnice: čim je voda prošla unutrašnjošću njegovog želudca i utrobe, umirujući posve zarazna isparenja iz drobi, Merlin dođe sebi, povrativši iznenada razum; konačno se

oslobodi svog svojeg bjesnila. Onom koji je dugo bio lišen svih osjećanja, vratiše se u jednom trenutku sve sposobnosti: ponovo postade ono što je nekad bio, zdrav, uživajući u povraćenom razumu. A potom, zahvaljujući Bogu, podignu svoje lice ka nebu [1155] i pobožno izgovori slijedeće riječi:

"O Kralju nebesni, Ti si stvorio zvijezde koje se kreću po dobro utvrđenim putanjama, Ti si učinio da more i zemlja, prepuni radosnog klijanja, pružaju bogatstva iz dubine svojih utroba: njihovo izdašno obilje obezbjeđuje blagostanje ljudskom rodu, nudeći svoju pomoć koja se neprestano obnavlja; zahvaljujući Tebi, vratiše mi se moje sposobnosti i iščeze ludilo! Bio sam izvan sebe; poput kakvog duha, poznavao sam djela ljudi koji su živjeli prije nas i predskazivao budućnost, bile su mi znane tajne fizičkog svijeta: let ptica, lutanje zvijezda, kretanje riba. [1165] Sve me to uznemiravaše i uskraćivaše mi odmor, svojstven čovjeku koji se vlada po ovozemaljskim zakonima. Sada mi se vratila svijest i izgleda da u meni ponovo kola ona životna snaga, kojom duh moj nekada prosljiđivaše život do udova. Tebi, Preuzvišeni Oče, dugujem svoju zahvalnost: iz čista srca pjevaću hvale dostojne Tebe, neprestano se radujući prinošenju veselih darova, Tebi u čast. Između ostalog, tvoja velikodušna ruka darovala mi je dva poklona u jednom, uzevši u obzir ovaj novi izvor koji izbija iz travnatog pokrivača: odnedavno, imam na raspolaganju vodu koje sam bio lišen sve do sada [1175], a pijući je, povratilo mi se moje mentalno zdravlje." [...]

[1254] Čitavom zemljom pronese se glas, da je u kaledonijskoj šumi izbio novi izvor: da je pijući od njegove vode, ozdravio čovjek koji je odavno patio od ludosti i živio u šumama poput divljih zvijeri. Stoga vođe i velikaši dođoše da utvrde činjenice i da podijele svoju radost sa vidiocem, kome je to vrelo donijelo ozdravljenje. Oni ga potanko izvijestiše o stanju u državi i zamoliše da ponovo uzme skiptar i vlada narodom, da se, kao nekad, vrati državnoj upravi.

"O mladi ljudi, odgovori on, godine koje me približavaju starosti, ne žude za takvim dužnostima, [1265], one mi oduzimaju vlast nad mojim udovima, tako da ovako oslabljen, jedva mogu da se šjećem poljima. Proveo sam već dosta vremena veličajući sretne dane, u vrijeme kad mi se smiješilo obilje bogatstva, kog sam imao na pretek. U ovoj šumi raste stogodišnji hrast, kog je starost koja sve izjeda, privela kraju: nedostaju mu sokovi i već je počeo da truli. Vidio sam kako taj hrast počinje da raste i kako slučajno pada žir iz kog je proizišao, [1275] u trenutku kad je žuna, sjedeći na drvetu, njihala granu. Još tada sjedah gotovo na istom mjestu, i vrebajući na svaku stvar, posmatrah kako sama od sebe raste. Tada me je obuzelo strahopoštovanje prema ovim šumskim predjelima i u mislima zabilježih mjesto na kom se to zbilo, u znak sjećanja. Dakle, dugo sam živio. Već izvjesno vrijeme, staračko breme mi stvara neugodnosti. Odbijam da ponovo budem kralj: bogatstva Kaledonije se meni, koji boravim pod njezinim lišćem, sviđaju više nego drago kamenje koje dolazi iz Indije, više nego zlato koje, kako kažu, pronalaze duž obala Tahoa, više nego pobrani plodovi sa Sicilije, više nego metidiško slatko grožđe [1285] ili visoke kule, gradovi opasani zidinama, odjeća kojoj je ljubičasta tirska boja podarila miris. Ništa mi se ne dopada toliko da bi me odvojilo od moje Kaledonije, koja mi je i dalje ugodna. Dok me ima, živjeću ovdje, zadovoljavajući se voćem i biljkama, i čistiću tijelo bogougodnim postovima, kako bih mogao umrijeti, nakon što pronađem vječni život."

Merlin, dakle, ostaje u šumama, uz još dvojicu sudrugova i uz svoju sestru Ganijedu, koja mu se nakon smrti svoga muža pridružuje, i živi njegovim načinom života. U svoje vrijeme, i Ganijeda počinje da prorokuje, kao da je i na nju prešla moć koju je posjedovao njezin brat.

Vejsov "Roman o Brutu"

Vejs, normandijski sveštenik porijeklom iz Džersija, dovršava 1155. godine «Roman o Brutu», koji predstavlja slobodan prevod «Istorije Britanskih kraljeva», Žofroa od Monmuta. To je prvo djelo na francuskom jeziku, posvećeno arturovskoj legendi: u njemu Vejs gradi od kralja Artura viteški i kurtoazni ideal, koji će, kao što je poznato, steći ogromnu popularnost. Kao i kod Monmuta, uz kralja Artura pojavljuje se prorok Merlin. Istini za volju, kad je u pitanju Merlin, Vejs preuzima epizode i komponente zapisane u «Istoriji Britanskih kraljeva», unoseći sasvim malo izmjena; ipak, zaslužan je za osnivanje okruglog stola, koje je pripisao Arturu. Njegovo djelo odjekuje snažno i osigurava, kako uspjeh djela Žofroa od Monmuta, tako i književnu promociju bretonske materije. U narednoj epizodi, koja je neposredno inspirisana i izložena po «Istoriji Britanskih kraljeva», Merlin je predstavljen, ne kao svima poznat prorok, što je po pripovijetkama dotad bio, već, po prvi put, kao isto tako neobičan čarobnjak.

Nadgrobnik spomenik Stounhendž

U želji da oda poštu bretonskim vodama i prinčevima koji su poginuli u Salisburiju, u bici vođenoj protiv trupa Saksonca Endžisa, kralj Aurelije²³ odlučuje da im podigne spomenik. Savjetuju mu da se pozove Merlin, kako bi rukovodio, i na dobro izveo taj projekat.

Kralj imaše žarku želju da vidi Merlina, i hoćашe od njega saznati nešto o njegovoj nauci. Poslao je ljude da ga potraže na jednom veoma udaljenom mjestu²⁴, kod izvora Labana u Vejlu, ali sam tamo nikada nisam išao i ne znam gdje se to nalazi. Merlin dođe pred kralja, koji je poslao po njega. Aurelije ga dočeka svečano, uz počasti, i iskaza mu svo svoje prijateljstvo. Usrdno ga zamoli da mu prenese svoje znanje, i otkrije budućnost: dosta toga želio je čuti iz njegovih usta.

"Sire, odgovori Merlin, o tome neću ni riječ reći, izuzev ako nije prijeka potreba, iskazujući tako veliku poniznost. Kad bih ja govorio iz oholosti, bez naročitog povoda, ili iz šale, začutao bi duh koji je u meni, koji mi daje svo to znanje, lišio bi me tog znanja i postao bih nalik na druge ljude. Okani se božanskih tajni i razmišljaj o onome što ti treba da učiniš. Ako želiš da sagradiš trajnu, lijepu i prikladnu građevinu, o kojoj će pričati

²³ Kod Žofroa od Monmuta i Vejsa, Aurelije, zvani Ambrozije, predstavlja legendarnog britanskog kralja, mlađeg brata Konstantina, koji odlazi u monahe, a starijeg brata Utera, koji ga naslijeđuje.

²⁴ Mala razlika u odnosu na tekst Žofroa od Monmuta, gdje kraljevski emisari traže Merlina prije nego što ga pronađu.

budući naraštaji, donesi ovdje karolu²⁵ koju su sagradili divovi u Irskoj: to je čudesno i golemo zdanje, napravljeno od kamenja koje je raspoređeno u krug i poslagano jedno na drugo. Kamenje je tako brojno, golemo i teško, da trenutno nijedan čovjek ne bi imao snage da ponese ni najmanji od njih.

- Merline, reče kralj smijući se, ako je to kamenje toliko teško da ga nijedan čovjek ne može premijestiti, ko će ga onda ovamo donijeti? S druge strane, naše kraljevstvo takođe ima nemalo kamenja!

- Kralju, nastavi Merlin, zar ne znaš da je lukavost jača od tjelesne snage! Snaga takođe ima svojih prednosti, ali je lukavost poželjnija, jer ona uspjeva tamo gdje snaga posustaje. Lukavost i magija dovršavaju mnoge stvari koje snaga ne smije ni da započne. Lukavost će premijestiti kamenje, i dobićeš ga zahvaljujući njoj. To kamenje donijeli su divovi, iz Afrike, odakle vuče svoj prvobitni oblik, i postavili ga u Irskoj. Uglavnom je dobro za zdravlje i koristi bolesnicima. Ljudi su imali običaj da peru kamenje, i tu vodu miješaju sa vodom kojom su se kupali. Bolesnici, ili pogođeni kakvom slabošću, prali su se vodom koju su namijenili sebi za kupanje: i tako su ozdravljali. Nikada nisu išli tražiti drugi lijek za svoje ozdravljenje, ma kakva bolest da je bila u pitanju."

Kralj radosno prihvata ideju i organizuje oružani pohod koji je imao za cilj da ukrade kamenje iz Irske. Merlin pokazuje svojim ljudima predio sa divovskom karolom, ali oni nisu u stanju da pomaknu kamenje ni za trunku.

"Sklonite se, reče Merlin, jer ništa značajno nećete postići silom. Sada ćete vidjeti da su lukavost i nauka jače od tjelesne snage."

Tada napravi nekoliko koraka naprijed, zaustavi se; pogleda oko sebe, promrsi nešto poput čovjeka koji izgovara molitvu, premda ne znam da li je to učinio ili nije. Zatim pozva Bretonce.

"Pridite, reče im, pridite slobodno. Sada možete uzeti kamenje, prenijeti ga do svojih lađa i ukrcati ga²⁶."

Shodno Merlinovim uputama, Bretonci uzeše kamenje, preniješe ga do svojih lađa i ukrcaše. Oduzeše ga u Englesku, u polje blizu Eimzberija. Na Duhove dođe tamo i kralj, uz biskupe, sveštenike, barone i mnoge druge zvanice. [...] Tada Merlin uspravi kamenje i dovede ga u red. Ono se na bretonskom zove Divovska karola, na engleskom Stounhendž²⁷, na francuskom Uspravno kamenje.

Nedugo nakon toga, Aurelija truje neki čovjek u službi Vortegirnovog sina, u želji da osveti svog oca. Dok se to dešavalo, na nebu se pojavila kometa u liku zmaja. Merlin, koji je Utera pratio u Kambriju kako bi ga svojim savjetima podržao u boju, otkriva značenje tog uznemirujućeg znaka: kralj je mrtav, Uter mora brzo, uz Božju pomoć, krenuti u borbu i izvojevati pobjedu; postaće kralj i njegov sin biće vrlo moćan. Prilikom jedne

²⁵ Karola je srednjovjekovni naziv koji označava krug, bilo da se radi o plesnom kolu, skupini ljudi, arhitektonskom rasporedu stubova ili čak o megalitima, kako je to ovdje, na nesvakidašnji način, upotrebjeno.

²⁶ U *Istoriji britanskih kraljeva*, Merlin svojeručno premiješta kamenje i prenosi ga lađama.

²⁷ Stounhendž je pravi megalitski krajolik, koji se i danas posjećuje. Smatra se da su ruine tog praistorijskog hrama stare oko 4000 godina. Jedan dio kamenja najvjerovatnije potiče sa sjevera tog krajolika, tridesetak kilometara odatle, a drugi dio sa juga Vejlsa, sa razdaljine od oko 400 kilometara, odakle je kamenje najvjerovatnije pristizalo morskim i naročito riječnim putevima.

svčanosti, Uter koji je postao kralj, zaljubljuje se u Igrainu, ženu kornuajskog vojvode. Zahvaljujući Merlinovoj magiji, Uter se preobražava u vojvodinog dvojnika, uspijeva prevariti Igrainu, pretvarajući se da je njezin muž, liježe sa njom i te noći začinja kralja Artura. Još iste noći vojvoda umire; Uter se odmah ženi njegovom udovicom i iste noći začinja kralja Artura: prema tome, tekst se vraća na ono što je prethodno potvrdio, tako da kod Vejsa, kralj Artur, na kraju krajeva, ima legitimno rođenje. Tada Merlin nestaje iz romana.

Merlin

Robera de Borona

Trilogija koju je sastavio Rober de Boron, svjedoči o želji da se napiše knjiga koja bi predstavljala sumu znanja o Gralu, toj slavnoj i zagonetnoj posudi, korištenoj na Tajnoj večeri, koja je potom primila Hristovu krv i koja se od tada, vrlo brižno, prenosi sa koljena na koljeno. U toj priči, u kojoj je sve povezano, Merlin takođe ima da odigra svoju ulogu, zato što su njegova i Hristova sudbina, po mnogo čemu, slične: Merlin će propovijedati jednu novu vrstu Jevanđelja, Jevanđelje o Gralu. Koliko znamo, ta trilogija predstavlja prvi ciklus istorije: središnja knjiga o Merlinu, u svojoj proznoj adaptaciji, ima za cilj da ispriča događaje koji odvajaju Merlinovo začće od Arturovog dolaska na prijesto.

Crpeći građu iz «Istorije britanskih kraljeva» Žofroa od Monmuta i njegovog prevoda na francuski od Vejsa, zatim iz usmenih tradicija koje su se isplele oko Merlinovog lika, autor predlaže roman koji, prema Aleksandru Miši, od Merlina čini "promotora arturovke slave i veličine". Prije svega, djelo se odlikuje velikom raznolikošću tonova (jedan odlomak podsjeća na fablio, drugi na istorijsku hroniku, treći opet poprima izgled propovijedi), te predma se roman može čitati kao cjelina, u prvom djelu suštinski je nadahnut postankom Grala, a na kraju proročanstvima o Gralu i ostvarenjem pogubne opsade Okruglog stola.

*Davli donose odluku
da stvore Antihrista*

Čuvši za Hristov silazak u pakao, demoni se savjetuju o tome kako da pripreme svoju odbranu pred čovjekom koji, izgleda, stvarno jeste sin Božji, o čijem su dolasku na zemlju negda govorili proroci. Taj oslobodilac čovječanstva predstavlja im tešku konkurenciju, otkupljujući grijeha, obećavajući ljudima vječni život ako se vladaju u skladu sa njegovim poukama ljubavi, ili ako se pokaju u trenutku svoje smrti. Jednom rječju, nešto se mora učiniti!

[1] «Ali odakle nam čovjek koji bi ljudima prenio istinu o našoj inteligenciji, moćima i načinu života? Zaista, imamo sposobnost da znamo sve što se uradilo, reklo i dogodilo; kad bismo imali čovjeka koji bi posjedovao takvu moć i znanje, i uz to živio na zemlji

među ljudima, svakako bi nam pomogao da ih prevarimo, kao što su to učinili proroci u našoj službi, koji su predviđali ono što se nama činilo malo vjerovatnim²⁸. Taj čovjek bi, dakle, otkrivao ono što se činilo i govorilo u bližoj ili daljoj prošlosti i tako bi stekao povjerenje mnogih. Kako bi lijepo djelo, rekoše uglas, učinio onaj koji bi stvorio takvog čovjeka, jer bi s pravom uživao potpuno povjerenje!

- Što se mene tiče, reče jedan od njih, nemam tu moć da stvorim čovjeka, učinivši da žena zanese, ali da je imam, lako bih to učinio, jer poznajem ženu koja čini i govori sve što zaželim.

- Ima među nama jedan, rekoše ostali, koji lako može uzeti obličje muškarca i imati polni odnos sa ženom; ali valjalo bi da to učini što pažljivije.»

I tako, nakon te rasprave, đavoli počеше da rade na stvaranju čovjeka koji će, zarad njihove koristi, varati svoje bližnje. Kako su ljudi bili kad su mislili da naš sveznajući Gospod ništa neće saznati o njihovim poduhvatima!

Đavo koji govoraše o ženi koja mu je posve odana, odlazi da je nađe; ona mu doista predaje dušu i sve što posjeduje, uključivši i muža. Po njenom mišljenju, najbolji način da prevare njenog muža, bio bi da ga dovedu do bjesnila i do granica strpljenja. Ne oklijevajući, đavo se okomljava na muževljeva dobra, postepeno ih uništavajući, a potom na njegovog mlađeg sina, kojeg davi: u očajanju, čestiti čovjek odriče se svoje vjere. Presretnom đavolu tada ostaje samo da dovrši svoj posao: ženu koja mu pomagaše nagovara na samoubistvo, i nedugo potom, njezin muž umire od tuge. Tri kćeri su još na životu, i đavo uspijeva zvesti najprije jednu, a potom i dvije. Ali najstarija kći mu odolijeva, strogo se upravljajući po uputstvima jednog sveštenika, vrlo dobrog ispovjednika u toj oblasti, koji je u nagloj i neobjašnjivoj porodičnoj nesreći prepoznao đavolje maslo. Jedne noći, nakon žestoke svađe sa sestrom, djevojka odlazi u krevet zaboravivši da ostavi upaljeno svjetlo i da se prekrsti, na šta joj je sveštenik strogo skrenuo pažnju...

[6] Đavo se prijatno iznenadi kad je ugleda kako sama i bijesna leži, okružena gustim mrakom. Tada joj prizva u sjećanje patnje njezina oca, majke, brata i sestara i sjeti se one koja ju je maločas tukla. Prisjetivši se svih tih nesreća, djevojka ponovo poče da plače, prožeta golemom tugom, i tužna srca utonu u san. Đavo se mnogo obradova kad vidje da je djevojka, u svojoj tuzi, potpuno zaboravila sve sveštenikove savjete:

«Evo je sad baš kako treba, reče on u sebi, a i van nadzora njenog sveštenika: bio bi ovo povoljan trenutak da se ušunja naš čovjek.»

Đavo koji imaše sposobnost da živi i spava sa ženama, ubrzo bi spreman da pređe na djelo: zateče je u snu i oplodi. Čim je to bilo obavljeno, ona se probudi i istog časa na um joj pade sveštenik, te se prekrsti:

«Sveta Marijo, šta mi se to dogodilo? Obeščašćena sam i više nisam ona koja sam bila prije nego što sam legla. Mila i slavna majko Božja, kraljice veličanstva, kćeri i majko Isusa Hrista, moli za mene svog blaženog oca i ljubljenog sina, da zašтите dušu moju i odbrane me od vlasti demona.»

Nakon toga, djevojka ustade i potraži počinioca tog djela, uvjeren da će ga pronaći. Shvativši da od te rabote nema ništa, ona otrča do vrata, ali ih nađe zatvorena, kao što ih

²⁸ Misli se na lažne proroke iz Starog zavjeta.

je bila i ostavila. Vidjevši da su vrata njene sobe bila zatvorena, detaljno pretraži čitavu sobu, ali bezuspješno. Onda shvati da je prevarena đavoljim lukavstvom, i poče jadikovati, ponizno zazivajući našeg Gospoda da je ne ostavi obećaćenu ovdje, na zemlji.

Ljudska pravda uzima stvar u svoje ruke

Noć prođe, i osvanu dan. [...] Djevojka krenu na put, u želji da vidi svog ispovjednika. [7] Hodala je veoma brzo, tako da je uskoro stigla.

«Nešto te muči, reče on posmatrajući je, vidim da si jako prestrašena!

- I treba da budem, odgovori, jer se nikada nikome nije dogodilo ono što mene zgodi. Došla sam da se posavjetujem s vama, jer ste mi rekli da niko ne može počiniti tako strašan grijeh, da za njega ne bi mogao dobiti potpun oprostaj, ako se ispovjedi, pokaje, i počne da slijedi upute svog ispovjednika. Gospodine, grijeshila sam, i zlostavio me je đavo, u šta ne trebate sumnjati.»

Djevojka potom vjerno pripovjeda šta joj se dogodilo: iako ne vjeruje da djevojka može izgubiti nevinost, ne znajući s kim joj se to dogodilo, sveštenik joj određuje kaznu zato što se nije pokoravala njegovim savjetima, prihvata da joj, u Božje ime, da oproštaj i da je blagoslovi.

[8] Ona se potom vrati kući, i življaše u velikoj poniznosti i kreposti. Đavo se žestoko razljuti kad shvati da je izgubio djevojku i da više nema uvida u ono što ona radi i govori, kao da je nikad nije ni bilo. Život je išao tim tokom sve dok se ona, usljed đavoljg sjemena koje je nosila u sebi, ne udeblja i ne zaobli; ostale žene to primijetiše i dođoše da je posjete:

«Pobogu, gospo draga, rekoše joj, šta je to s vama? Mnogo ste se udebljali!

- Da, istina je, odgovori.

- Da niste trudni?

- Čini mi se da jesam.

- A ko je otac?

- Najiskrenije vam kažem da ne znam, kao što vam najiskrenije kažem da se Bogu molim da mi olakša porođaj.

- Znači li to da ima toliko mnogo muškaraca koji su s vama spavali, da ne znate koji je od njih otac?

- Neka mi Bog zabrani da rodim ovo dijete, ako sam ikad vidjela ili upoznala čovjeka koji se sa mnom tako ponašao, da sam mogla ostati u drugom stanju.

- Prijateljice draga, to je nemoguće, odgovoriše žene koje se na te riječi prekrstiše. To se nikad nije desilo niti vama niti kojoj drugoj ženi. Nego možda više volite krivca nego sebe samu, i zbog toga ne želite da ga optužite. To je u svakom slučaju zlo po vas, jer ćete morati umrijeti²⁹ čim pravda i sudije saznaju za vaš slučaj.

²⁹ Neudata majka izlaže se po srednjovjekovnom zakonu smrtnoj kazni.

- Kad je tako, Bog neka mi spase dušu, uzviknu mlada žena prestravljena njihovim riječima, jer kunem se da nikad nisam vidjela niti upoznala onoga koji je odgovoran za ovo što mi se dešava!»

Djevojka odmah pođe da se posavjetuje sa svojim ispovjednikom, koji je ohrabri riječima, da je Bog neće ostaviti, ako je govorila istinu. On bilježi tačan datum i doba noći kad je dijete začeto. Nedugo potom, načuvši nešto o tom čudnom događaju, sudije pitaju sveštenika za njegovo mišljenje o tome.

[9] «Smatrate li mogućim, upitaše ga, da žena zanese i rodi dijete bez učešća muškarca?

- Neću vam reći sve što znam, ali ono što mogu da vam kažem, ako hoćete da vjerujete mom savjetu, jeste da ne treba da joj sudite dok je trudna: to ne bi bilo ni pravedno ni razumno, jer dijete nije zaslužilo smrt zbog grijehova svoje majke. Inače, morali biste priznati da ste ubili nevina, kao da je krivac.

- Postupaćemo prema vašem savjetu, izjaviše sudije.

- Predlažem da je dobro čuvate u jednoj kuli, na mjestu gdje ne bi mogla počinuti ništa nerazumno; postavite uz nju dvije žene koje će joj pomoći pri porođaju, ali im ne dozvolite da napuštaju mjesto. Poštedite joj život sve do rođenja djeteta, a po mome mišljenju, ostavite je i da to dijete hrani, sve dok ne bude bilo sposobno da samo uzima hranu i traži ono što će mu biti neophodno za život. Pa sad, ako želite postupati drugačije, izvolite. Ali što se tiče ove žene, možete činiti i ovo što sam vam ja rekao. Ako vjerujete mom savjetu, poslušajte ga; ako želite raditi drugačije, ja vas ne mogu spriječiti.

- Vaši prijedlozi čine nam se sasvim razboriti, odgovoriše sudije.

Učiniše ono što im je sveštenik predložio. Zatvoriše ženu u jednu visoku kulu, zazidaše sva vrata u podnožju kule, i smjestiše uz nju dvije žene koje su djelovale najposobnije za izvršenje tog zadatka³⁰. Na vrhu ostaviše otvoren jedan prozor kroz koji su vukle kanapom ono što im je bilo neophodno. Kad je sve bilo obavljeno, sveštenik se obrati mladoj ženi, koja stajaše na prozoru:

«Kad rodiš dijete, krsti ga što je prije moguće, i potraži me kad te izvedu odavde i kad budu htjeli da ti sude.»

Merlinovo rođenje: otkup Božji

[10] I žena dugo življaše zatvorena u kuli. Sudije je dobro opskrbiše svim potrebnim. U kuli ostade sve do rođenja svog djeteta po volji Božijoj.

Došavši na svijet, dijete imaše, kao što je bilo predviđeno, moći i lukavost đavla koji ga je začeo. Ali zaludan bi sav đavolji posao: đavo znaše da je Gospod svojom smrću otkupio grešnike koji se iskreno kaju, a on je, upotrijebivši lukavost i prevaru, zlostavio djevojku za vrijeme njezinog sna. Stoga, čim je shvatila da je bila svladana, djevojka je

³⁰ Trudnoća i porođaj smatrani su ženskim stvarima, i sve do kraja srednjeg vijeka pri porođaju nisu pomagali ljekari, već obučene žene, koje su se na starofrancuskom nazivale *sages* (od pridjeva mudar, pametan, dobar, čestit, prim. prev.). Današnje “*sages-femmes*” (babice, prim. prev.) pri čemu je pridjev “*sage*” izgubio svoje značenje, njihove su nasljednice.

uvidjela svoje greške i zatražila milost od onoga od koga je i trebalo; od tada, ona se stavila pod zaštitu i odredbe Boga i Svete Crkve, i u svemu im se pokoravala. Uprkos svemu, Bog ne htjede da đavo izgubi stvorenje koje mu je trebalo pripasti, nego naprotiv, prihvati da đavo od njega dobije ono što želi i zbog čega ga je stvorio. Đavo ga stvori upravo zato da bi to stvorenje posjedovalo đavolje znanje onog što se učinilo, reklo i dogodilo, i dijete je sve to znalo. Ali naš sveznajući Gospod nije želio da djetetu naškode grijesi njegove majke, jer se ona iskreno pokajala, uvidjela svoju grešku, pročistila kroz ispovijest, zatim nije pri punoj svijesti učestvovala u onom što joj se dogodilo, a koristila joj je i sila krštenja kojom se na krstionici oprala od svojih grijeha; stoga je djetetu podario moć i razum da poznaje budućnost.

Na taj način, dijete poznavашe svu prošlost zahvaljujući đavlu, a kao protutežu tom đavolskom znanju, Gospod htjede da ono uz to pozna je i budućnost: ta znanja dijete će koristiti onako kako bude htjelo, imajući vlast da, po svojoj volji, podrži pravo đavola ili pravo Gospoda. Zapravo, đavo se ograničio samo na to da mu stvori tijelo, a Gospodnji je posao da tijelo obdari svojim duhom, kako bi tijela mogla gledati, slušati i razumijevati, saglasno intelektualnim sposobnostima koje daje. Ovo dijete Bog obdari više nego ijedno drugo, jer njemu to bi potrebnije: uskoro će znati kojem će se taboru privoljeti.

Dijete, dakle, bi rođeno. Neposredno nakon što ga doniješe na svijet, dvije žene se vrlo prestrašiše, vidjevši da je dijete kosmatije i dlakavije od sve djece koju su do tada vidjele. Pokazaše ga majci, koja se prekrsti ugledavši ga.

«Ovo dijete me straši, reče.

- I nas, odgovoriše žene, i jedva ga držimo u rukama.

- Snesite ga u podnožje kule i zatražite da se dijete krsti.

- Koje mu ime želite nadjenuti? upitaše je.

- Ime mog oca », odgovori.

Onda ga položiše u kotaricu, spustiše kanapom, zatražiše da se dijete krsti i da mu se nadjene ime po njegovom djedu Merlinu³¹. Tako učiniše, a onda ga ponovo povjeriše majci na dojenje, jer se nijedna druga žena nije usudila da ga doji ili da se stara o njemu. Žena je to radila sve dok dijete nije napunilo devet mjeseci, a žene koje su joj pravile društvo, rekoše joj u više navrata da ih dijete zapanjuje, pošto je bilo veoma rutavo i djelovalo starije od ostale djece njegove dobi, tako da je sa devet mjeseci izgledalo kao da su mu barem dvije godine.

³¹ U srednjem vijeku bilo je uobičajeno davati novorođenčetu djedovo ime.

*Prvi Merlinov smijeh:
sin bez oca tješi svoju majku*

Jednog lijepog dana, kad dijete napuni osamnaest mjeseci, žene koje su bile zatvorene u kuli, saopštavaju Merlinovoj majci da žele otići.

[11] Uplakana, preklinjaše ih u ime ljubavi Božje, da se strpe još malo. Ali žene se zaputiše ka prozoru, dok je majka, sa djetetom u rukama, lila gorke suze:

«Dragi sine, reče, umrijeću zbog vas, a ipak to nisam zaslužila; umrijeću zato što niko, izuzev mene, ne poznaje istinu i zato što i sama teško u nju vjerujem. Dakle, moraću umrijeti.»

Pošto je tako kukala obraćajući se svom sinu, govoreći mu da je za njeno zlo Bog dozvolio da on bude rođen i satkan u njenoj utrobi, predajući nju na muke i smrt, pošto je pred našeg Gospoda izlijevala svoje patnje, dijete je pogleda i stade se smijati:

«Draga mati, ne bojte se, jer nećete umrijeti zbog jednog grijeha na koji sam vas ja naveo.»

Čuvši ga, njoj pozli: prepade se, olabavi svoj zagrljaj, dijete pade na zemlju i povrijedi se. Trgnuše se žene koje su bile kraj prozora i pojuriše prema njoj, misleći da je htjela ubiti dijete:

«Zašto vam je dijete ispalo iz ruku? zapitaše je. Želite li da ga ubijete?»

- To mi nije bilo ni na kraj pameti, odgovori ona sva zaprepašćena. Ispustila sam ga zbog jedne iznenađujuće riječi koju mi je uputio, od koje mi je zastao dah i oduzele se ruke.

- Šta vam je dakle rekao, da vas je toliko zaprepastilo?

- Rekao mi je da neću umrijeti zbog njega.

- Hoće li reći još nešto?»

Onda ga uzeše i počеше ga zadirkivati ne bi li šta progovorio, ali njemu uopšte nije bilo do toga i ništa im ne kaza. Nakon izvjesnog vremena, majka reče:

«Prijetite mi i recite da ću zbog svog sina biti živa spaljena. Ja ću ga držati u rukama i moći ćete da vidite hoće li govoriti.

- Kakva šteta što će jedna tako divna osoba poput vas, zbog ovog stvorenja, biti živa spaljena! rekoše joj, primaknuvši se.

- Lažete, odgovori im dijete, i te riječi vam je moja majka stavila u usta.»

Žene se preneraziše i vrlo preplašiše tim riječima; rekoše među sobom da to nije dijete, već đavo, budući da je znao šta su govorile. One mu se iznova obratiše, postaviše brojna pitanja, ali im on samo jedno odgovori:

«Ostavite me na miru, jer vi ste bezumnije i grešnije od moje majke!

- Ovo čudo ne smije ostati skriveno, uzviknuše iznenađene tim riječima, objelodanićemo to ljudima koji su dolje.»

Čuvši novost, sudije se složiše da je došlo vrijeme da se izvrši pravda, odrediše dan suđenja, i rekoše da se žena odmah obrati svom ispovjedniku.

[12] Ostade samo jedna sedmica do dana kada se trebala popeti na lomaču. Užas bi je hvatao pri pomisli na taj dan. Videći majku kako plače, dijete, koje se šetallo po kuli, prasnulo u smijeh, preplavljeno velikom radošću.

«Vi ne mislite ovog časa, prigovoriše mu žene, na ono što zabrinjava vašu majku, a nju će kroz sedam dana zbog vas živu spaliti. Neka je proklet čas vašeg rođenja, jer će ona zbog vas pretrpjeti strašne muke, osim ako joj Bog ne iskaže svoju ljubav!

- Lažu, draga majko. Dok sam ja živ, niko izuzev Boga neće se usuditi da vas osudi na smrt i živu izvede na lomaču.»

Žene i majku obradovaše te riječi: «Ovo će dijete biti puno mudrosti, rekoše, kad je u stanju da ovako govori.»

Merlin, majčin advokat

Na dan suđenja, sudije mladu ženu osuđuju na strašne muke, jer su ubijedeni da su njene riječi da ne poznaje djetinjeg oca lažne. Ipak, sveti čovjek koji ju je ispovijedio, još uvijek se nada, i iščekuje čudo, osnažen Merlinovim riječima.

[13] Jedan od sudija, onaj koji bijaše najuticajniji i koga svi drugi slijediše u mišljenju, uze riječ:

«Čuo sam da ovo dijete govori, i da je reklo kako njegova majka neće biti zbog njega izložena smrtnoj kazni; ako ono treba da joj pomogne, ne znam šta čeka sa svojim izlaganjem.»

Saslušavši ga, dijete se počeo meškolljiti u majčinim rukama, te ga ona spusti na zemlju. Istog časa, dijete se uputi pravo pred sudije:

«Izvinjavam se, reče, ako griješim, ali da li vi uopšte znate zašto želite moju majku spaliti živu?

- Znam vrlo dobro, odgovori onaj što je maločas govorio, i reći ću ti: zato što te je stekla kao posljedicu grešnih, vanbračnih odnosa i zato što odbija optužiti onog koji te je začeo. Mi, pak, još uvijek slijedimo stari zakon, po kojem takva žena mora biti osuđena; eto zašto želimo da je osudimo.

- Da nijedna druga žena nije uradila ono što je ona uradila, bilo bi pravedno suditi joj nemilosrdnije nego drugima. Ali ima ih koje su činile i gore. Naravno, da je moja majka svjesno počinila grijeh, ne bi bilo pravedno osloboditi je kazne, uz izgovor da su druge činile i gore. Ali po pitanju mene, moja majka nije kriva, a sve i da jeste, ovaj sveti čovjek kojeg vidite, preuzeo je na sebe njenu krivicu. Pitajte njega ako meni ne vjerujete.»

Sudija potom izvede sveštenika; ponovi mu doslovce ono što je dijete upravo reklo i upita ga da li je to istina.

«Gospodo, odgovori ovaj sveti čovjek, tačno je sve što vam je rekao u pogledu krivice njegove majke. Ako je stvarno istina ono što mi je rekla o načinu na koji se cijela ova priča odigrala, onda se ona ne treba plašiti ni Boga ni ljudi, zato što će njeno pravo biti potvrđeno. Sama vam je rekla da je bila zlostavljena, da joj se ta neobjašnjiva trudnoća desila za vrijeme sna, bez ikakve posebne naslade i ne upoznavši onog koji je dijete začeo. Ona se povodom toga ispovijedila i pokajala. Ipak, stvar je bila toliko čudnovata, da joj

nisam mogao povjerovati; ali moj ondašnji stav ne smije i ne treba da joj u bilo čemu naškodi, pošto je njena savjest govorila istinu.

- Zabilježili ste dan i čas mog začeca, reče mu tada dijete, i lako možete znati dan i čas mog rođenja: tako ste u stanju velikim dijelom potvrditi kazivanja moje majke.

- Imaš pravo, odgovori sveštenik, samo ne znam otkud to da si ti mudriji od svih nas.»

Potom izvedoše dvije žene, koje su Merlinovoj majci pravile društvo. Na osnovu sveštenikovog pisanog svjedočanstva, one pred sudijama izračunaše trajanje trudnoće, dan začeca i rođenja: dobiše upravo ono što je po pitanju začeca tvrdila majka.

«Ipak je to neće osloboditi kazne, reče nato sudija; potrebno je još da otkrije ime oca, izuzev ako to, na vjerodostojan način, ne učini dijete.

- Znam ja bolje ko je moj otac, povika razjareno dijete, nego što vi znate ko je vaš, i vaša majka bolje zna ko je vas začeo, nego što moja majka zna za mene.

- Ako imaš nešto da kažeš po pitanju moje majke, odgovori naljučeni sudija, uzeću to u razmatranje.

- Toliko bih mogao govoriti o njoj, da kada bi ti pravedno sudio, ona bi više zasluživala smrt nego moja majka. Otkriću ti to, a ti ostavi moju majku na miru, jer ona nimalo nije kriva za ono za šta je ti optužuješ i istina je sve što tvrdi po pitanju mog začeca.»

Dobro čuvajući Merlina i ženu, sudija šalje da dovedu i njegovu majku. Merlin mu mudro savjetuje da zasjedaju iza zatvorenih vrata. Predlaže mu i to da se njegova majka oslobodi i da ne idu dalje, da odustanu od namjere da se i sudijina majka ispituje.

[14] «Uhapsili ste moju majku i želite je spaliti, zato što me je rodila ne znajući ko me je začeo. A ja vam tvrdim da ona to nije znala, i da to ne može znati i kazati. Zauzvrat, kad bih htio, znao bih bolje od vas reći ko je vas začeo, i vaša majka bila bi u stanju više no moja da kaže čiji ste sin.

- Draga majko, odgovori sudija, nisam li ja sin vašeg zakonitog muža?

- Zaboga, dragi sine, čiji biste bili, ako ne od pokojnog mog dragog muža?

- Gospođo, gospođo, reče dijete, morate reći istinu, ako vaš sin nema namjeru da oslobodi moju majku i mene; a ako ima, rado ću se zadovoljiti i takvim odgovorom.

- Ja neću, odbrusi sudija.

- Vi ćete se moći okoristiti svjedočenjem vaše majke barem tako što ćete, na taj način, pronaći vašeg oca u punoj snazi», nastavi dijete. Nate riječi, prekrstiše se svi koji prisustvovaše skupu, ne vjerujući svojim ušima. «Morate reći, izjavi dijete gospođi, s kim ste dobili vašeg sina.

- Demonu, Satano, nisam li to već rekla? povika žena krsteći se.

- Vi sigurno znate da njegov otac nije onaj za kog misli da jeste.

- Nego ko je? upita ga užasnuta žena.

- Vi dobro znate da je on sin vašeg sveštenika³²: dokaz tome je činjenica da ste mu, prvi put kad ste s njim spavali, priznali da se bojite da ne zatrudnite. Ali on vam je odgovorio, da s njim nikad neće doći do toga i da će bilježiti svaki put kad bude spavao sa vama, iz straha da ne zatrudnite sa nekim drugim čovjekom. U to vrijeme, bili ste sa mužem u zavadi. Kad je vaš sin bio začeo, niste oklijevali da kažete svešteniku za nesreću

³² Motiv razvratnih redovnika tradicionalan je u srednjovjekovnoj literaturi.

koja vas je snašla, jer ste s njim ostali u drugom stanju. Ne zborim li istinu? Ako ne želite da priznate, nastaviću sa svojim otkrivenjima.

- Govori li istinu? upita sudija, bijesan na svoju majku.

- Dragi sine, zar vjeruješ ovom demonu? odgovori prestrašena majka.

- Ako nećete da priznate istinu, nastavi dijete, otkriću još nešto, za šta vi i ja znamo da je istina. Znano mi je sve što se učinilo i izgovorilo, produži dijete pošto je žena ćutala. Čim ste ustanovili svoju trudnoću, zatražili ste od sveštenika da vas pomiri sa mužem, kako biste prikrili trudnoću, i on se svim silama potrudio da to učini, tako da ste spavali sa svojim mužem. Time ste pustili da vaš muž vjeruje da je dijete njegovo, i to je ono što vjeruje i većina ostalih. Čak i vaš sin, ovdje prisutan, bio je uistinu ubijeđen da je to istina. I od tog doba, vodili ste i još uvijek vodite preljubnički život. Veće prije vašeg dolaska ovdje, spavao je sa vama i ispratio vas dobar dio puta. Napuštajući vas, tiho vam je rekao, smiješeći se: «Pobrinite se da učinite i reknete sve što moj sin bude htio», jer je dobro znao, na osnovu svojih pisanih bilješki, da je ovaj čovjek njegov sin.»

Sudijina majka pada na zemlju i priznaje da je istina sve što je dijete reklo. Da bi zatvorio slučaj, sudija traži od Merlina da mu otkrije identitet njegovog oca, što Merlin i čini. Sudija javno oslobađa krivice Merlinovu majku i pred svima odaje hvalu izvanrednoj mudrosti ovog djeteta. Sve se odigrava onako kako je Merlin predvidio, i sveštenik, sudijin otac, izvršava samoubistvo: Merlin traži da se o tome obavijesti Blez, ispovjednik njegove majke. Blez počinje pisati knjigu koju mu diktira Merlin, i koja sadrži pouke o vjeri u Boga, kao i istoriju Grala³³ i njegovih vlasnika.

Budućnost: Blezova knjiga

[23] «Primjećujem da me želiš napustiti, reče Blez Merlinu. Kaži mi sad šta želiš da učinim sa knjigom koju sam počeo pisati na tvojoj podstici.

- Iskreno ću ti odgovoriti, i objasniti šta me čeka. [...] Bog me je izabrao da mu služim i izvršavam ono što samo ja mogu da učinim, jer niko ne posjeduje znanje slično mome. Znam da mi treba ići u zemlju iz koje dolaze da me potraže ovi ljudi³⁴. Tamo ću raditi i govoriti na takav način, da će jedino Bog biti dostojan većeg povjerenja nego što će ga ukazivati meni. Ti ćeš takođe doći tamo da dovršiš djelo koje si započeo, ali nešto kasnije: sam ćeš krenuti na put, i pitaćeš gdje se nalazi oblast po imenu Nortamberlend³⁵; to je kraj prekriven vrlo gustim šumama, kojeg i sami stanovnici te zemlje slabo poznaju, i čija su brojna mjesta još uvijek neistražena. Tu ćeš se nastaniti; ja ću doći da te potražim i da ti kažem šta je neophodno za uređivanje tvoje knjige.

³³ Počevši od *Josifa* Robera de Borona, Gral predstavlja posudu koja se koristila na Tajnoj večeri i u koju je stavljena krv razapetog Hrista; obdarena je čudесnim osobinama. Kretjen de Troa je bio prvi koji je od grala, a gral je zajednička imenica koja označava skupocjeni duboki tanjir velikih dimenzija, načinio sveti, mitski predmet, koji ujedno nasljeđuje keltske rogove i kotlove izobilja, i hrišćanske čaše za hostiju i kalež, predmet tako čudесan da mladi junak, koji je prisustvovao njegovom izlaganju prilikom jednog neobičnog prizora, i koji je morao postaviti pitanja u vezi njega i naročito njegove namjene, to nije učinio.

³⁴ Radi se o Vortegirnovim glasnicima, poslanim da pronađu dijete bez oca.

³⁵ Oblast smještena u Engleskoj, na sjeveru hamberskog zaliva.

«Potrudi se, jer ćeš za to biti nagrađen. Znaš li kako? Otkriću ti: za života ćeš dobiti ispunjenje želja, a nakon smrti, vječnu radost. Dok je svijeta i vijeka, ljudi neće prestati da sa užitkom čitaju i slušaju tvoje djelo. A znaš li otkud će ti doći taj dar? Od milosti koju Gospod udijeli Josifu, onom Josifu kom bjaše predano njegovo raspeto tijelo³⁶. A potom, kad budeš dovoljno dugo radio za njega, i njegove pretke i potomke, te učinio dovoljno dobrih djela da bi mogao biti tamo gdje i oni, u njihovom društvu, tad ću ti pokazati gdje se oni nalaze; vidjećeš kako je lijepu i slavnu nagradu primio Josif³⁷ za pažnju koju je ukazao tijelu Isusa Hrista.

«Želim još da znaš, kako bih uvećao tvoje pouzdanje, da me je Bog obdario intelektualnim sposobnostima i pamćenjem, da bih radio na tome da svi poštteni muškarci i žene kraljevstva u koje odlazim, rade na dolasku onog koji se treba roditi iz te, Bogu vrlo drage loze³⁸. Ipak znaj da oni neće doprinijeti ispunjenju tog časnog plana sve do dolaska četvrtog kralja, koji će se zvati Artur i čije će vrijeme obilježiti taj teški poduhvat. [...] Pomoćiću ti da napišeš nekoliko poglavlja o životu svih značajnih muškaraca ili žena, koji žive u zemlji u koju idem. Takođe znaj, da ni luđaci ni mudraci nikada neće s tolikim užitkom slušati jednu životnu priču, kao što će rado slušati priču o tom kralju Arturu i ostalim kraljevima njegovog doba. Kada uradiš sve to i opričaš njihove živote, zaslužićeš milost kakvu imaju oni koji se nalaze u društvu posude, koju nazivaju Gralom. Tvoja knjiga [...] ubuduće, i na vijekove vijekova, zvaće se *Knjiga o Gralu* [...]»

Tako govoraše Merlin svome učitelju – nazvao ga je učiteljem, zato što je usmjeravao savjest njegove majke - i pouči ga onom što treba da čini. [...]

Merlin i Konstatovi sinovi: preobražaji i savjeti

Vrijeme prolazi. Nakon Vortegirnove smrti, na prijesto dolazi Pendragon. Ubrzo nakon toga, novi vladar mora da se bori protiv Saksonaca. Kako mu nikako ne polazi za rukom da okonča opsadu dvorca, koji pripada jednom od najmoćnijih Saksonaca, Endžisu, kralja savjetuju da se obrati Merlinu. On razošilje glasnike po cijelom kraljevstvu kako bi pronašli Merlina.

[32] Merlinu je bilo poznato da je kralj naredio da se on što prije pronađe. Čim je završio razgovor sa Blezom, uputio se u grad u kom su se, prema onom što je znao, nalazili glasnici koji su tragali za njim. Ušao je u grad prurušen u drvosječu, noseći veliku sjekiru za potiljkom, obuven u čizme, odjeven u kratku dronjavu tuniku, razbarušene kose i duge brade: po svemu je ličio na kakvog divljaka. Prurušivši se tako, stiže dakle u kuću gdje su se nalazili kraljevi glasnici. Ugledavši ga, glasnici ga počеше s čuđenjem posmatrati.

«Ovu osobu izgled slabo preporučuje, rekoše između sebe.

³⁶ Radi se o Josifu iz Arimateje: u Jevandeljima se spominje kao Isusov učenik, ugledan i pravedan čovjek, koji od Pilata dobija odobrenje da preuzme Isusovo tijelo, koje polaže u grobnicu.

³⁷ Radi se o Gralu.

³⁸ Taj blaženik, koji treba da pristupi tajnama Grala, u zavisnosti od teksta, je ili Perseval (u djelu *Dido-Perseval*), ili Galahad, sin Lancelota od Jezera (u djelu *Lancelot-Grail*).

- Ne obavljate dobro zadatak koji vam je povjerio vaš gospodar, reče Merlin približavajući im se, jer vam je on izdao naređenje da tražite vidioca zvanog Merlin!

- Ko je, dodavola, to mogao reći ovom prostaku, rekoše jedan drugom, i što je uopšte njemu do toga?

- Da sam umjesto vas ja dobio zaduženje da ga pronađem, pronašao bih ga brže nego vi.»

Nate riječi svi ga okružise i upitaše zna li gdje ga mogu naći i da li ga je već vidio.

«Vidio sam ga i znam dobro gdje boravi; on zna da ga vi tražite, ali nećete ga pronaći ukoliko to on ne bude htio. Ipak me je zamolio da vam kažem da se zalud mučite da ga pronađete, jer čak i kad biste ga pronašli, on ne bi pošao sa vama. Onima koji su vašem gospodaru rekli da se dobri vidjelac nalazi u ovoj zemlji, dajte do znanja da se nisu prevarili. Kada se vratite, recite svom gospodaru da prije Endžisove smrti neće zauzeti dvorac koji opsjeda. Znajte, najzad, da je bilo samo petoro ljudi iz vojske, koji su vam savjetovali da potražite Merlina: kad se vratite, nećete naći više od trojice. Njima i svome gospodaru poručite da će pronaći Merlina, ukoliko dođu u ovaj grad i ukoliko budu pretraživali ove šume. Ali ako oni sami ne dođu, nikada neće pronaći nekoga ko bi ga odavde odveo.»

Glasnici primiše k znanju ono što im je drvosječa rekao. Drvosječa se zatim okrenu, i u tom trenutku, oni ga izgubiše iz vida.

«Razgovarali smo sa đavolom, rekoše oni krsteći se. «

Savjetnici nagovoriše kralja da slijedi preporuke te osobe, u kojoj prepoznaše Merlina. Pendragon, dakle, odlučio da se uputi u Nortamberlend, povjerivši svom bratu dalji tok opsade.

[33] Tragajući za Merlinom, kralj, jašući na svom konju, prođe šumama. Dogodi se da jedan od njegovih pratilaca nabasa na veliko stado stoke, koju je čuvao jedan izrazito ružan čovjek. Upita ga odakle je, i ovaj mu odgovori da je iz Nortamberlenda, da služi jednog velmožu.

«Imaš li kakvih vijesti o Merlinu? upita ga.

- Nemam, odgovori, ali juče sam čuo nekog čovjeka kako tvrdi da će ga kralj danas potražiti u ovoj šumi. Je li kralj došao? Znete li nešto o tome?

- Istina je da ga kralj traži. Da li bi kako mogao da me uputiš do tog čovjeka?

- Imao bih šta reći kralju, ne vama.

- Onda ću te odvesti pred kralja.

- A ja bih onda bio loš čuvar svoga stada! Uostalom, ne trebam ja njega. Ali ako dođe pred me, rado ću mu govoriti o onom koga upravo traži.

- Dovešći ti ga», zaključio kraljev pratilac.

Onda ga ostavi, i otide da potraži kralja: reče mu za susret i dogovor. Kralj zatraži da ga on odvede do tog čovjeka, što ovaj i učini.

«Evo, doveo sam ti kralja, reče on čuvaru stada kad je stigao do njega. Sada mu reci ono što si mi obećao da ćeš mu otkriti.

- Sire, odgovori, znam vrlo dobro da tražite Merlina, ali nećete uspijeti da ga pronađete prije nego što to on dozvoli. Otidite u jedan od vaših dobrih gradova koji se nalaze u blizini, i on će doći pred vas kad sazna da ga čekate.

- Kako ja mogu da znam, odgovori kralj, da mi ti govoriš istinu?

- Ako mi ne vjerujete, nemojte činiti ono što vam govorim, jer je ludost uzdati se u loš savjet.

- Misliš li, upita kralj nate riječi, da je tvoj savjet loš?
- Ne, to ste vi rekli. Znajte, pak, da je moj savjet po tom pitanju, bolji od onog kojeg biste vi sami sebi dali.

- U redu, poslušaću te», reče kralj.

Tako se kralj zaputi u jedan od svojih gradova, koji je bio najbliže šumi. Dok je boravio tamo, potraži ga u njegovom boravištu neki velmoža, veoma lijepo opremljen, dobro obučen i obuven, koji zatraži da bude odveden pred kralja. I odvedoše ga.

«Sire, reče on kralju čim stade pred njega, šalje me Merlin da vam kažem da je on bio onaj čovjek kog ste sreli, dok je čuvao stado. To potvrđuje činjenica da vam je rekao da će vas potražiti onda kad to on bude htio. Istinu vam je rekao. Ali on vam još uvijek nije potreban; kada bude bilo potrebno, sam će vam se vrlo rado pridružiti.

- Ali on mi je potreban, uzviknu kralj, i nikada nisam toliko želio vidjeti nekoga, koliko sada želim da vidim njega!

- Kad je tako, on vam po meni šalje jednu dobru vijest: Endžis je mrtav, a ubio ga je vaš brat Uter.»

Provjera izvršena, vijest je tačna.

[34] Kralj čekaše u gradu da vidi hoće li Merlin doći; razmišljao je kako bi ga rado pitao o tome kako je Endžis ubijen, jer je malo ljudi bilo obaviješteno o njegovoj smrti. Čekao je sve do dana kad mu, na povratku iz crkve, priđe vrlo lijep čovjek, dobro obučen, dobro opremljen, koji nalikovaše na kakvog velmožu. Pozdravi ga.

«Sire, reče mu, šta čekate u ovom gradu?

- Čekao sam Merlina da dođe razgovarati sa mnom, odgovori kralj.

- Sire, on i kad dođe da razgovara sa vama, vi niste dovoljno vješti da ga prepoznate! Pozovite ljude koje ste povelili sa sobom, koji misle da poznaju Merlina, i upitajte ih da li bih ja mogao biti taj Merlin.»

Savjetnici ne prepoznaju Merlina u tom obličju, ali on ponovo uzima oblik koji su oni već bili vidjeli, te više ne sumnjaju da je to on. Merlin pita kralja šta želi.

«Zatražio bih rado vašu naklonost, ako je to moguće, i veliko prijateljstvo između nas, jer su me ovi plemeniti pratioći uvjerali da ste puni mudrosti i veoma dobrih savjeta.

- Sire, uvijek ću vas o svemu posavjetovati, koliko mi to moje sposobnosti omogućavaju.

- Takođe bih vas zamolio, ako dozvoljavate, da mi kažete jesam li razgovarao sa vama otkako sam stigao u ovu oblast u želji da vas pronađem.

- Sire, ja sam onaj kog ste zatekli kako čuva stoku.

Kralj i njegove pratioce zaprepasti to otkriće.

«Vi slabo poznajete ovog čovjeka, reče tada kralj svojim pratioćima, pošto niste u stanju da ga prepoznate kad vam se ovako predstavlja.

- Sire, odgovoriše, nikada nismo vidjeli da se ovako ponaša, ali smo ubijedeni da može učiniti i reći ono što nijedno drugo živo biće ne može da uradi ili kaže.

Osnivanje Okruglog stola

Nakon smrti svoga brata u bici kod Solzberija, na prijesto dolazi Uter i daje si novo ime, Uterpendragon, u znak sjećanja na crvenog zmaja koji se pojavio na nebu neposredno prije posljednjeg napada i koji je predstavljao ime kralja³⁹. Jednog dana, Merlin povjerava Uteru vrlo bitan plan, koji već godinama nosi u srcu, zbog kojeg je bio prijateljski nastrojen i čiji bi sjaj mogao samo dodatno obasjati kralja. Počeo je tako što je kralja podsjetio na Posljednju večeru, objed koji je Isus Hrist tog svetog četvrtka podijelio sa svojim apostolima, prije nego što su ga sutradan razapeli. Zatim spominje Josifa od Arimateje, prikazanog kao vojnika, koji je Hristovo tijelo skinuo sa krsta kako bi ga položio u grobnicu.

[48] «Jednog dana, u vrijeme kad se taj vojnik sa velikim dijelom svoje porodice nalaziše u nekom neplodnom i pustom mjestu, izbi velika glad. Ljudi se požališe tom vitez, koji bijaše njihov vođa. On molitvom zatraži od Gospoda znak, kojim bi im Gospod dao do znanja razlog zbog kog ih je htio izložiti jednoj takvoj patnji. Gospod mu naredi da izgradi sto prema slici stola sa Posljednje večere i da, nakon što ga prekrije bijelim stolnjakom, na njega stavi pehar koji je imao, potpuno skriven osim s njegove strane. Taj pehar mu je dao Isus Hrist. Zahvaljujući njemu, Josif je mogao da razluči dobre od loših drugova. Onaj koji, zahvaljujući svojim vrlinama, može da sjedne za taj sto, neizbježno postiže zadovoljenje svojih želja. Za tim stolom uvijek ima jedno prazno mjesto, koje podsjeća na mjesto koje je na Posljednjoj večeri zauzimao Juda. [...] Eto tako su, sire, osnovana ta dva stola i tako Gospod blaženstvom ispunjava srce onog, koji sjeda za taj drugi sto. Ljudi su prozvali *gralom* taj pehar koji je stajao ispred njih i koji im je udijeljivao svoju milost.

«Ako želite da mi ukažete povjerenje, osnovaćemo u čast Trojstva i treći sto, jer Trojstvo uvijek označava 'ono što ide u troje'. Ako učinite kako vam govorim, obećavam da će, toga radi, vaša duša i tijelo primiti velika dobra i počasti; za vašeg života, to će uzrokovati pojave koje će vas ispuniti velikim čuđenjem. Ako želite da načinite taj sto, ja ću vam u tome pomoći, i dajem vam svoju riječ, da će se o njegovoj izgradnji puno govoriti⁴⁰ [...]»

Kralj, oduševljen planom, povjerava Merlinu osnivanje stola, i to u Karduelu⁴¹, u Vejlsu, kako je to vidjelac odlučio. Tom prilikom, priređena je na Duhove⁴² velika svečanost, na koju su pozvani svi žitelji zemlje.

[49] «Koga ćeš izabrati da sjedi za tim stolom? upita kralj Merlina.

- Sutra ćete biti svjedokom onog što nikada niste mogli ni zamisliti, odgovori Merlin. Učiniću da za taj sto sjedne pedeset najhrabrijih vitezova u kraljevstvu, i nakon što tu

³⁹ Pendragon, zapravo, na bretonskom znači "zmajeva glava".

⁴⁰ Zamisao o okruglom stolu prvi put se pojavljuje u Vejsovom Romanu o Brutu: za to je zaslužan Artur koji želi izbjeći sukobe u vezi prvenstva između svojih najmoćnijih vazala. U drugim tekstovima, kao što je Potraga za Svetim Gralom, njegov okrugli oblik dovodi se u vezu sa ovozemaljskim svijetom, koji je okružen nebeskim svodom.

⁴¹ To jest Karlisl, grad u Engleskoj koji je smješten nedaleko od Hadrijanovog zida.

⁴² U XII i XIII vijeku, kraljevi održavaju svečane skupštine uglavnom za vrijeme praznika : Uskrsa, Vaznesenja ili Duhova, rjeđe prilikom Božića ili Svisvetih.

zauzmu svoja mjesta, više nikada neće poželjeti da to mjesto napuste, i vrate se u svoj kraj i na svoje imanje. Imaćete, dakle, priliku da vidite i upoznate vaše najhrabrije ljude.

- Sa velikim zadovoljstvom», reče.

Merlin učini upravo ono što je i predvidio. Na Duhove izabra pedeset vitezova, on i kralj zamoliše ih da sjednu za taj sto i da za njim objeduju, što oni vrlo rado učiniše. Onda Merlin obiđe posjedane uzvanike, i kako je zbilja na sve mislio u ostvarenju svog plana, pozva kralja u želji da mu pokaže prazno mjesto koje su, isto tako, mnogi drugi primijetili. Ali niko nije znao šta to prazno mjesto predstavlja, niti razlog zbog kojeg je ostalo neupražnjeno.

Već osmi dan svečanosti traju, i kao što je bilo predviđeno, vitezovi pozvani za slavni sto ne žele napustiti dvor, onda kad je za to došlo vrijeme. Povezani međusobno dubokim i neobjašnjivim prijateljstvom, oni donose odluku da se više nikad ne rastanu i da se, ne oklijevajući, nastane u gradu sa svojim porodicama.

«U potpunosti si bio u pravu, reče Uterpendragon Merlinu nakon što su se ljudi razišli. Sada zbilja vjerujem da je Gospod htio da se ovaj sto osnuje, ali me zbunjuje ono prazno mjesto, i zamolio bih te, ako si u stanju, da mi otkriješ ko će ga zauzeti.

- Mogu samo da ti kažem ovo, odgovori Merlin, da to mjesto za tvog života nikad neće biti upražnjeno i da još uvijek nije oženjen onaj koji će začeti čovjeka koji će to mjesto da zauzme; on čak i ne zna da ga mora začeti. Između ostalog, onaj koji će zauzeti to prazno mjesto moraće najprije da zaposjedne prazno mjesto za Gralovim stolom, koje čuvari te posude nikad nisu vidjeli zaposjednuto. To se neće desiti za tvog života, već za vrijeme vladavine kralja koji će doći poslije tebe. Ipak te molim da uvijek u ovom gradu sazivaš sabore i svečane skupštine i da tu okupljaš svoje dvorjane triput u godini, na velike praznike.

- Vrlo rado, odgovori kralj.

- Ja ću otići i zadugo me nećeš vidjeti, reče Merlin.

- Gdje ćeš otići? Zar nećeš prisustvovati svim svečanostima koje ću prirediti u ovom gradu?

- Ne, to ne želim, jer hoću da ljudi vjeruju događajima koje će vidjeti, a ne da govore kako sam za to ja zaslužan.»

Uterpendragon i Igraina:

Arturovo začće

Merlin se, dakle, vraća u Nortamberlend, da bi ispričao Blezu sve što se dogodilo. Tokom jedne svečane skupštine, Uterpendragon se silno zaljubljuje u Igrainu, suprugu jednog od svojih vazala, vojvode od Tintedžejla. Odbijajući da popusti udvaranjima svog gospodara, ona je samo raspirila njegove strasti. Između kralja i vojvode izbija rat, pošto je žena uputila svoga muža u situaciju: vojvoda se sklanja u jedan od svojih dvoraca, dok njegova supruga ostaje u zaklonu tintedžejske tvrđave. Merlin kralju nudi pomoć, pod uslovom da mu on ispuni želju koju će mu iskazati dan nakon što mu pribavi vojvotkinjinu naklonost. Uter radosno prihvata, ne znajući na šta se prisegao vidiocu. Merlin mu

govori da će, primivši drugačije obličje, njih dvojica i Ulfin⁴³, biti smatrani za vojvodu i dvojicu njegovih prijatelja.

[65] Kad se spusti noć, oni krenuše na put i jahaše sve do Tintedžeja.

«Ostanite ovdje, reče tada Merlin, Ulfin i ja idemo dolje.»

Nakon nekog vremena, Merlin se vraća noseći kralju jednu biljku.

«Natrlijajte lice i ruke ovom biljkom», reče mu.

Kralj uze biljku i natrlja se njome: učinivši to, njegov lik postade u svemu nalik na vojvodu. Merlin ga upita sjeća li se da je ikada vidio Džordeina⁴⁴, našta mu kralj odgovora da ga vrlo dobro poznaje. Merlin se onda okrenu ka Ulfinu i preobličić ga, dajući mu Džordeinov izgled, zatim ga povede ispred kralja, držeći njegova konja za uzdu. Kad Ulfin vidje svog gospodara, prekrsti se:

«Gospode Bože, zar je moguće da bude tako savršena sličnost između dva čovjeka! uzviknu.

- Kako ti se čini? upita ga kralj.

- Koliko ja vidim, ne možete biti niko drugi do vojvoda!»

Kralj mu odgovori da i on ima utisak da vidi Džordeina. Nešto kasnije, stadoše promatrati Merlina, i zbilja im se činjaše da je to glavom i bradom Bretel⁴⁵. Zajedno su razgovarali, čekajući da padne noć, a kad se smračilo, stigoše pred kapiju grada Tintedžeja. Merlin, koji je posve nalikovao na Bretela, dozva vratara i vojnike koji stražariše na ulazu:

«Otvorite, reče im, dolazi vojvoda.»

Kako im se činilo da jasno vide Bretela, vojvodu i Džordeina, oni otvoriše kapiju i pustiše ih da uđu unutar zidina grada. Kad su ušli, Bretel zabrani ljudima da gradom šire novosti o vojvodinom dolasku, a njih nekoliko otide da o tom obavijesti vojvotkinju. Jahali su sve do palate. Merlin tiho posavjetova kralja da se vlada kao gospodar grada. Sva trojica uputiše se ka sobi u kojoj se odmarala Igraina, koja je već bila legla. Na brzinu pomogoše kralju da se svuče i smjesti u krevet, a onda izadoše i smjestiše se ispred vrata sobe, gdje ostadoše sve do jutra. Eto kakvom je lukavošću Uterpendragon spavao sa Igrainom, i te noći začeo dobrog kralja, koji će se kasnije zvati Artur. Vojvotkinja je izrazila svoju radost Uteru, ubijedena da je kraj nje vojvoda, njen muž. Ostaše tako zajedno sve do jutra.

Ujutro se širi vijest o vojvodinoj smrti, ali trojica prijatelja imaju dovoljno vremena da odu, a da ne budu uznemiravani niti prepoznati. Merlin podsjeća kralja na svoje obećanje. Saopštava kralju da je protekle noći začeo muško dijete i da je to ono dijete koje mu je on unaprijed dodijelio. Traži od kralja da zapiše datum i čas kad je spavao sa Igrainom. Uter obećava da će mu prepustiti dijete kad se rodi.

Nakon mjesec dana, Uterpendragon uzima za ženu udovicu Igrainu, ne otkrivši joj da je on taj koji je na prevaru legao sa njom, uzevši obličje njenog muža. Udaje obe vojvotkinjine kćeri, jednu za kralja Lota od Orkanije, drugu za jednog drugog kralja; ta druga kći po imenu Morgana, prima vrlo dobru naobrazbu i postaje tako učena, da su je uskoro prozvali vila Morgana.

Igraina uskoro priznaje mužu da je noseća i otkriva mu da je otac tog djeteta neki čovjek, savršeni vojvodin dvojnjak, koji ju je obmanuo one iste večeri kada je vojvoda

⁴³ Savjetnik kralja Utera.

⁴⁴ Vitez vojvode od Tintedžeja.

⁴⁵ Vitez vojvode od Tintedžeja.

poginuo. Novorođenče je povjereno Merlinu, koji se preobličio u starca, i on ga predaje jednom poštenom čovjeku, Antoru, čija je žena upravo dobila dijete: ona će hraniti novorođenče kom nadjenuše ime Artur.

Naslijeđivanje trona: ogled sa mačem u kamenu

Nakon petnaest godina kralj umre, ostavivši kraljevstvo u miru, ali bez nasljednika; ipak, Merlin je uvjerio Uterpendragona da će ga naslijediti njegov sin Artur. Baronima koji su došli da od njega potraže savjet u vezi problema oko naslijeđivanja trona, Merlin predlaže da čekaju Božić: tad će im Bog izabrati kralja. Prijedlog je prihvaćen. Dugo iščekivani dan se primakao. Ljudi se okupiše na misi.

[83] Tek je bilo svanulo, kad ljudi izađoše iz crkve. I tada, pred glavnom portom, nasred trga, spaziše kameni blok u obliku kocke; kako nisu uspjeli odgonetnuti koji je kamen po srijedi, zaključiše da se radi o mermeru. U sredini tog kamenog bloka nalazio se željezni nakovanj, visok najmanje pola stope⁴⁶, a u sredini tog nakovnja mač, posve utisnut u kamen. Kad ga spaziše oni koji prvi izađoše iz crkve, zanimješite od čuđenja. Vratišite se u crkvu da obavijestite narod. Čuvši to, nadbiskup Logra, koji pjevaše misu, uze svetu vodicu i sve čivote koji su bili u zgradi, zatim, stavši na čelo povorke ispred ostalih sveštenika i svih vjernika, pođe do kamenog bloka. Stadoše ga promatrati, opaziše mač, zazvaše Gospoda, i sve to poškropišite svetom vodicom, ne znajući šta bolje da učine. Saginjući se, nadbiskup primijeti natpis, zlatnim slovima urezan u čelično sječivo mača; pročita ga: pisalo je da će, voljom Isusa Hrista, kralj ove zemlje biti onaj kom je namijenjen ovaj mač i koji bude u stanju da ga odavde izvuče. Pročitavši kompletan natpis, nadbiskup ga objavi prisutnima. Potom naredišite desetorici pouzdanih ljudi, od kojih petorica sveštenih lica i petorica svjetovnjaka, da čuvaju trg na kom se nalazi mač. Svi izjaviše da im je Isus Hrist poslao očigledan znak; vratišite se u crkvu da odslušaju misu i da zahvale našem Gospodu, pjevajući *Te Deum laudamus*⁴⁷

Ljudi iz kraljevstva neprestano pokušavaju, ali nijednome ne polazi za rukom da izvuče mač. Prvog januara, po običaju, održava se na jednom polju veliki turnir, koji se brzo pretvori u opštu pometnju, pošto svi stanovnici napuste grad. Stariji Antorov sin, Kej, šalje Artura, svog brata, da potraži njegov mač, ali on ne uspijeva da ga nađe.

[85] Artur se potom vraća, prolazeći pored trga ispred crkve gdje se nalazio kameni blok: opazi mač, za kojim se nije okušao. Pomisli kako će ga odnijeti bratu, ako uspije da ga se domogne. Ne silazeći sa konja, on mu se približi, zgrabi ga za dršku i odnese, noseći ga, krišom, ispod skuta svoje tunike. Kad ga ugleda brat, koji ga čekaše izvan gužve, pođe mu u susret i zatraži svoj mač. Artur odgovori da nije uspio da ga nađe, ali da mu donosi jedan drugi mač: izvadi onaj kog je krio pod skutom svoje odjeće i pokaza mu. Kej upita odakle ga je uzeo, a Artur mu odgovori da je to mač iz kamena. Onda ga Kej uze, sakri pod nabor svoje tunike i pođe da traži oca.

⁴⁶ stopa = 38 cm (prim. prev.)

⁴⁷ Riječ je o jednoj latinskoj kantileni kojom se odaje hvala i slava Bogu, a koja je dobila naziv na osnovu početnih riječi: *Te Deum laudamus*, "Tebe Boga slavimo".

[86] «Oče, reče Kej našavši oca, postaću kralj: evo mača iz kamena.»

Iznenaden što vidi mač, otac ga upita kako je došao do njega, a Kej odgovori da ga je izvukao iz samog kamena. Antor mu ne povjerova ni riječ i nazva ga lažovom. Uputiše se skupa ka crkvi, a za njima iđase mladi Artur.

«Kej, sine dragi, reče Antor kad stigoše blizu kamenog bloka iz kog je mač bio izvučen, nemojte me lagati i recite mi odakle vam taj mač; ako me budete lagali, ja ću to znati i nikad vas više neću voljeti.

- Oče, odgovori Kej postideñ, zbilja vas neću lagati: moj brat Artur donio mi ga je namjesto mog mača, po kojeg sam ga bio poslao. Ne znam kako je došao do njega.

- Dajte mi ga, ljubljeni moj sine, jer nemate pravo na njega, sve dok se ne oprobate.»

Kej mu ga dade. Kad ga Antor uze u ruku, pogleda iza sebe i vidje Artura koji je išao za njima. Pozva ga:

«Sine dragi, dođite ovamo i kažite mi kako ste došli do ovog mača.»

Artur mu objasni. Taj poštenu čovjek bijaše pun mudrosti; zatraži od Artura da uzme mač i da ga vrati tamo odakle ga je uzeo. Dječak to učini i vrati ga u nakovanj, u kom ostade usađen čvrsto kao i ranije. Antor naredi svom sinu Keju da pokuša izvuci mač, ali od tog ne bi ništa. Onda Antor uđe u crkvu i pozva ih obojicu.

«Znao sam dobro, reče on svom sinu Keju, da niste vi izvukli mač. Dragi moj gospodar, reče Arturu kog je čvrsto držao u zagrljaju, ako uspijem da od vas načinim kralja, šta ću dobiti zauzvrat?

- Oče, nema te blagodati kojom vi ne biste raspolagali kad bi bila u mojim rukama.

- Gospodaru, odgovori Antor, vaš sam otac utoliko što sam vas podigao, ali ja uistinu ne znam ko vas je začeo.»

Čuvši da ga ne priznaje za sina onaj za kog vjerovala da mu je otac, Artur stade jecati, ophrvan tugom.

«Gospode, Bože moj, reče, kakvo bih dobro mogao primiti, sad kad sam lišen oca!

- Gospodaru, nastavi Antor, nije baš tako, jer ste zacijelo morali imati oca, ali vjere mi, ja zaista ne znam ko je to bio ili ko to jeste.»

Artur je onda obećao Antoru da će uvijek biti milostiv prema Keju i da će ga, ukoliko postane kralj, prometnuti u kraljevskog sudiju. Zatim, u prisustvu nadbiskupa i nekoliko barona iz kraljevstva, Artur vadi mač iz nakovnja. Baroni su vrlo nezadovoljni, govoreći da čovjek neplemenita roda ne može postati njihovim kraljem, ali im nadbiskup ne popušta, govoreći da je to izraz Božje volje. Odlučeno je da se krunisanje kralja odloži do Duhova, kako bi vidjeli hoće li ko drugi uspjeti da izvuce mač iz nakovnja i kako bi mogli bolje upoznati mladog kralja. Svojom velikom mudrošću, plemenitim i velikodušnim⁴⁸ ponašanjem, mladi Artur osvaja sve svoje podanike, koji pristaju da ga izaberu i krunišu za kralja, usprkos njegova nepoznatog porijekla.

⁴⁸ Velikodušnost je najveća vrлина aristokratskog i kurtoaznog ideala: izvorno, onaj ko je plemenit, mora se isticati svojom darežljivošću. Nasuprot tome, tvrdičluk karakteriše seljaka, tako da riječ seljak može značiti i “škrtica”.

Roman o Gralu: Dido - Perseval

Posljednji roman u trilogiji *Robera de Borona*, posvećen *Persevalovim pustolovinama* - *Roman o Gralu*, također nazvan «*Dido - Perseval*» po istoimenom rukopisu koji sadrži tu priču - zatvara veliku cjelinu, započetu romanima o Josifu i Merlinu. On se bitno razlikuje od *Priče o Gralu*⁴⁹ koju pripovijeda Kretjen de Troa, po tome što pripovijest junaka dovodi do kraja. Tu Merlin više nije u prvom planu, ali se upliće u sudbinu mladog junaka, pogotovo nakon njegovog neuspjeha pred Gralom, prilikom posjete zamku Kralja-Ribara: ono što karakteriše Merlina u ovom djelu, jeste prerusavanje i proročko znanje, povezano sa velikom mudrošću koja ga čini dobrim savjetnikom. Prorok se, zapravo, iznenadno pojavljuje da bi ukratko objasnio Persevalu uzrok njegovog neuspjeha, da bi ga vratio na put tog zamka kog ne uspijeva pronaći i podsjetio ga na ono što treba da učini pred Svetim Gralom. Dakle, Merlin je i ovdje dragocjen savjetnik, Božji poslanik ili glasnik sudbine, koji mladom junaku daje još jednu priliku da spozna naročitu sudbinu: da postane čuvar Grala. Upravo zahvaljujući Merlinu okončavaju se zavrzlake oko Grala, i sa njima, pustolovine kraljevstva Logra; i više, zahvaljujući toj ključnoj ličnosti, roman o Persevalu se privodi kraju.

Na tragu Grala

Perseval je upravo pobjedio na turniru u Bijelom dvoru, gdje je na barjaku nosio rukav najmlađe kćeri gospodara zemlje. Sprema se za ponovni povratak u dvorac, gdje je zatražio gostoprimstvo za još jednu noć.

Kad se gospodin, Perseval i njegov štitonoša već dadoše na put, ugledaše kako im dolazi u susret neki bradati starac, dobro obučen, sa kosom na potiljku: izgledao je kao pravi kosac. On pohita njima u susret, te uhvati Persevalova konja za uzde:

«Lakoumniče, reče mu, ti si lud: nisi trebao ići na turnir.

- Starče, upita ga Perseval zapanjen tim riječima, šta se to vas tiče?

- Tiče me se, odgovori čestiti čovjek, i bitno je kako meni tako i drugima. Znaj da je to bitno i meni i tebi, a budi siguran da je još bitnije meni nego nekom drugom.

- Ko si ti? upita ga, čudeći se sve više i više.

- Sin sam jednog čovjeka kog ti, nažalost, poznaješ, ali on tebe poznaje bolje nego ti njega. Njega poznavati, budi siguran u to, nikome ne može donijeti dobra, ali zato može donijeti nesreću.

- Da li bi pristao da mi povjeriš to što te zaokuplja ako siđem sa konja, reče Perseval, veoma iznenađen tim govorom?

- Pričao bih ti o stvarima o kojima ne bih pričao ni pred kim drugim.»

Perseval je bio vrlo zadovoljan tim prijedlogom, te se obrati svom domaćinu:

⁴⁹ Ovaj posljednji roman Kretjen de Troa, napisan oko 1180. u stihovima, ostao je nedovršen: ne znamo, dakle, da li je Perseval uspio pronaći zamak Kralja-Ribara, nakon svog prvog neuspjeha pred Gralom kad se nije usudio postaviti pitanja o tajanstvenom prizoru koji se odvijao pred njegovim očima.

«Dragi gospodine, vi produžite i čekajte me kod vas: poći ću za vama čim završim razgovor sa ovim dobrim čovjekom.

- Vrlo rado, gospodine», odgovori njegov domaćin, podvazal⁵⁰, koji se odmah udalji. Perseval ostade; pođe da potraži starca i upita ga ko je on.

«Ja sam kosač, odgovori, što možeš i sam vidjeti.

- Ko ti je onda toliko pričao o meni? nastavi Perseval.

- Znao sam tvoje ime prije nego što si se rodio, odgovori mu starac.

- Zaime Boga, reče Perseval zapanjen onim što je čuo, zaklinjem te da mi govoriš o situaciji u kojoj se nalazim i o svom životu, preklinjem te.

- Neću te ni u čemu lagati, odgovori. Znaj da mi je ime Merlin i da sam došao iz Nortamberlanda da bih razgovarao sa tobom.

- Za ljubav Božju, Merline, nastavi Perseval, kom je ovaj razgovor bio prepun iznenađenja, mnogo sam slušao o tebi: rekli su mi da si veoma dobar vidjelac. Ali ja bih te zamolio da mi kažeš kako da pronađem boravište bogatog Kralja-Ribara.

- Daću ti dobre upute po tom pitanju, odgovori Merlin. Znaj da ti je Bog nanio štetu zato što nisi ispunio obećanje: sjeti se kako si obećao da nećeš dvaput noćivati na istom mjestu; a ti si dvije noći spavao u podvazalovoj kući, gdje si želio provesti još jednu noć.

- Nisam vodio računa o tome, reče Perseval.

- Utoliko će ti se lakše oprostiti, nastavi Merlin. Sada ću te staviti na put koji vodi do boravišta tvog djeda: tamo ćeš stići prije isteka godine.

- Za ljubav Božju, Merline, reče Perseval, reci mi za neki brži put.

- Ima mnogo načina da se do tamo dođe, i ti bi to mogao učiniti još ove noći, ali ćeš u tome uspjeti tek za godinu dana. I vodi računa da se ne ponašaš kao maloumnik kada stigneš na određite: postavljaj pitanja o svemu što budeš gledao.

- Da, gospodar, odgovori Perseval, samo da mi Bog dozvoli da stignem do tog mjesta.

- Ja sad idem, reče potom Merlin. Neću ti više ništa govoriti, tvoja vjera načiniće te još boljim, i čim postaneš čuvar posude Isusa Hrista, dovešću ti mog učitelja, koji je napisao priču o tvom i o djeliću mog života⁵¹. A sada odlazim.

Nate riječi, on pođe: Perseval gledaše put njega, ali ga više ne mogaše vidjeti. Onda podiže ruku i prekrsti se, vrati se do svog konja, uzjaha ga, i krenu putem koji mu je Merlin naznačio.

Sve se odvija onako kako je Merlin navijestio i Perseval pronalazi put Grala, čijim postaje čuvarom. Na kraju priče, Merlin mu dovodi svog učitelja Bleza, koji će ubuduće tu živjeti. Što se tiče njega, on navještava da će se, po volji Božjoj, povući iz ovog svijeta: umrijeće tek onda kad više ne bude bilo vremena, a do tada, živjeće na jednom mjestu koje je smješteno izvan Gralovog dvora, u boravištu u kojem će proricati ono što mu Bog naloži i koje će ljudi nazvati «Merlinovim otperjanikom».⁵²

⁵⁰ Podvazal je posljednji stepen na feudalnoj ljestvici, zato što mu nije potčinjen nijedan vazal.

⁵¹ Ovdje nailazimo na nekoliko elemenata u priči koji se na isti način pojavljuju u Merlinu koji se pripisuje Roberu de Boronu, npr. Blez, kao Merlinov "učitelj", Merlinovo predskazanje Blezovog dolaska kod čuvara Grala, i konačno Knjiga o Gralu.

⁵² Zagonetna riječ, očigledno skovana na osnovu riječi "pero", koja se može posmatrati kao mjesto na kom se ptice oslobađaju svoga perja, odnosno mjesto na kom se mitare; polazeći od toga, "otperjanik" možemo posmatrati kao neku vrstu kokošinca u kom se dovršava mutacija, koja je zapravo sazrijevanje i preporod. Ne

Priča o Merlinu: Nastavak-Vulgata

Napisana na francuskom i u prozi oko 1230-1235, Priča o Merlinu predstavlja jedno ogromno djelo, koje počinje izlaganjem Merlinovih pustolovina onako kako su opisane u djelu Robera de Borona, na koje se nadovezuje Nastavak-Vulgata, ili «Istorijski nastavak» o Merlinu. U to vrijeme ratova, kada se Artur proslavlja kao hrabar ratnik, Merlin se upliće u više navrata, bilo kao prorok, vidjelac, dragocjen politički i vojni savjetnik, bilo kao divljak. Kraj nam se naročito učinio interesantnim: on govori o opraštanju proroka sa kraljem i Blezom, o njegovom zatočenju, pri čemu su ta dva elementa usko povezana. Iako se Priča o Merlinu završava Merlinovim konačnim povlačenjem i porazom, budući da ga je vila Vivijan savladala, ta slika djeluje manje crno od one koju nam nudi «romaneskni» Nastavak: iza gorčine bola, krije se ostvarenje želje, strasti, žudnje. Vila Vivijan ovdje ne drži Merlina u kandžama, ona održava zadato obećanje, i na kraju krajeva, oni su svjesno prihvatili gubitak slobode i golemu tugu, kojima su morali platiti svoju uzajamnu ljubav.

Merlinovo opraštanje

Merlin otide da potraži kralja Artura i da mu kaže kako mora otići. Kralj i kraljica usrdno ga moliše da se brzo vrati: Merlinovo društvo bilo im je toliko drago, toliko su u njemu uživali, i kralj je mnogo volio Merlina. Merlin mu je pružio pomoć u brojnim nevoljama, i zahvaljujući njemu i njegovim savjetima, on je i postao kralj.

«Merlinu, dragi moj prijatelju, obrati mu se kralj blagonaklono, vi ćete uskoro otići i ja ne mogu da vas zadržim mimo vaše volje, ali ću biti vrlo nesretan sve dok vas opet ne budem vidio. Za ljubav Božju, požurite se nazad.

- Sire, odgovori Merlin, ovo je posljednji put da se vidimo. Preporučujem vašu dušu Bogu.»

Kralj se smete na tu vijest, i Merlin otide uplakan, ne mogavši više ništa o tome reći. Putovao je sve dok nije stigao do Bleza, svog učitelja. On se veoma obradova njegovom dolasku i upita šta je radio nakon njihovog posljednjeg viđenja. Drage volje, Merlin mu ispriča detaljno i po redu sve što se desilo kralju Arturu [...] i Blez od toga načini jednu skladnu priču. Upravo zahvaljujući tome, mi i danas znamo šta se dogodilo. Merlin ostade kod Bleza osam dana, a onda se rastade s njim, govoreći da je to posljednji put kako se vide: ubuduće će živjeti sa svojom prijateljicom, i više nikad neće moći da je napusti, odlazeći i vraćajući se po svojoj želji.

«Ako je tako, i ako se više nećete moći slobodno kretati ni napustiti to mjesto, nemojte ići tamo, reče Blez, duboko rastužen Merlinovim riječima.

- Moram da idem, odgovori Merlin, jer sam joj obećao. Uostalom, toliko sam strastveno zaljubljen u nju, da se ne bih mogao od nje rastati. Ja sam je podučio i prenio

joj svo znanje koje posjeduje, a uskoro će znati i više, zato što ću morati da ostanem uz nju.»

Merlinova ljubav i zatočenje: kula od vazduha

Nate riječi, Merlin napusti Bleza i dade se na brz put, sve dok ne stignu kod svoje prijateljice. Oboje bijahu veoma sretni što se opet vide. I zadugo ostaše skupa. Ona ga neprestano moljaše da joj objasni veliki dio svojih poduhvata; toliko toga joj je otkrio i toliko toga prenio, da ga od tada i sve do današnjeg dana, ljudi smatraju za ludaka. Dobro je pamtila njegove lekcije, sve zapisujući, jer je bila učena žena, poznavalac sedam vještina⁵³. Kad je Merlin prenio svojoj prijateljici svo znanje koje ju je zanimalo, ona poče da razmišlja o načinu na koji bi ga zanavijek učinila svojim zarobljenikom. Stade se umiljavati Merlinu, više nego što je to ikad činila.

«Gospodaru, reče, ne poznajem još samo jednu stvar, koju bih toliko voljela znati: molila bih vas da mi kažete kakvom magijom se može zarobiti čovjek, a da se pri tom ne koriste ni kula, ni zidovi, ni lanci, tako da nikad ne može napustiti to mjesto, izuzev mojim posredovanjem.»

Nate riječi, Merlin odmahnu glavom i poče da uzdiše. Ona to opazi i upita ga za razlog takvog ponašanja.

«Gospođice, gospodarica ste moga srca, i ja ću vam to reći; ali dobro znam šta smišljate: želite da me zarobite, a ja, strasno zaljubljen u vas, moram vas poslušati i mimo svoje volje.

Čuvši taj odgovor, ona mu spusti ruke oko vrata i reče da je pravedno da on bude njen otkako je ona njegova.

«Znate dobro, dodade, da vođena svojom velikom ljubavlju, ostavih oca i majku kako bih vas danonoćno držala u naručju; na vama počivaju sve moje misli i sva moja čežnja. Bez vas, nemam radosti ni mira. U vama je sva moja nada, i ni od kog drugog ne očekujem zadovoljstvo, sem od vas. Otkako vas volim i otkako vi volite mene, nije li prirodno da ugađamo jedno drugom?»

- Da, naravno, gospođice, odgovori Merlin. Recite mi sada šta želite.

- Gospodaru, željela bih da me naučite da stvorim jedno lijepo mjesto koje bi nam se oboma dopalo i koje bih mogla zatvoriti tako jakom mađijom, da se ne može slomiti; tu ćemo živjeti nas dvoje, kad nam se prohtije, u radosti i zadovoljstvu.

- Gospođice, lako ću to učiniti za vas.

- Gospodaru, odgovori, ne bih željela da to vi učinite; naprotiv, više bi mi odgovaralo kad biste mene naučili da to uradim.

- U redu, neka bude tako, odgovori Merlin.

Onda joj poče objašnjavati i djevojka zabilježi sve šta joj je rekao. Bila je prezadovoljna kad su objašnjenja bila privedena kraju, i još više ga je voljela zbog toga, a

⁵³ Srednjevjekovna kultura, koja vodi porijeklo od grčke antike, zasnovana je na slobodnim vještinama, tako nazvanim zato što ne služe sticanju novca i dostojne su slobodnog čovjeka (one dakle stoje nasuprot unosnim vještinama, u koje spadaju slikarstvo ili vajarstvo, ali ne i muzika, koja je vezana uz matematiku). Njihov broj je ograničen na sedam i uče se slijedećim redoslijedom, prateći od najnižeg do najvišeg stupnjeve univerzitetske karijere: gramatika, retorika, dijalektika, aritmetika, geometrija, muzika, astronomija. Prva cjelina čini *trivium*, koji se bavi slovima, dok druga, vezana uz poznavanje brojeva i mjera, čini *kvadrivium*. Eto na šta se misli kad se kaže da je Vivijan bila učena!

njeno lice je bilo vedrije nego inače. Dugo su živjeli skupa. Jednog dana, dok šetaše po Broselijandskoj šumi, držeći se za ruke i čavrljajući iz rasonode, naiđoše na lijep glogov grm, zelen, velik, pun cvijeća: sjedoše u njegovu hladovinu. Merlin položi glavu na djevojčino krilo, i ona ga poče milovati, te on ubrzo zaspa. Čim osjeti da spava, tiho ustade, i svojim kolikom⁵⁴ načini krug oko grma i oko Merlina. Započe sa svojim čarolijama... Nakon toga, ponovo sjede kraj njega; ponovo stavi njegovu glavu na svoje krilo i posmatraše ga u tom položaju sve dok se ne probudi. On onda stade gledati oko sebe i imaše utisak da se nalazi u najljepšoj kuli na svijetu, i da leži na najljepšem krevetu na kom je ikad spavao.

«Gospođice, reče joj, ako ne ostanete sa mnom, to će značiti da ste me svojim čarolijama prevarili, jer jedino vi posjedujete moć da uništite ovu kulu.

- Moj predragi prijatelju, odgovori ona, često ću biti ovdje, i držaćete me u svom naručju, baš kao što ću i ja vas držati u svom: od sada ćete činiti sve što vam se dopada.»

Ona vjerno ispuni zadato obećanje, jer su bili rijetki dani i noći kad njih dvoje ne bijahu skupa. Od tada, Merlin više nikad ne izađe iz te kule, u koju ga zatvori njegova prijateljica. Naprotiv, ona je izlazila i vraćala se kad god je htjela.

Jednog dana, dok po kraljevoj zapovijesti tragaše za Merlinom, Govein začu glas koji dopiraše iz Broselijandske šume, i zaputi se ka njemu: stigavši na mjesto odakle je glas dopirao, on ne vidje ništa drugo do neku vrstu dimne zavjese, koja nije bila gusta, ali je bilo nemoguće probiti je. Glas ga zazva i on u njemu prepozna Merlina koji mu govoraše o svojoj sudbini. Po povratku na dvor, Govein prenosi novost i roman se završava.

Nastavak-Hut ili Nastavak Romana o Merlinu

Napisan u prozi i na francuskom, nesumnjivo između 1235. i 1240, «Romanesknii nastavak» takođe nazvan Nastavak-Hut, po imenu čovjeka u čijem se posjedu nalazio rukopis potkraj XIX vijeka, nadovezuje se na jednu adaptaciju, koja se sasvim malo razlikuje od Merlina. To je roman pun detalja, kojim dominira teret zle kobi, koja želi da Artur otpočne svoju vladavinu počinivši incest sa sestrom. Merlin se ovdje uvijek pojavljuje kao prorok i, na nešto originalniji način, kao slavni tumač snova. Na početku romana, javlja se kako bi potvrdio legitimnost mladog Artura, koji je Božiji izabranik, ali i sin pokojnog kralja Uterpendragona: Merlin, kao jedini čovjek koji to zna, mora da otkrije tajnu o Arturovom porijeklu. Iako neprestano okružuje kralja svojim savjetima i iskrenim prijateljstvom, on nije više učesnik farsičnih igara, što je nekad mogao biti. Merlin pokazuje i lice zaljubljenog čovjeka, ili bolje rečeno, čovjeka koji je nesretan u ljubavi, kao da kompletna nauka i darovi maga-proroka nisu sposobni da pomognu njegovu ljubav, i kao da osjećanja i čežnja nadilaze razum. Zapravo, sa vatrom pohote koja ovdje nastava Merlina, na površinu izbija njegova đavolska priroda, bitnost koju su

⁵⁴ Komad ženske odjeće koji se može premiještati: parče tkanine koje, poput vela, pokriva glavu i vrat žena.

prethodne epizode, ispričane od strane Robera de Borona, imale tendenciju da potpuno zanemare. Tako će Merlin uvesti u svoje tajne dvije neobične žene, vile Morganu i Vivijan⁵⁵ koje će, umjesto zahvalnosti, prouzrokovati njegov očaj i propast.

Otkrivanje porijekla kralja Artura

Mjesec dana nakon svog krunisanja, za vrijeme jedne velike svečanosti u Karduelu, Artur pokušava da zavede ženu kralja Lota od Orkanije, kćerku Igraine, ne znajući da mu je to sestra⁵⁶. Začinje Mordreta, koji će izazvati propast arturovskog svijeta i smrtno raniti Artura, koji će, isto tako, njemu zadati smrt⁵⁷. Artur sanja zastrašujući predskazujući san; kako bi se oslobodio crnih misli, odlazi u lov.

[10] Dok Artur prebiraše po svojim mislima, priđe mu Merlin u tijelu četrnaestogodišnjeg dječaka⁵⁸. Odmah prepozna kralja, pozdravi ga i načini se kao da ne zna da je pred njim vladar. Kralj podiže glavu:

«Bog te blagoslovio, dječče! Ko si ti?»

- Dijete sam koje stiže iz daleka, i čudi me da si tako zadubljen u svoje misli [...] pošto smatram da se imalo plemenit čovjek ne bi trebao brinuti za nešto, za šta može tražiti pomoć.

- Dijete moje, reče kralj mjerkajući ga, iznenađen tako velikom mudrošću, mislim da mi niko izuzev Boga ne bi mogao priteći u pomoć.

- Uistinu, odgovori Merlin, poznajem sve tvoje misli i znam sve što si danas uradio. Sire, kako si se smeo ni zbog čega! Sve što si vidio u snu moraće da se desi, jer to je volja Stvoritelja ovog svijeta. A ako si vidio svoju smrt, to ne treba da te uznemiruje.»

Kralja zapanjiše ovakve riječi, kao što se lako može pretpostaviti.

«Da bih te još više zapanjio, nastavi Merlin, potanko ću izložiti tvoj san od prethodne noći.

- Vjere mi, odgovori kralj, ako si sposoban za tako nešto, mislim da će to biti još veće čudo nego sve što sam danas čuo i vidio.

- Ja ću ti to ipak reći, i još više ćeš se zbuniti.»

[11] Merlin mu, dakle, vjerno ispriča san koji je usnio.

«Ti nisi dostojan povjerenja, reče zaprepasteni kralj prekrstivši se, ti si đavo, jer ljudskim razumom nikad ne bi mogao znati tako skrivene stvari, koje si mi maločas rekao.

- Nemaš prava da me tako mudro nazivaš đavolom, odgovori Merlin, samo zato što sam ti otkrio te skrivene stvari. Ali ću ti s punim pravom dokazati da si ti đavo, neprijatelj Isusa Hrista i najnevjerniji vitez ovoga kraja. Kralj si, krunisan si: ta čast i to dostojanstvo povjereno ti je jedino zahvaljujući milosti Isusa Hrista, ničeg drugog. Arture, počinio si

⁵⁵ Dama od Jezera, u zavisnosti od rukopisa, zove se Vivijan, Nivijan, Nivijen ili Ninijen.

⁵⁶ U ovom tekstu, radi se o Arturovoj sestri (kćerki Igraine i Uterpendragona), dok se u drugim tekstovima radi o njegovoj polusestri (kćerki Igraine i vojvode od Kornuaja).

⁵⁷ Taj dramatični kraj Arturove vladavine, kad propada arturovski svijet, kad Artur, otac, ubija Mordreta, svog incestuoznog sina, i kada sin ocu zadaje smrtonosnu ranu, ispričan je u romanu nazvanom *Smrt kralja Artura*, kojim se završava ogromni roman u nastavcima po imenu *Lanselot-Gral*.

⁵⁸ Dijete od četiri ili četrnaest godina, u zavisnosti od rukopisa.

vrlo težak zločin legavši sa vlastitom sestrom, začeo si sina koji će, kako je to Bogu znano, izazvati velika zla u ovoj zemlji.

- [12] Ti si pravi đavo, odgovori Artur veoma ponižen tim riječima, i ne možeš biti siguran u te optužbe, osim ako pouzdano znaš da imam sestru. A to ne možeš znati, ne više nego bilo ko drugi, jer ni ja to ne znam, a čini mi se da to niko ne može znati bolje od mene.

- Bogme, griješiš, odgovori Merlin. Znam to bolje od tebe, pošto ti ni u šta nisi upućen, i znam ko su ti bili otac i mati, ko su ti sestre, i premda ih odavno nisam vidio, znam pouzdano da su žive i zdrave.

Iako ga ta novost veoma utješi, kralj i dalje ne vjerovao da dijete govori istinu, ubijeden da je u pitanju demon.

«Ako možeš, reče naposljetku, da kažeš istinu o mojim roditeljima i sestrama, i ako možeš da mi kažeš kom rodu pripadam, zatraži od mene šta hoćeš i, ako mognem, daću ti.

- Imam li tvoju kraljevsku riječ? Ako si me slagao, znaj dobro da će te to koštati većih neprijatnosti nego što možeš zamisliti.

- Dajem ti svoju časnu riječ, odgovori kralj.

- Onda ću ti reći, kaza Merlin, i nedugo potom dokazati. [13] Izjavljujem da si plemić visokoga roda, pošto si sin kralja i kraljice, i pošto je tvoj otac bio valjan čovjek i hrabar vitez.

- Šta! Zaista sam tako plemenita roda kao što si rekao? Kad bi to bila istina, ne bih se zaustavio sve dok pola svijeta ne bih potčinio!

- Nedostatak plemenite krvi zasigurno te neće u tome spriječiti! Vodi računa kako ćeš se nositi s tim, jer, ako si podjednako junačan vitez kao tvoj otac, ne samo da nećeš izgubiti posjede, nego ćeš ih još mnogo osvojiti.

- A kako se zvao moj otac? To sigurno znaš.

- Da, naravno. Zvao se Uterpendragon i vladao je cijelom ovom zemljom.

- O Bože, ako je on, kao što kažeš, bio moj otac, onda bih ja, zacijelo, morao biti valjan čovjek; naime, toliko sam slušao o njemu, da sam siguran da on ne bi mogao začeti nedostojnog sina, izuzev kakvim slučajem. Ali čak i da je to sve istina, gospodari ovog kraljevstva teško će povjerovati u to.

- Pobrinuću se da do kraja mjeseca saznaju, i to na takav način, da nikad u to ne posumnjaju: saznaće da si zaista sin Uterpendragona i kraljice Igraine.

- Govoriš mi tako čudesne stvari da ti teško vjerujem. A rećiću ti zašto. Da sam stvarno sin čovjeka za kog mi kažeš, ne bih bio povjeren jednom podvazalu, poput onog koji me je podigao, i ne bih bio toliko nepoznat; nemoguće je da onaj koji me je podigao, ne zna moje porijeklo; on mi je, pak, rekao da nije moj otac i da ne zna ko sam. A ti koji si stranac, kako ti možeš bolje znati istinu o tome od onih koji su od malih nogu živjeli sa mnom?

- Ako je laž sve što si maločas čuo, nastavi Merlin, slobodan si od obećanja koje si mi dao. Znaj i to, da ti se nisam obratio iz mržnje, ili iz želje da te ponizim, već iz naklonosti koju osjećam prema tebi. Maločas ti rekoh nešto što više nikad neću ponoviti, kriću to jednako dobro kao i ti, u to možeš biti siguran: radi se o incestu koji si počinio sa svojom sestrom, kao što si čuo. Ne činim to toliko iz ljubavi prema tebi, koliko iz ljubavi prema tvom ocu, jer bili smo dosta naklonjeni jedan drugom i dosta smo učinili jedan za drugog.

- Je li to istina?

- Da, naravno, odgovori Merlin.

- Pobogu! reče kralj. Budi siguran da ubuduće uopšte neću vjerovati tvojim riječima, jer toliko si mlad da nisi mogao vidjeti mog oca ni na dan, ako je moj otac uopšte bio Uterpendragon: stoga, nikad on ništa nije mogao učiniti za tebe, ni ti za njega. Moliću te, dakle, da napustiš ovo mjesto, jer ne želim provoditi vrijeme sa nekim ko hoće grdno da me prevari!»

[14] Nate riječi, Merlin se napravi kao da je strašno ljut i smjesta napusti kralja, zalazeći u šumu tamo gdje mu se činila najgušćom. Onda promijeni izgled i preobrazi se u starca od osamdeset godina, koji bijaše toliko slab da je jedva hodao, odjeven u sivu haljinu. Ponovo potraži kralja, odajući utisak mudra čovjeka.

Kralj, tada, vrlo brzo prepoznaje Merlina, koji mu potvrđuje sve što je maločas čuo. Otkriva mu tajnu njegovog porijekla i daje riječ da će mu pomoći da se to pred svima dokaže: uskoro je Artur javno priznat za sina Uterpendragona i Igraine.

Ljubav Merlina i Morgane

Vrijeme prolazi. Jednog dana, kraljeva sestra Morgana odlučuje da se poveže sa Merlinom, vrlo zainteresovana za čarobnjakove lekcije.

[157] Ona sklopi sa Merlinom prijateljstvo, i zamoli ga da je nauči onom što zna, dok ona njemu, zauzvrat, obeća učiniti sve što od nje bude zatražio. Kad vidje kako je lijepa, on se istog trenutka u nju ludo zaljubi.

«Gospođo, reče joj, zašto da to krijem od vas? Nema toga što biste vi od mene zatražili, a da vam ja ne bih dao od sveg srca.

- Gospodine, duboko vam zahvaljujem, imaćete prilike da to dokažete: moljela bih vas da me naučite toliko čarolija, koliko ni jedna žena ovog kraljevstva ne zna.»

On joj odgovori da će to učiniti. Nedugo potom, kako bijaše inteligentna, oštroumna i željna znanja, on je nauči većem dijelu onog što željaše znati; nauka i magijske tehnike mnogo joj se dopadaše. [...] Kad steknu dovoljno znanja iz te oblasti, ona otjera od sebe Merlina, svjesna činjenice da je ludo zaljubljen u nju: reče mu da će sramno ispaštati, ako i dalje ostane sa njom. Merlina to teško pogodi, ali ne htjede izazvati svoju nesreću, iz velike ljubavi koju imaše prema kralju Arturu. Tako on, brže bolje, pobježe od nje.

Ljubav Merlina i Vivijan

Dosta je slična epizoda sa Vivijan, koja postaje Gospa od Jezera, zato što i ovdje djevojka koristi magovu ljubav da bi od njega izmamila njegove tajne, obećavajući mu ljubav, istovremeno ga prezirući. Međutim, ovog puta, posljedice su strašne.

[315] Merlin veoma rado boraviše u društvu Vivijan, gospođice lovca⁵⁹, u toj mjeri, da se strastveno u nju zaljubi. Ona bijaše izvanredno lijepa, i ne imaše više od petnaest godina. Vrlo razborita za svoje godine, ubrzo shvati da je Merlin voli: zabrinutost zbog toga je izluđivaše, zbog straha da je on, uz pomoć svoje magije, ne obeščasti, ili legne sa njom, dok ona bude spavala. Ali Merlin ne imaše takve namjere, jer on ne bi učinio ništa, što bi nju moglo naljutiti. [316] Djevojka osta na kraljevom dvoru dobra četiri mjeseca: Merlin, silno zaljubljen u nju, pohodaše je svaki dan.

«Nikad vam neću pokloniti svoje srce, reče mu, ako mi ne obećate da ćete me naučiti svim čarolijama koje od vas zatražim.

- Naučiću vas svemu što znam, odgovori Merlin prasnuvši u smijeh, jer ne volim, nit' ću moći voljeti ikog drugog izuzev vas.

- Pošto me toliko volite, nastavi, zakunite mi se podižući ruku, da nećete pokušati da učinite ništa, bilo magijom, bilo kakvim drugim sredstvom, što bi, po vama, moglo da me naljuti.»

Merlin žurno položi zakletvu. [317] Tako djevojka postade njegova prijateljica, ali uz svu čast i pristojnost; što se njega tiče, čekao je i nadao se da će mu se ona svojevolsjno predati, nudeći mu svoje djevičanstvo, jer znadijaše dobro da je ona još uvijek djevica. On je počeo učiti magijskoj vještini i praksi, tako da ona uskoro postade veoma učena u toj oblasti.

Prilikom putovanja u Malu Bretanju⁶⁰, Merlin odvodi djevojku do Dijaninog jezera. Očarana ljepotom mjesta, Vivijan odlučuje da se nastani na obali jezera. Merlin joj gradi veličanstveno boravište, nevidljivo za sve, izuzev za njegove stanovnike.

Merlinovo «pokopavanje» i smrt

[379] Merlin umiraše od ljubavi za Gospođicom od Jezera, ali se ne usuđivaše da podstakne njenu naklonost, znajući dobro da je ona još uvijek djevica. Pa ipak, nadaše se da će djevojka uskoro biti njegova i da će sa njom raditi ono što, inače, muškarac radi sa ženom. Nauči je tolikim magijskim praksama, da više uopšte ne bijaše mnogo učeniji od nje. Ona dobro znadijaše da je njemu stalo samo do toga da ona izgubi svoje djevičanstvo, i zbog toga gajiše prema njemu stravičnu mržnju i tražiše bilo koji način da ga ubije. Toliko ga začara svojom magijom, da on ne mogaše znati ništa o onom što ona činjaše. Već je otkrila jednom od svojih rođaka koji joj se pridružio, da više neće čekati, i da će ubiti Merlina čim joj se za to ukaže prilika.

«Ne bih ga mogla voljeti, čak kad bi me načinio gospodaricom sveg bogatstva koje postoji pod nebom, jer znam da je đavolji sin, i da nije isti kao i drugi ljudi.»

⁵⁹ Model koji se krije iza ovog izraza jeste model rimske boginje Dijane, jer poput nje, Vivijan voli lov. Međutim, nastavak romana, koji na svoj način priča povijest Dijane, ide još dalje u poređenju ove dvije žene: očarana istim divljim, zabačenim mjestom na obali jezera, djevojka će sebi izraditi boravište, tamo gdje je nekad davno Dijana odlučila da se nastani, i izazvaće propast čovjeka koji je voli, Merlina, baš kao što se Dijana otarasila svog ljubavnika Fauna.

⁶⁰ Riječ je o kontinentalnoj, armorikanskoj Bretanji, za razliku od ostrvske Velike Britanije (Britanija se na francuskom kaže *Bretagne*, prim. prev.), koja je smještena s druge strane Lamanša.

Nedugo potom, Vivijan dobija priliku da izvrši svoje namisli. Za vrijeme jednog izleta na konju po šumi, koja je s pravom nazvana Šuma pogibelji⁶¹, Merlina, djevojku i njihove drugove uhvati noć. Merlin predlaže Vivijan da joj pokaže malu, lijepu sobu isklesanu u stijeni, koja je nekad služila kao utočište strastvene ljubavi dvoje mladih, sve do kraja njihova života. Djevojka radosno prihvata, riješena da u tu sobu zatvori Merlina. On joj pokazuje grobnicu dvaju vjernih ljubavnika, ukopanih ispod mermernog nadgrobnog spomenika. U sjećanju na njih, Vivijan odlučuje da na tom mjestu provede noć. Merlin pristaje.

[385] Djevojka zatraži da joj namjestite krevet, i čim izvršiše njenu naredbu, ona leže. I Merlin učini isto to, s tim što on leže u drugi krevet. Te noći, Merlin osjećao veliki umor, i ne bijaše sretan i razdragan kao obično. Tek što leže, zaspao: već bijaše u potpunosti začaran, lišen sveg razuma i pamćenja koji mu do tada pripadaše. Djevojka, savršeno upućena u to, ustade iz svog kreveta, dođe do mjesta na kom Merlin spavaše, i počeo na njega bacati još veće čini. Kad ga dovede u stanje u kom ne bi mogao reagovati sve kad bi mu glavu skidali, ona požuri da otvori vrata sobe, te pozva svoje ljude, i uvede ih blizu kreveta na kom ležao Merlin. Onda ga stade prevrtati, poput grumena zemlje, a on uopšte ne pružao otpor, kao da je duša već napustila njegovo tijelo.

«Kažite sada, gospodo, reče ona svom okruženju, nije li dobro začaran onaj koji je imao običaj na druge bacati čini?»

Zaprepašteni, oni se prekrstiše: nikada ne bi povjerovali da neko sa ovog svijeta može tako začarati Merlina.

«Dakle, recite mi šta da činimo sa njim. Došao je sa mnom i slijedio me, ne radi moje časti, već da bi mi nanio sramotu i lišio me djevičanstva. Radije bih gledala kako visi⁶², nego pustila da me dodiruje, jer bijaše đavolji sin, neprijatelj Božji, i ni za šta na svijetu ga ne bih mogla voljeti. Zbog toga treba da razmislim o načinu na koji bih ga se zauvijek otarasila, jer ako to ne učinim sada, nikad se neće ponoviti ovako povoljna prilika.

- Gospodo, reče jedan od slugu, zbog čega traćite vrijeme na puste želje i riječi? Spreman sam da vam pomognem da ga se smjesta riješite.

- Na koji način bi to mogao učiniti?

- Ubiću ga, reče. Zbog čega postupati drugačije?

- Ne, zaboga! Ne bih dopustila da ga ubijete na moje oči, ne bih mogla podnijeti taj prizor! Ali znam kako da mu se osvetim, mnogo bolje nego što ti predlažeš.»

[386] Onda naredi da Merlina uhvate za stopala i za glavu, i da ga potom bace u jamu u kojoj počivaše dvoje ljubavnika, a zatim vrati nadgrobni kamen na svoje mjesto. Kad uradiše to, uz brojne poteškoće, ona počeo da čara: dovuče ploču na grob i zapečati je svojim čarolijama i magičnim formulama, tako da od tada, nikad niko ne može da je pomjeri, podigne ili da vidi Merlina, živog ili mrtvog, prije nego što ona sama ne dođe na Tristanov kamen⁶³ [...]. Od tada, niko nije čuo Merlina, izuzev Bodemagu⁶⁴, koji tuda prođe nakon četiri dana. Merlin još uvijek bijaše živ tog dana, i govoraše Bodemagu, dok se ovaj upirao da podigne nadgrobnu ploču, željan znati ko to ispod tako živo jadikuje.

⁶¹ Ime te šume simboliše opasnost koju ona predstavlja: Merlin će tu pronaći svoju smrt.

⁶² Vješanje predstavlja sramnu smrt.

⁶³ Nijedan rukopis nije, do danas, spomenuo ovu epizodu.

⁶⁴ Bodemagu je nećak kralja Urijena i Morganin muž; on će u svoje vrijeme postati kralj, i Artur će ga mnogo cijiniti.

«Bodemagu, reče mu onda Merlin, ne muči se da podigneš ovu ploču, jer je nećete podići ni ti, niti bilo ko drugi, izuzev one koja me ovdje zatvori. Nemoćni su i snaga i čarolije, jer tako sam snažno zarobljen magijskim formulama i vračkama, da me odavde ne može izbaviti niko, izuzev one koja me ovdje stavi.»

Sutradan Vivijan napušta kraj. Pred smrt, Merlin ispušta stravičan krik, prepun bola što okončava svoj život kao žrtva ženske lukavosti, i što je njegov um upropastio um jedne žene. Taj krik čuje se po čitavom kraljevstvu Logra, ili Arturovom kraljevstvu, i izaziva brojna čuda. Priča o Arturu i njegovim vitezovima još dugo se nastavlja u romanu, ali ubuduće bez Merlina.

Lanselot

Otmicom Lanselota, od strane neke tajanstvene neznanke, koja bježi sa odojčetom u naručju i nestaje u dubinama jezera, roman, koji je time tek na svom početku, vraća se na početak Merlinovog života, njegovog znanja i njegovih ljubavi. To je, dakle, kratak pregled Merlinova života, originalan u izvjesnim crtama, prikazan posredno, pominjanjem Gospe od Jezera. Merlin više nije prorok koji uživa naklonost kraljeva sa dvora, nego đavolsko biće, nekrst, osoba prilično odbojna zbog svoje pohotljivosti, čovjek kog je nasamarila žena, ali i izvor čudesnog, magijskog znanja, koje prenosi ljubavljju a koje će, između ostalog, poslužiti i zato da se spase mladi Lanselot.

Predloženi tekst preužeće kasnije Priča o Merlinu (napisana naknadno), zato što roman o Lanselotu, napisan na francuskom i u prozi, između 1215. i 1225. takođe pripada istoj ogromnoj romanesknoj cjelini, Lanselot-Gral⁶⁵. Izvjesno je da između ta dva djela, tu i tamo, postoje varijacije, različitosti, ali one ne ugrožavaju povezanost cjeline.

Misteriozni otmičar: vila od Jezera

[1] Djevojka koja Lanselota odvede u jezero⁶⁶ bijaše vila. U to vrijeme, vilama nazivahu sve žene koje su bile vješte u čaranju, i bijaše ih tada daleko više u Velikoj Britaniji, nego u bilo kojoj drugoj zemlji. Kao što tvrdi *Priča o povijesti Bretonaca*⁶⁷, one

⁶⁵ Podsjetimo se na to da Lanselot-Gral, u cjelini, predstavlja roman u pet knjiga, koji se, otprilike, može uporediti sa trinaest aktuelnih džepnih izdanja od oko tri stotine stranica po svakom izdanju! Lako se može zaključiti da je narod, s vremena na vrijeme, imao potrebu da osvježi pamćenje; ni činjenica da su, između ostalog, mogli zaboraviti detalje onog što im je prethodno ispričano, ne baca sjenku na sumnju...

⁶⁶ Kao što je već pomenuto u tekstu, riječ je o Dijanimom jezeru. Oni koji su čitali ili slušali Priču o Merlinu, znaju da je upravo na obali tog jezera Merlin dao izgraditi jedno veličanstveno boravište za Vivijan, koje je potom učinio nevidljivim; stoga ne možemo propustiti da ne uočimo sličnost između ova dva romana i prepoznamo identitet tajanstvene djevojke koja je nestala u vodi, noseći u naručju mladog Lanselota.

⁶⁷ Autentičnost ovdje pomenute knjige nije utvrđena, nesumnjivo stoga što se radi o prostoj konvenciji epohe: naime, postojala je tradicija da se pisac koji je stvarao na romanskom jeziku, pretvara da nije ništa drugo do prepisivač znanja koje mu je prenijeto ili koje je negdje pročitao. On ne izmišlja ništa novo, i pomenuti izvor za

poznavašu skrivenu moć riječi, kamenja i trava⁶⁸, i to znanje obezbjeđivaše im mladost, ljepotu i onoliko bogatstva, koliko su željele. A to je sve bilo tako od pojave Merlina, engleskog proroka, koji poznašao svu nauku đavolsku; zbog toga, Merlin pobuđivaše strah i poštovanje svih Bretonaca, koji ga proglasiše svetim prorokom, dok ga prost narod nazivaše svojim bogom.

[2] Djevojka o kojoj roman govori, krila je od Merlina sve svoje magijsko znanje: bila je vrlo vješta, pošto je u tome uspijevala.

Vražji otac i neobična mati

Poznato je da je Merlin začet zahvaljujući đavolu, i štaviše, od strane đavola, te ga zbog toga prozvaše djetetom bez oca. Na našem svijetu često obitava takva vrsta đavola, ali oni nemaju snagu ni moć da čine vjernicima ili nevjernicima sve ono što bi htjeli, zbog pohotljivosti koja ih raspaljuje. Između ostalog, nalazimo zapisano da, kad su bili stvoreni kao anđeli⁶⁹, ti đavoli bijahu tako lijepi, tako poželjni, da uživahu u samoposmatranju do te mjere, da ih pohota počeo obuzimati. Nakon što bijahu svrgnuti skupa sa svojim nesretnim gospodarom, na zemlji zadržahu pohotljivost kojoj se počeo predavati za vrijeme svog nebeskog života.

[3] Od te vrste đavola je i Merlin, izvještava *Priča o povijesti*, a evo i kako. Tačno je da u pograničnoj oblasti između Škotske i Irske, življao nekoć neka plemenita djevojka izuzetne ljepote, kćerka podvezala koji ne bijaše mnogo bogat. Djevojka stasa za udaju. Treba vam reći da je u nečemu bila posebna: tražila je od svog oca i svoje matere da je ne udaju; djevojka im neprestano govoraše, da nikad u svom krevetu neće imati muža kog će moći vidjeti očima, jer joj srce ne bi moglo to podnijeti⁷⁰. Njezini otac i mati pokušavaše na razne načine da je odvrate od tog osjećanja. Ali sve bijaše zalud: rekla im je da budu sigurni, da bi već pri prvom pogledu na svog budućeg muža umrla ili izgubila razum, kad bi je natjerali da se uda.

[4] Mati je pozva na stranu i upita povjerljivo, kao majka svoju kćer, želi li zastalno da se odrekne muža i uzdrži svih tjelesnih veza; ona odgovori da ne želi, ukoliko je moguće da bude u društvu muškarca kog ne bi vidjela, jer i te kako ima želju da osjeti dodir muškarca, ali naprosto ne smije da ga vidi. Njeni roditelji nisu imali druge djece; voljeli su je onoliko, koliko se samo može voljeti jedino dijete: nisu htjeli rizikovati da je izgube, no čekaše da vide hoće li ona promijeniti stav, i tako do dana kad otac umrije.

[5] Nakon očeve smrti, majka govoraše svojoj kćeri, u više navrata, da nađe muža, ali bezuspješno, jer djevojka ne htjede pristati da pođe za čovjeka kog bi mogla vidjeti očima. Zlo koje bi pogodilo njene oči, reče, toliko je veliko, da ni za šta na svijetu ne bi mogla podnijeti da ga vidi; naprotiv, njegov dodir bi lako, i štaviše rado podnijela, ali pod

kojim se krije, služi kao garancija vrijednosti njegovog sopstvenog rada, dajući mu tobože autoritet.

⁶⁸ Po srednjovjekovnom mentalitetu, ne samo riječi, nego i drago kamenje i trave mogu posjedovati izuzetna, magijska svojstva.

⁶⁹ Izvor na koji se ovdje misli nije Biblija kakvu slušamo, već spisi nastali poslije Starog zavjeta, koji se dugo vremena pridruživaše svetim spisima, i koji obrađivaše određene strane biblijske istorije, izmišljajući pri tome i neke nove, kao što je pad anđela: najljepši od svih anđela, Lucifer, i nakon njega nekoliko drugih anđela, zbog pobune protiv Boga, bijahu izbačeni iz Raja i, pošto su zgriješili, postala demoni.

⁷⁰ Taj zahtjev djevojke koja ne podnosi pogled na svog muža, podsjeća na zahtjev Erosa u odnosu na Psihu, kako nam to prenosi grčka mitologija.

uslovom da ga pri tom ne vidi. Nedugo potom, đavo od one vrste o kojoj sam vam govorio, zateče jedne noći djevojku u krevetu. Poče je žarko moliti, obećavajući joj da ga nikad neće vidjeti. Ona ga upita ko je. «Ja sam, odgovori, čovjek iz daleke zemlje, i zato što ne biste željeli da imate muža kog ćete moći vidjeti, dolazim vam ja, jer ni meni ne bi bilo moguće da vidim ženu s kojom ću leći.»

[6] Pipajući, djevojka osjeti da ima vrlo lijepo tijelo, i da je očigledno vrlo fino građen. Pa ipak, đavo nema ni tijela ni udova da se mogu dodirnuti, jer ono što je duhovnog reda, ne može se dodirnuti, a svi đavoli bića su duhovnog reda; međutim, đavoli često uzimaju tijelo sačinjeno od vazduha, tako da oni koji ih vide, imaju utisak da su stvoreni od mesa i kostiju. Kad ona osjeti đavolje tijelo, njegove ruke, šake i ostalo, učini joj se, na osnovu onog što je mogla saznati dodirom, da je veoma fino građen, i nesumnjivo lijep: zaljubi se u njega i potpuno mu se predade. Čitavu stvar odlično sakri od majke i ostalih.

[7] Pet mjeseci življaše ona takvim životom, dok naposljetku ne zatrudni; kad se nakon odgovarajućeg vremena porodi, svi ostaše zapanjeni, ne znajući ko je otac djeteta, a ona to ne htjede nikome kazati. Dijete je bilo muško, i zvaše se Merlin, kako je to đavo zahtijevao od djevojke još prije djetetova rođenja. Međutim, nikad ga ne odvedoše na krštenje, a u dobi od dvananest godina, dijete bi dovedeno pred Uterpendragona, kako to podrobno opisuje Priča o njegovim životnim djelima⁷¹. Nakon smrti vojvode od Tintedžejla, izazvane prevarom koju počinije Uterpendragon i Merlin poradi Igraine, vojvotkinje u koju kralj bijaše zaljubljen, Merlin otide da živi u najgušću od starih šuma. Po prirodi svog oca, bio je nevjeran i nepošten, a bilo mu je znano sve što razum može znati po pitanju nastranih nauka.

Talentovana učenica zloupotrebljava svog učitelja

[8] U Maloj Bretanji življaše vanredno lijepa djevojka po imenu Vivijan⁷². Merlin se u nju zaljubi, te je često, noću i danju, pohađao. Ali ona se vrlo vješto čuvala od njegovih nasrtaja, budući mudra i učtiva, sve do dana kad uporno tražala od njega da joj kaže ko je on: Merlin joj otkri istinu. Ona ga potom uvjeri da će učiniti sve što bude htio, pod uslovom da joj prenese dio svog ogromnog znanja. Merlin, koji je ljubljaoše onoliko koliko to uopšte može srce smrtnika, pristade da je poučava svemu što bude tražila.

[9] «Voljela bih, reče, da me naučite da, koristeći moć magijskih riječi, potpuno ogradim neko mjesto i iznutra zatvorim ono što želim, tako da niko ne može unutra ući niti odatle izići. Još me poučite kako da zanavijek uspavam onog kog želim, tako da se nikad ne probudi.

- Zašto želite to da znate, upita Merlin?

- Zato što kad bi moj otac saznao, reče, da vi ili neko drugi spava sa mnom, smjesta bi me ubio; ovako, kad ga uspavam, neću morati da strahujem od njega. Ali vodite računa da me ne prevarite, jer znajte dobro da u tom slučaju nikad, baš nikad ne biste zadobili moju ljubav i moje društvo.»

[10] On je nauči ovim dvjema magijskim vještinama, koje ona zabilježi na pergamentu, pošto je bila pismena; u društvu sa Merlinom koristila ih je na takav način,

⁷¹ I ovdje se radi o proizvodu mašte autora Lanselota.

⁷² U želji za izjednačavanjem zadržavam ovo ime, koje ovdje inače glasi Ninijen.

da bi on smjesta zaspao kadgod bi došao da sa njom porazgovara; na vrhove svojih bedara stavljala bi dva magijska imena s ciljem da, dok god su tu, nijedan čovjek ne može da je liši djevičanstva niti legne sa njom. Dugo vremena obmanjivaše ona tako Merlina, te on, odlazeći od nje, uvijek imaše utisak da je sa njom spavao. Polazilo joj je za rukom da ga ovako vara, jer on jednim dijelom bijaše smrtnik, ali da je posve bio đavo, ne bi ga mogla prevariti, zato što đavo ne može spavati. Toliko toga nauči od Merlina, da ga naposljetku nasamari i zatvori u samo dno pećine, u opasnoj šumi Darnantea, koji se nalazi uz kornuajsko more i kraljevstvo Sorloa. Merlin zauvijek ostade na tom mjestu, u tom stanju, jer od tada, niko ne ču ni glasa o njemu, niti ga ko vidje, da bi mogao reći šta se s njim zbiva.

Roman o Silansu Heldrisa od Kornuaja

Roman o Silansu je napisao, krajem XIII vijeka, na francuskom i u stihovima izvjesni Heldris od Kornuaja. Ovim djelom, autor se nadovezuje na tradiciju koja govori o Merlinu kao o divljem čovjeku, a to je tradicija koju je kroz Merlinov život raširio Žofroa od Monmuta. To što pisac uvodi Merlina u raspletu priče sasvim je prikladan način da se razmrse konci intrige, jer je upravo Merlin osoba koja pogađa i zna, koja može objasniti i otkriti. Iznenađno uplitanje proroka u potragu jedne prurušene djevojke i motiv njegovog smijeha koji sije paniku među njegovim okruženjem, pošto vidjelac ne želi objasniti šta ga na taj smijeh nagoni, veoma podsjećaju na jednu epizodu iz Priče o Merlinu⁷³; smatra se da ova dva romana koriste isti izvorni tekst koji govori o tome kako je žena zarobila Merlina.

U želji da se osveti Silansu⁷⁴, mladom i odvažnom vitezu, koji odbija da se prepusti njenoj ljubavi, kraljica Eufimija predlaže svom mužu, kralju Engleske, strogu strategiju koja je imala za cilj da zanavijek udalji mladića sa dvora; strategija je bila da se mladić pošalje u potragu za Merlinom i da mu se ne dopusti da se pojavi na dvoru prije nego što ispuni svoj zadatak. Zapravo, prije nego što mu se svaki trag izgubio u šumi, Merlin je prorekao da će ga samo lukavost jedne žene moći zarobiti. Kralj, ne sluteći izdaju svoje žene, pristaje na prijedlog. Ono što niko ne zna, jeste to da je Silans zapravo djevojka koja se prurušila u muškarca, kako bi mogla sačuvati porodično nasljedstvo na koje, u tom kraljevstvu, žene više nisu polagale pravo... Šesti mjesec protiče, a Silans nije na tragu. Jednog dana, dok je gubio nadu u svoj uspjeh, neki starac sijede kose iziđe pred njega⁷⁵, na rubu šume.

⁷³ Taj odlomak govori o caru Juliju Cezaru, njegovoj lijepoj, nevjernoj ženi i Grizandolu, mladom i hrabrom vrhovnom sudiji carstva, za kog prorok Merlin otkriva da se radi o prelijepoj mladoj ženi. U strukturi romana, ta epizoda, poput priče, čini jednu cjelinu.

⁷⁴ Imenica je ovdje upotrebljena kao vlastito ime, i stoga je ne prevodim, ali inače znači «tišina» (prim. prev.).

⁷⁵ Upotrebljavaćemo muški rod kad budemo u priči govorili o Silansu, sve dok se javno ne objelodani istina o njenom polu.

Merlinovo zarobljenje

«Prijatelju moj, prestanite se sikirati, jer ćete uspijeti da zarobite Merlina. Otkriću vam sve vezano za njega, njegov način života, i mjesto na kom prebiva. Taj je čovjek posve prekriven dlakom, poput runjavog medvjeda; hitar je poput stepskog jelena. Hrani se biljem i korijenjem. Ima ovdje jedna šuma u koju je običavao dolaziti da utoli žeđ, kad hoćaće; ali evo već peti dan kako ga nema, jer presuši izvor zbog kog je dolazio. Mjesto je suho, nema više ništa za pilo. Ako zaista želite da ga prevarite, učinite ono što ću vam reći.

«Ostanite ovdje; ja ću otići, ali vam dajem riječ da ću se vratiti do prije podneva. Čekajte me strpljivo: donijeću tri posude, jednu punu vina, drugu meda, a treću mlijeka, a donijeću i svježeg mesa. Evo vam moje kresivo i troska. Sutra ili još večeras zapalite vatru, ako vam to mnogo ne smeta. Uzmite meso i pripremajte ga najbolje što možete: pecite ga na žeravici, uz slabu vatru, jer će tako dim biti osebusniji. Merlin će se uputiti ka mesu, čim osjeti miris. Ako je išta ljudskog ostalo u njemu, doćiće, u to sam uvjeren, radi pečenke prijatnog mirisa, koji će se širiti svud po vazduhu. Ostavite mu slobodno polje uz vatru, i puno se udaljite. Meso će biti izuzetno slano i kad ga proždere kraj vatre, osjetiće žeđ. Postavite med vrlo blizu, tako da ga popije prije nego opazi mlijeko. Mlijeko ćete staviti malo dalje: ako odmah uspije i njega da popije, još više će se naduti, veću će osjetiti žeđ, što će ga još više staviti na muke. Stavite mu vino odmah pored; ako ga popije, to će ga potpuno satri: pijanstvo će brzo ovladati njime, jer nije navikao da ga pije. Ako zaspi, prijatelju, budite spremni da djelujete prije nego što se probudi.»

Čovjek⁷⁶ ispunjava zadato obećanje i Silans namješta predloženu zamku. Uskoro, Merlin osjeća kako se prijatan miris pečenog mesa širi po šumi. Oklijeva neko vrijeme, a onda podliježe iskušenju: napušta svoj prijašnji način života i vegeterijansku hranu, na površinu ponovo izbija prvobitna priroda i on žuri, vođen prijatnim mirisom.

Brzo hita ka komadu pečenog mesa, da mu kupinove bodlje cijepaju slabine i kičmu: čitavo tijelo mu je izgrebano, ali to ga ne sprečava da nastavi put. Stepski jelen ne bi mu bio ravan! Pljuvačka mu nadire u usta pri pomisli na meso. Stigavši na cilj, uzima čitavu pečenku.

«Oh, oh, uzviknu, to je pravi užitak!»

Silans stoji malo dalje u šumi, dok se Merlin priprema za jelo. Naš čova se okomi na svo meso. Ako Bog pomogne Silansu, mislim da će Merlin skupo platiti, prije nego što napusti mjesto. Tako halapljivo jede vrelo meso koje tek što izvadi iz vatre, da si neprestano nanosi opekotine; ne pitajući se da li je meso pečeno ili prijesno, slano ili svježe, obema šakama ga grabi, zadovoljavajući tako svoju želju. Meso ga savršeno okrepljuje; sada, ne želi ništa drugo sem da utoli žeđ. Ispituje okolinu, opaža med, i prinoseći posudu ustima, počinje ga piti: med bijaše ukusan i vrijednost mu nemala. Da ste samo vidjeli Merlina kako se naduo! Što se više naslađuje, to mu se sve više pije, i tako pravi sve veće greške. Da ste vidjeli kako se razbolio! Malo je falilo da ne svisne od bola. Vidi mlijeko, i počinje da ga pije. Onda osjeća bol, kakav nikada nije osjetio. Da ste

⁷⁶ Po svemu sudeći, taj starac nije niko drugi do Merlin: preobražavanje u starca, prisutnost u šumama, njegov način pravljenja smicalica, činjenica da tako dobro poznaje vidičeve navike i da se svojevrijedno predstavlja pred onim koji ga traži, veoma su česte osobine čarobnjaka. U paralelnoj epizodi koju nalazimo u Priči o Merlinu, otvoreno se kaže da je jelen, koji prurušenoj junakinji pomaže da zarobi Merlina, zapravo preobražen Merlin.

samo vidjeli njegov stomak kako se širi, rasteže, nadima i otiče, sigurno ne biste odoljeli smijehu. Kakva nesreća po njega što pojede tu pečenku i taj bučkuriš na škotski način! Pretpostavljam da bi dobio velik račun. Onda vidi vino, kreće ka njemu i ispija ga na pune čaše; liježe, mrtav pijan. Silans izliječe i zarobljava ga. [...]

Merlinov smijeh

Glasina da Silans dolazi u pratnji Merlina, dođe do kraljevih ušiju. Kralj ni za stotinu hiljada funti šterlinga ne bi poželio da se Silans vrati! Obuze ga žestok bijes spram Merlina, zato što je proreкао da nikad neće biti zarobljen, osim ženinim lukavstvom. Što se tiče Eufimije, ona je potpuno van sebe. Merlin je zaista loše skovao plan. Više od sedam stotina ljudi izađe iz svojih kuća, da s čuđenjem posmatraju Merlina: uzburkala se cijela zemlja. Na Merlina sada gledaju kao na kakvog slaboumnika; ipak, on će razotkriti tajnu i njome rastužiti mnoge. Ljudi izlaze pred njega na jednu uzvišicu, koja se nalazi na kraju grada, kud ga i Silans vodi.

Upravo tada, Merlin vidi kako se neki seljak⁷⁷ približava, noseći u ruci par cipela koje nikada nije nazuo, ojačane kožnim remenima. Opazivši ga s vrha uzvišice na kojoj bijaše, Merlin pada u gromoglasan smijeh, uporno odbijajući da da i najmanje objašnjenje o tome šta ga potaknu na taj smijeh. Tu je i jedan kralj po imenu Ris: taj je Merlina zalud molio, dodijavao mu, zatrpavao ga pitanjima, Merlin ne otkri razlog svog smijeha. [...] Potom stignu pred neku opatiju. Vidje gubavca kako mlati svojom čegrtaljkom⁷⁸ i traži milostinju, u ime ljubavi Božje. Tad ga obuze luđački smijeh, shvativši položaj siromašnih koji se nalaze u tom mjestu; uprkos njihovim moljenjima da im otkrije razlog svog smijeha, Merlin odbija da govori, što njih razbiješnjava do smrti. Tu, pored crkve, nalazi se u uglu jedno groblje. Merlin vidi da tu pokapaju mrtvaca, kog postavije između dva kamena. Sveštenik poje na toj sahrani, dok neki poštenu čovjek plače i jeca. U tom trenutku, Merlin se počinje i njima smijati. Mnogo ljudi pita ga zašto se smije, i kakve to veze ima. Ali Merlin nema namjeru da kaže ni jednu jedinu riječ, i tako obrazloži svoj smijeh, objasni ga. Svi smatraju da se Merlin time žestoko ogriješio, i odlučuju da ga izvedu pred kralja: onda govore o njegovom smijanju, i dodaju da ipak nije htio izustiti ni jednu jedinu riječ.

«Ukoliko smjesta ne iznese razloge, odgovori ljutiti kralj, predaću ga na muke.» Međutim, Merlin se počeo smijati kralju, ne brinući za sebe; i još više, obriče mu nesreću; to ne sprečava kralja da iskreno žali što Merlin odbija da mu odgovori. Ne mogu vam opisati kako se potom smijao samom sebi. Ne obazirući se na prijetnje modricama i udarcima, ne obazirući se na kralja, Merlin ne želi popustiti: kralj gotovo ludi od bijesa, videći da mu ne želi dati ni jednu jedinu riječ objašnjenja. Onda Merlin počinje promatrati

⁷⁷ Riječ «seljak» označava stanovnika sela, seljanina, koji se, izvorno, geografski suprotstavlja čovjeku koji živi na dvoru. Ta riječ, ubrzo, poprima i pogrđno značenje: seljak postaje suprotnost plemenitog i ugladenog čovjeka, kom se suprotstavlja ne samo na socijalnom planu, svojim seoskim načinom života i nepoznavanjem lijepih manira, nego i na polju inteligencije, osjećanja, odgoja, čak estetike: u književnosti, seljak je najčešće osoba okićena svim mogućim nedostacima. Stoga je on potpuno bedast i nedalekovidan, uz to posebno podao i tašt, lišen plemenitosti, velikodušnosti, nesposoban za iskrenu ljubav, neprijatan i pokatkad izrazito ružan. Junak Merloa (pogotovo) dobar je primjer toga.

⁷⁸ Kako bi upozorili ljude na svoju blizinu, gubavci su nosili čegrtaljku ili zvečku.

Silansa: sve kad bi ga živog spalili, ne bi se mogao uzdržati od smijeha. Međutim, ne progovara: nije im mogao prirediti ništa gore.

Prisutni su vidjeli kako je kralj planuo od bijesa; u određeno vrijeme, oni se okomiše na Merlina: jedan ga vuče, drugi gura. Sad ga okružuje čitav dvor: udaraju ga, bodu. Nedaleko od kraljice, nalazi se jedna redovnica koja neprestano grdi Merlina:

«Oh, oh, izusti, kakvog li bijednika! Gledajte lijepog besjednika proročanstava!»

Merlin je posmatra i počinje se gromoglasno smijati. Toliko bi želio govoriti, da se na jedvite jade obuzdava. Pitaju ga zašto se smijao redovnici, ali uzalud.

«Avaj, uzviknu potom kraljica, da čestitog li čovjeka! Kako dobro proriče! I kakvog li junaštva u ovog drugog! Ah! Divna je to hrabrost dovesti na dvor jednog takvog vidioca, koji se očigledno nakvasio vina! Neka se stidi onaj koji je doveo ovakvog čovjeka!»

- Griješite, gospođo kraljice, uzvratu Silans. Ne znate da je upravo kralj naredio da se on dovede, i to mi je prouzrokovalo brojne teškoće. Lošu mi nagradu za to dajete. Ali Bog, naš Gospod, Tvorac svega što postoji, savršeno vidi i zna sve.

- Silans, odgovori onda ta bezumna žena, previše govorite! Trebali biste manje govoriti.»

Merlin se na sav glas počinje smijati kraljici, ali ne progovarajući ni riječ, i svi misle da je lud. Ne znaju šta ga je navelo na smijeh: što ga više pitaju, on više čuti. Čutanje mu pričinjava toliko zadovoljstva, da uopšte nema želju da govori. Poslušajte me dakle. Počinje da se smije, potom da govori, objašnjavajući da mu nije lako započeti. Kralju, koji nikad nije volio svađe, ovog puta je bilo previše: donosi odluku da Merlina izgladni, kako bi ga tako, ako je moguće, prisilio da progovori. Bespoštedno ga je bacio u tamnicu i lišio hrane cijela tri dana. Četvrtog dana, kralj poziva one barone i prinčeve koje najviše voli i poštuje. Posmatrača kako Merlin okončava svoje dane: ili će ga posjeći ili objesiti. Ako ne objasni svoje proročanstvo, uvjeravaju ga, neće izvući živu glavu.

Merlinove objave

Merlina vode na trg. Ne vjerujem da se vidjelac toliko mrzi, da ne bi progovorio prije nego što ga osude na smrt. Kralj mu se obrati, isukavši svoj mač:

«Govorite, ludi gospodine, ili vam siječem šiju.»

Merlin sada jasno vidi da će ga čutanje odvesti u smrt, i da će, ako bude govorio, moći sačuvati svoj život.

«Onda me, sire, poslušajte, reče kralju. Čutanjem vam ne mogu poslužiti onako kako biste željeli, niti vas bilo kako zadovoljiti. Ali, ako vam kažem ono što znam, ne bih želio da zbog toga budete strogi prema meni.

- U redu, prijatelju, imate moju riječ.

- Poslušajte, dragi sire, razlog mojega smijeha. Ušavši u grad, sretoh nekog bezumnog seljaka koji se vraćao sa pijace. Nosio je par novih cipela koje upravo bijaše opravio, ali istina je da ih nikad nije upotrijebio. Imao sam tad dobar razlog za smijeh jer, prije nego što dođe kući, seljak umrije.»

Kralj odmah pokreće istragu o toj stvari, koja mu potvrđuje potpunu istinitost Merlinovih riječi. Potom zahtijeva od Merlina da mu otkrije istinu o njegovom smijanju pred opatijom.

«Sire, za ime Boga koji o svemu odlučuje, smijah se – ali to nije za čuđenje – siromasima koji tamo bijahu i iskahu milostinju u ime ljubavi Božije. Oni moliše za bobice, a čitavo bogatstvo im bijaše na dohvata ruke. Ogromno blago, zlato i novac, ležalo pod njihovim nogama, na dvije i po stope ispod zemlje.»

Kralj odmah šalje čovjeka da potraži blago: ovaj ga nađe, i postupi s njim prema kraljevoj naredbi.

«Merline, Merline, reče kralj, ponovo počinjem da te cijenim, zato što si mi rekao istinu. Ali, kao što je istina da želim da mi Bog sačuva kraljevstvo, istina je i da te ja, s druge strane, još uvijek mrzim, jer si tvrdio da te niko nikakvom lukavošću neće zarobiti, izuzev lukavost jedne žene. U ime vjernosti koju dugujem Eufimiji, još uvijek ti zamjeram zbog te laži, jer se pokazalo da je tvoje riječi oduvao vjetar.

- Ne brinite se, odgovori Merlin, s večeri se hvali dan koji upravo prođe. Još uvijek nemam namjeru da bježim.

- Merline, prije neki dan, vidio si kako pokapaju nekog čovjeka u jednom od uglova groblja. Zbog čega te je to navelo na smijeh?

- Odmah ćete čuti, odgovori Merlin. Jedan sveštenik pojaše za pokojnikom i jedan pošten čovjek, sav uplakan, stajao pored. Trebalo je da se taj čovjek raduje, jer mrtvo dijete bijaše sveštenikovo, tako da zapravo sveštenik trebaše plakati; taj čovjek, čija žena bijaše djetetova majka, trebao je veličati Boga. To je uistinu ključ zagonetke. Taj pošten čovjek nije prstom pomakao da se napravi to dijete, dok je, zauzvrat, sveštenik u tome dosta pripomogao: neka mu Bog, naš Gospod, ne bude naklonjen!

- Merline, reče potom kraljica Eufimija, baš si vješt u ogovaranju žena! Kakvo ti zadovoljstvo pribavljaju ta ogovaranja? Moj muž to nikako ne bi trebao trpiti! Bolje bi učinio kad bi te ubio ili bacio u neku tamnicu.»

Šta god gospa kaže ili učini, Merlin se ismijava njenim prijetnjama. Zasad, ona ga naziva lažovom, ogovaračem, prevarantom, ali on će iznijeti istinu na vidjelo i pokazati da ta žena, koja tvrdi da on ne umije proricati budućnost, laže. Došlo je vrijeme za merliniranje⁷⁹: imam utisak da će Merlin danas skinuti veo sa istine, i merlinirati sa takvom prefinjenošću i inteligencijom, da će kraljica zbog toga zažaliti. Ali, za sada, ona je u poziciji jačeg i Merlinu prijeti smrću.

«Griješite, gospo, reče kralj. Sve kad bi neki Škot ili Irac⁸⁰ govorio preda mnom, nerazborito ili razborito, imao bi pravo da ovdje, u mom prisustvu, bude u miru. Nisam li ja kralj? Pustite mene da odlučujem, govorim, i postupam onako kako to ja hoću. Ženin razum ogleda se u njenom ćutanju. Doista, po mom mišljenju, mutavac predstavlja oličenje ženskog razbora, jer ženski razbor počiva samo na jednom: ćutanju⁸¹. To važi gotovo za sve žene, i ne postoji ni jedna od hiljadu koju bi više hvalili zbog riječitosti, nego zbog sposobnosti da ćuti. Pustite me da radim i povucite se u vaše odaje.»

Sjedeći pod plafonom obloženim oplatom, Merlin, koji vidi i poznaje svaku stvar, uskoro će pripremiti tako začinjjen sos da će nekima prisjesti, prije nego što padne noć.

«Merline, nastavi kralj, reci mi iskreno zašto si se smijao meni, sebi i najzad Silansu: molim te kao prijatelj da mi ne sakriješ istinu. Zatim, želim znati svu istinu o redovnici pod velom, i o onom što te je nagnalo da se smiješ kraljici.

⁷⁹ Mi u našem prevodu zadržavamo ovaj neologizam, koji je autor skovao na osnovu Merlinovog imena, a čije je značenje očigledno..

⁸⁰ Drugim riječima, nasljedni neprijatelji Engleske.

⁸¹ Na ovom mjestu, u originalnom tekstu, upotrijebljena je zajednička imenica «silence», koja označava tišinu, ćutanje, a u prenesenom značenju upućuje na našu junakinju i njenu mudrost i domišljatost (prim. prev.)

- Vrlo rado, odgovori Merlin; poslušajte sad. Sire, smijao sam se, vi to dobro znate, tačno onako kako ste mi maločas napomenuli. Nisam se mogao uzdržati, a da se vama ne nasmijem. Zapravo, uvjeravam vas dužnom odanošću, da se niko živ ne bi uzdržao od smijeha, kao što nisam ni ja, dragi sire, ma šta da mu je bilo na umu, da je mogao reći onoliko koliko ćete čuti od mene prije nego pođem, sviđalo se to vama ili ne.»

Zbog tih riječi, kraljica osjeća iskreno žaljenje, spušta glavu, znoji se, duboko uzdiše: plaši je pomisao da je na se navukla brige, time što nije rekla svu istinu. Što se tiče redovnice, ostavi je svo njeno spokojstvo. S druge strane, ne mogu da opišem koliko Silans osjeća grižu savjesti zbog svega što zna. «Jadna⁸² ja, žali se, zašto dovedoh Merlina? Kako sam nesrećna što sam uspjela da ga zarobim! Postupala sam kao sluga, koji sam traži šibu kojom će ga tući i kazniti: činjenica je da me vlastiti postupci dovedoše u situaciju da budem lišena sveg svojeg nasljedstva! Dobro kaže seljakova poslovice⁸³: «Ljudi s obje ruke ne mogu od sebe otjerati onoliko ludosti, koliko ih jednom rukom mogu privući.» Upravo to i ja učinih, zarobljavajući Merlina. Zbog njega ću izgubiti dobar glas, jer će iznijeti na površinu sve što učinih, protivno mojoj prirodi. Umišljah da svojom lukavošću prevarih Merlina, a zapravo prevarih samu sebe. Ja, koja vjerovah da zauvijek napustih ženske običaje. [...]»

Merlin se zakašlja, a potom preuze riječ:

«Poslušajte, sire, otkriću vam tajnu zašto se počeh smijati najprije vama, potom sebi, a onda Silansu kog ovdje vidim, redovnici koja dolje pognu glavu, i konačno kraljici. Znajte da se smijah nama petorma, jer je svako od nas izigran od drugoga. Eto, sad znate, kralju. Šala nije jednaka za sve: ona obeščašćuje jednog od nas, a znajte da je dvoje ovdje prisutnih svojim prerušavanjem, prevarilo drugo dvoje.»

Dvorana je puna vitezova: pred svom tom audijencijom, Merlin otkriva dio prave istine, ali njegove riječi su maglovite i vrlo nejasne. Samo njih četvoro o kojima je riječ, i koji su prisutni u dvorani, znaju vrlo dobro šta kriju: Merlin, Silans i redovnica znaju šta znače njegove riječi, a i kraljica to zna; bez sumnje, ona to savršeno zna. Dvorani su veoma uznemireni, jedni s razlogom, a drugi bez razloga. Svak je vrlo zabrinut zbog svojih djela, plašeći se da ih Merlin ne razotkrije. Ali trebaju da se plaše samo oni koji dobro znaju da su krivci. Nelagoda počinje da se širi. Bilo bi nemoguće pobrojati sve sumnje koje lebde u vazduhu. Merlin im održa veličanstvenu lekciju, i tom prilikom izjavi da će, ukoliko iznova počne da je čita, doziva u sjećanje, ponavlja i otkriva sve što zaslužuje prijekor, barem kraljica biti obeščašćena, ali i redovnica, jer baš svim dijelovima svoga tijela, ne nalikuje na ostale redovnice ovog svijeta... Kralj potom naređuje Merlinu da se jasnije izrazi.

«Merline, želim znati kako jedan od nas vara drugoga. Merline, moraš mi to dobro objasniti. Takođe mi otkrij ono u vezi prerušavanja. Koje dvoje je nasamareno, i koje dvoje ih je nasamarilo? Iskreno mi reci ko je obeščašćen? Merline, želim da mi to daš do znanja.

- Sire kralju, istina je gola da je kraljica vas obeščastila. Znaćete kako, prije nego prođe pola podneva. Ovo dvoje, Silans i redovnica, oni su što nas prevariše, a mi smo dvojica prevarenih. Kralju, ova redovnica što stoji pokraj Eufimije, nasamarila vas je

⁸² Upotreba ženskog roda pridjeva objašnjava se činjenicom da Silans vrlo dobro zna da je žena i upravo je uznemirena time što bi Merlin to mogao da otkrije.

⁸³ Poslovice, za koje se smatra da izražavaju mudrost naroda, pominju se vrlo često u srednjovjekovnim tekstovima. Postoji i jedna čuvena zbirka Seljakovih poslovice, budući da seljak, u svom obrazovanju, raspolaže velikom zalihom proživljenih istina ovog tipa, savjeta i praktičnih pouka.

svojom ženskom odorom. Da, kralju, pravo ste obaviješteni. S druge strane, istina je da je Silans mene nasamarila svojom muškom odjećom, jer je ona ispod te odjeće žena, iako je njena spoljašnjost muška. Redovnica nosi žensku odjeću, ne strahujući od sunca, sjevernjaka, oštrog ili ledenog vjetra. Dragi sire, što se tiče Silans, njena mudrost i hrabrost su tako velike, da se kunem da ne poznajem čovjeka koji bi bio dovoljno jak da je nadvlada. Žena, to nježno biće, bijaše sposobna da vas obeščasti, i imашe drskosti da to učini, a žena je i ona koja mene zarobi: šta je čudno ako se tome smijah, jer nas obe prevariše u toj mjeri, da izazvaše među nama takvu diskusiju, kakvu dvadeset hiljada drugih ne bi bilo u stanju da izazove? Sire, toj situaciji se smijah.»

Naš kralj je potišten više nego kakav Škot ili Englez. Najradije bi, zbog svega toga, umro: nikad ranije nije osjetio takvu bol. Baroni sve čuše, jer ništa ne bi rečeno u tajnosti, i sve im je to smiješno, izuzev onoga što se dogodi kralju: kraljica je grdno zgriješila, prepuna oholosti, nevjerstva i strašne podlosti. Uvijek je bila vrlo okrutna i lišena iskrenosti. Obećavala je malo, a davala još manje. Ponašala se na način dostojan prezira. Čitav dvor je gajio takva osjećanja prema njoj.

Kralj još uvijek pomalo sumnja: njegovi ljudi čvrsto drže Merlina, a za to vrijeme, naređuje redovnici da se približi. Naredi da je posve svuku [...], zatim naređuje i Silansi da učini to isto. Ubrzo otkri da su tačno onakve kakvim ih je Merlin opisao, u detalj! Ljudi iz dvorane čuše sve: svi čute, i niko se ne bi usudio da progovori, izuzev kad bi na to bio izričito pozvan; jedini kralj uzima riječ, i pred svima izjavljuje:

«Silans, bila si vrlo hrabra, dobar vitez, junačna i valjana; nikada nijedan kralj ili grof nije načinio boljeg junaka od tebe. [...] Na svijetu nema tako dragocjena kamena, niti tako vrijedna blaga, koji se može porediti sa ženom punom vrlina!»

Zahvaljujući Merlinu, sve dolazi na svoje mjesto: žene ponovo dobijaju pravo na nasljedstvo, kraljica i njen ljubavnik, prurušen u redovnicu, bivaju kažnjeni na smrt, a kralj uzima za ženu Silans, koja se vratila svojoj pravoj prirodi.

Merlo

Priča Merlo, napisana u stihovima, prvom polovinom XIII vijeka, izložena je kao šaljiva moralizatorska priča, čiji podnaslov, koji joj se ponekad pridodaje, Del – bogati mazgar, koji se zbog svoje oholosti vraća prvobitnom poslu, odlično opisuje njenu tematiku. Dvostruki preokret sudbine koji zadesi junaka, zbio se zahvaljujući Merlinu, koji ovdje predstavlja šumskog genija, nevidljivog posjetioca šuma, svedenog na ime, na glas koji prorokuje, nagrađuje i kažnjava. Merlin, dakle, u ovoj priči, bliskoj fabliou, zastupa hrišćanski moral: za vrijeme svog prvog pojavljivanja, dao je sebi zadatak da podsjeti ljude na lekcije o velikodušnosti i poniznosti kojima nas uči Hrist, i koje menestrel⁸⁴ veliča u svom prologu. Riječ je o «pripitomljavanju oholih srca»: to je, u najmanju ruku, menestrelova želja, koju iskazuje neposredno prije početka svoje priče. Merlin, između ostalog, otjelotvoruje viziju jednog čovječnijeg svijeta, te ukazujući na

⁸⁴ Srednjovjekovni pjesnik – muzičar.

nepopravljive nedostatke seljaka, daje do znanja da je seljak zadovoljan svojim položajem, to jest dnom društvene ljestvice, jer po svojoj prirodi ne može posjedovati vrline, koje se smatraju odlikama velikana ovog svijeta. Seljak, o kom je ovdje riječ, zasigurno predstavlja izrazitog prostaka: o tome, između ostalog, svjedoči činjenica da on čak ne poznaje Merlinu, čime se objašnjava i njegovo slabo staranje o njegovom dobročinitelju i nevjerovanje u Merlinovo završno proročanstvo. Magičarevo prisustvo u ovoj priči, koja ima brojne verzije, pokazuje, naprotiv, u kojoj je mjeri on bio popularan lik.

Bila jednom u zemlji dva čovjeka, koji živjahu od prodaje drva: to im donosaše sitnu dobit, ali Bog koji opskrbljava hranom siromašne, izdržavaše ih i sa to malo dobra, koje je takvim ljudima dostatno. I najmanje blago čini se vrlo velikim onima koji poznaju samo siromaštvo. Ne znajući za veliko bogatstvo, zadovoljavahu se oni i neznatnim blagom. Obojica imahu po jednog magarca, koje svakog dana tovarahu u jednoj šumi, u koju im nije bio zabranjen ulaz; mazgari zarađivahu na svom tovaru samo po šest dinara. Svaki imaše jednu kućicu i bijaše oženjen, a jedan imaše još sina i kćer, tako da je bio opterećen sa mnogo više obaveza nego drugi, koji nije imao djece. On se sa zadovoljstvom trudio da zaradi i nešto više novaca, i ulagao je što je više mogao, na podizanje svoje dvoje djece: zapravo, svi njeguju svoje potomstvo u skladu sa prirodnim dobrom, a Bog mrzi one koji ne poštuju prirodu. Uvijek su skupa išli i vraćali se iz šume, kao susjedi puni uzajamnog prijateljstva.

Dvadeset godina živjeli su oni takvim životom, sve do dana kad otidoše u šumu da tamo dovrše započeti posao: tog jutra je padao snijeg, i sve se ledilo. Vrijeme bijaše tako loše da, onako promrzli, ne mogahu raditi. Ipak, jedan od njih se pomučio dok ne pripravi svoj tovar sa drvima. Drugi, onaj koji imaše dvoje djece, ne mogaše od zime držati kosir, a drugi, koji ostade, pripremaše se za siječu manjih drva; ipak, nije se prihvatio posla, nego je počeo kukati, govoreći samom sebi:

«Vaj, šta će biti od mene jadnog, koji nikad nisam okusio ni jedan jedini dan mira? Isto tako ne vjerujem da ću ikad doživjeti dan odmora i blagostanja; zbog toga zazivam Boga: da mi se smiluje i podari mi skori svršetak i smrt, pod uslovom da se prije toga ispovijedim⁸⁵. Napušteni i nesrećni sam seljak, koji živi, a zapravo ne živi, da zaista, ja ne postojim, jer venem u ovom životu, ovom životu koji se nikom ne dopada! Mučan je čas seljakovog dolaska na svijet, jer u isto vrijeme za njega se rađa i patnja, koja ga prati sve do smrti. Eto kakav je moj put do groba: seljak prezren, bolan, ubog i prepun patnje; danas ću biti primoran da postim, a i svi moji ukućani sa mnom, što me muči više od vlastite sudbine. Moja djeca, žena i magarac skupo plaćaju kad je praznični dan, ili kad ne mogu ništa zaraditi, jer tog dana nemaju ništa za jelo [...]»

Dok jadikovaše tako, bijući se rukama o prsa, do ušiju mu doprije neki glas, koji dopiraše iz blizine:

«Ko si ti? upita ga glas.

- Ja sam prezreni seljak, siromašan, lišen dobara od rođenja, šampion među jadnicima, od svih najveći nesretnik: u meni se otjelotvorila zla kob, koja učini da se rodim pod nesretnom zvijezdom, tako da me ništa dobro u životu ne može snaći i da nikad ne

⁸⁵ Smrt bez ispovijesti, koja može odvesti u vječno prokletstvo, uznemiravala je srednjovjekovnog čovjeka.

dočekam kraj svojih dana. Kad bi Bog okončao moj život, primio bih to kao dar njegove dobrote, jer do same smrti prezirem svoje postojanje: i s pravom ga prezirem. Ali vi, ko ste vi, dragi gospodine? Za ime Boga, recite mi, molim vas.

- Ja sam čovjek po imenu Merlin, prorok koji poznaje istinu o tebi i tvojoj budućnosti, i koji će ti, iz sažaljenja, izraziti ljubav i zauvijek te učiniti bogatim, pod uslovom da iskreno prihvatiš da se staviš u službu Isusa Hrista i njegovih siromaha. Daću ti toliko zlata i novaca, da više nikad nećeš oskudijevati, a Bog će te, na kraju života, za to nagraditi. Ti dobro znaš šta znači siromaštvo, jer ti je nanijelo mnogo patnji i sramote; zbog tog kažem da bi ti sigurno iskazivao ljubav prema siromašnima, kad bi posjedovao bogatstvo. Kad ih budeš čuo kako se žale, tvoje iskustvo će ti omogućiti da spoznaš ono što oni osjećaju; kad se zdrav čovjek razboli, dobro zna šta je potrebno jednom bolesniku.

- Znajte, gospodine Merline, da sve kad bi me postavili u sred velikog bogatstva, ne bih zaboravio Boga ni njegovih siromašaka, kojima bih, baš naprotiv, ukazivao sva moguća dobročinstva, dajući im od sopstvenog blaga.

- Dakle, tako bi postupio?

- Bih svakako, gospodine, to vam posve iskreno mogu tvrditi; zaista, to vam obećavam.

- Onda dobro, računam na tvoje obećanje. Vidjeću sad šta ćeš učiniti po tom pitanju i kako ćeš izvršiti ono na šta si se obavezao, jer ću zaista učiniti da izađeš iz bijede. Otiđi u dno svog vrta, gdje sam, pod stablom jedne zove, zakopao veliko blago. Kopaćeš sa lijeve strane, i odmah otkriti veliku količinu zlata i novaca, s kojima ćeš činiti šta budeš htio. Pazi dobro kako ćeš trošiti blago, jer ćeš požnjeti ono što budeš posijao. Idi, i budi mudar, pazi na moju zapovijest; kroz godinu dana, potražićeš me opet na ovom istom mjestu i ispričaćeš mi sve o tvom bogatstvu i o tvom novom životu: dobro pazi da ne propustiš taj sastanak.»

A onda se glas rasprši, i seljak otide. Sav radostan vrati se on iz šume, vodeći svog magarca bez cjepanica. Kad ga žena ugleda kako se vraća bez tovara, ne mogaše se uzdržati, a da mu ne dobaci: «Gospodine škrtico, vi odurni, prezreni stvore pun lijenosti, šta će danas jesti vaša djeca? Dovešću ih tu pred vas i ostaviti ih, bespomoćne i prezrene, i od svijeta i od Boga.

-Gospo, odgovori on smijući se, moja ste prijateljica i žena, stoga me ne napadajte tako snažno, jer Bog brzo ostvaruje svoje namisli: bili biste razumni kad mi ne biste zamjerali. Uskoro će nam Bog priteći u pomoć.

-Bog nama priteći u pomoć! Zbilja, kako? Želim to smjesti saznati, jer nije vrijeme za zagonetke. [...]]»

Ona ga toliko salijetaše i ispitivaše, da joj naposljetku otkri ono što mu je glas obećao. Potom njih dvoje, oboružani po jednim kolcem, otidoše odmah na naznačeno mjesto, i kopavši izvjesno vrijeme, pronađoše ogromno blago koje im omogućiti da ubuduće žive vrlo lagodno.

Polako mijenjahu svoj način života, plašeći se ogovaranja ljudi; seljak, vođen navikom, nastavi odlaziti u šumu dvaput mjesečno, sve dok i sa tim ne prestade. Zabavio se udobnošću i odmorom, jer od samog djetinjstva znadijaše samo za patnje; njegovo blagostanje postaje njegov kredo, tako da on zaboravi sve, izuzev života u zadovoljstvu i raskoši. Nakupova kuća i zemlje, i tokom te godine, ophođaše se prema ljudima na takav način, da su ga svi voljeli zbog njegovog načina upravljanja dobrima, i smatrali ga dobrim

čovjekom, mudracem. [...] Po isteku godine, on se vrati u šumu, i u šumarku razgovaraše sa glasom.

«Šta želiš? upita ga glas. Nemaš li svega u izobilju? Na šta se žališ?

- Gospodine Merline, svakako, vrlo sam bogat, ali za jedno vas usrdno molim, kao svog dragog prijatelja: upotrijebite vašu snagu i pomozite mi da postanem upravitelj⁸⁶ grada u kom živim.

- Obećavam da ćeš to biti za svega četrnaest dana. A sad idi, ali se vrati za godinu dana, da mi kažeš šta ti treba, i budno pazi da postupaš onako kako se Bogu dopada.»

Radostan, vrati se on u svoje boravište. Predskazanje koje dođe od glasa, zbilja se ostvari: postade on upravitelj i sudac⁸⁷, u roku koji mu Merlin odredi.

Međutim, to mu ne pomože da učini malo više dobra jer čim mu se pružila prilika da radi po svojoj volji, on je tako i činio; pokorio se moćnima i, premda ih se bojao, bio im je na usluzi. Nije mogao drugačije postupati zbog otrova koji je nosio u srcu. Nevolja je kad pravda dospije u ruke opaka čovjeka, a on je bio otrovan kao zmija. Tako se oslobodio svih svojih zaduženja, radeći samo ono što se njemu dopadalo, prestavši sa činjenjem dobrih djela. Što je veći položaj imao, to je bio sve prostiji, nadutiji, podliji i spremniji za svađu, u toj mjeri da je, sputan ohološću, potpuno zaboravio na Boga: otada, nikad se nije pobrinuo za siromašne, nego je, naprotiv, prema njima ispoljavao zahtjeve pune surovosti. Što se tiče njegovog drugara mazgara, preziraše ga kao kakav grubijan: sjetio bi se siromaštva kadgod bi ga vidio, i stoga, ni po koju cijenu, ne mogaše nastaviti da ga iskreno voli. Ponašao se kao nerazuman čovjek, i tako se primakao kraj godine.

Razmišljaše kako će otići da potraži glas i tako saznati šta će mu glas reći: želio je još više uvećati svoja dobra, na bilo koji način, lud ili mudar, što pokazivaše njegovu veliku lakomost, koja još uvijek ne bijaše zadovoljena. Svečano, i uz veliku pompu, otide on sutradan u šumu. Uskoro zaustavi ljude koji su ga pratili, te sam produži do šumarka. Stade vikati:

«Merline, dođi da razgovaramo, i požuri molim te, nemam mnogo vremena.

- Kako si? reče glas, koji smjesta dođe.

- Mnogo mi prija i mnogo mi se dopada velika čast koju si mi dodijelio, i zbog toga sam još uvijek tvoj prijatelj. Ali opet bih te nešto zamolio: da mi pomogneš da se moja kćer uda za upravitelja Akvileje i da učiniš da moj sin postane biskup grada Ablana od Bekije, čiji je biskup preminuo. Bilo bi mi zadovoljstvo i utjeha da moja djeca ne ukaljaju čast svojih roditelja. Kad bi mi učinio ove dvije stvari, zauvijek bi bio moj prijatelj.

- Ne bi bilo potrebno da me moliš, kad bih bio siguran da ću time učiniti dobru stvar.

- Glasu, uvjeravam te da ćeš dobro učiniti, jer moja kćerka posjeduje mnoge kvalitete: poštena je, razumna i vrlo lijepa; što se tiče mog sina, veoma je obrazovan, tečno čita sve knjige⁸⁸, a ima samo dvadeset pet godina.

- Idi sada, i vodi računa o sebi, a ja ću ti ispuniti tvoje dvije želje: u narednih četrdeset dana, ostvariće se ono što si tražio. Budi ovdje za godinu dana počev od današnjeg dana, i pazi šta ćeš tražiti: lud je čovjek koji se zadužuje u tolikoj mjeri da se poslije ne može osloboditi svog duga.»

⁸⁶ Predstavnik kraljevske vlasti u, pretežno, malim okruzima. Upravitelj upravlja kraljevskim posjedom.

⁸⁷ Pravi kraljev službenik koji u kraljevskim provincijama, počev od XIII vijeka, zapovijeda pravosuđem i policijom, nadgleda upravitelje i upravlja kraljevskim činovnicima, zaduženim za ubiranje i raspodjelu poreza.

⁸⁸ Srednjovjekovni pridjev «lettré» koji prevodimo sa «obrazovan» može imati dva značenja: «onaj koji poznaje slova», odnosno «alfabet», ili «onaj koji poznaje književnost», koji je učen, a prvi stepen učenosti predstavljalo je poznavanje latinskog. U XIII vijeku, izgleda da je samo 10% populacije bilo pismeno.

Seljak onda žurno napusti mjesto, podbadajući jako svoga konja. Bijaše sav radostan, očaran onim što mu je glas predskazao. Njegova žena takođe se obradova kad sazna novosti. U dogovorenom periodu, dogodi se upravo ono što glas obeća po pitanju sina i kćeri. Seljak, čije srce bijaše drveno, podal i pun žuči, ne okani se svoje niskosti uprkos časti koju mu ukaza Bog. Uživao je u činjenju svih vrsta nedjela, izbjegavajući svako dobročinstvo, podržavaše lukavost i prevaru, vođen svojim grijesima ka neizbježnoj sudbini. Te godine, živio je kao veoma značajna ličnost, bogat blagom, a siromašan mudrošću, jer glup kakav je bio, nije shvatao da bi se njegova sudbina opet mogla promijeniti. Što je više uvećavao svoje bogatstvo i uzdizao se u društvu, manje je služio i bojao se Boga: bio je seljak po rođenju, uzdignut na visok položaj zahvaljujući onom što mu je podareno; i to je omogućavalo robu da se oslobodi đubra koje se nalazilo u njegovom srcu. On nije bio u stanju da postupa drugačije: trebalo je da se ponaša u skladu sa svojom prirodom, a niko ne može izvaditi ili uzeti iz svoje torbe ono čega u njoj nema. Ako u njoj ima dobrog, dobro se može i uzeti, i ničeg drugog nema da se uzme. I tako, kao pravi pokvarenjak, razduži se on svih svojih dugova, ali razdužujući se, on se zaduži, jer ne bijaše zahvalan Bogu za svo bogatstvo kojim ga zaslu. To trajalo sve do jedne noći, kad on reče svojoj ženi:

«Sutra bih, gospo, trebao poći u šumu da razgovaram sa glasom; ali ne idem tamo drage volje, jer ne znam šta da radim sa njim i nije mi stalo do toga da dođe.

- Gospodaru, pođite ipak i razborito porazgovarajte. Otvoreno mu recite: «Gospodaru, ne trebate mi više, ubuduće mogu da se odreknem vaših usluga, a i mučno mi je dolaziti ovdje tako često.» Onda se vratite, ne plašeći se ni te osobe niti koga drugog.»

Sutradan, nerazumni seljak porani, na svoju nesreću; obuče lijepu odjeću i uputi se jašući ka šumi, u pratnji dvojice svojih slugu, koji su takodeli jahali. Nastavi sam do šumarka, i žurno dozva glas, vičući:

«Merlo, gdje si? Čekam te ovdje čitav trenutak; pridi da ti kažem ono što imam, pa da idem.»

Istog trena, glas dođe iz pravca podnožja jednog drveta:

Uvalih se ovdje u blato, reče Merlin, i malo je falilo da me tvoji konji ne zgnječe. Reci mi sad šta ti treba.

- Došao sam da se oprostim od tebe, i da ti objasnim da mi je postalo nepodnošljivo i mučno ovo zamarajuće hodanje tamo amo, a ja nemam potrebe da ikog molim ili preklinjem: ništa više ne tražim od tebe, odlazim i preporučujem te Bogu.

- Nevjerni i bijedni seljače! Prije ti nije bilo mučno da, uz magarca koji je kaskao, dolaziš ovamo svaki dan, kako bi tražio drva i prodavao ih, da bi imao od čega bijedno živjeti? To te je često rastuživalo i bacalo u suze. U posljednje vrijeme, ovdje si dolazio jednom godišnje, uz veliku pratnju, i odavde odlazio s onim što si želio. Eto kako sam dobro radio i darovao te brojnim darovima! Ti si zbog svega toga postao ohol i uobražen, u toj mjeri da ne pomišljaš da te jednog dana može zadesiti nesreća, nerazumni i uobraženi seljače, pun grijeha i lišen svake vrline! Čovjek koji prihvata i uzdržava seljaka, bere šibu koja ga poslije bije. Prvi put kad si sa mnom razgovarao, nazvao si me «Monsinjor Merlin», kao prostodušan i ponizan seljak, kasnije «Gospodar Merlin», potom «Merlin» i na kraju «Merlo», kao da u svojim ropskim mislima nisi mogao ukazati malo više poštovanja mom imenu i mojoj časti, odlučivši se radije da me osloviš umanjenicom. Neuki i glupavi seljače, uživao si veliko bogatstvo koje ti je Bog, naš Gospodar pozajmio, a nikad mu se nisi za to zahvalio! Naprotiv, postao si lakom na blago svojih bližnjih, kao

pas koji se najeo strvine: ostaje nad njom i ne prestaje režati, zato što više ne može sam jesti, ali iako je potpuno utažio glad, ne želi strvinu prepustiti drugima. Seljače, ni ti se nisi drugačije ponio: nisi mogao ni prebrojati svoje veliko blago, ali si odbijao da se njime poslužiš kako bi druge darivao. Seljače mazgaru, seljače iz porodice magaraca, siroču u svakoj milosti, seljak si bio i seljak ćeš biti, vrativši se opet svom poslu. Ostavićeš blaga koja sam ti darivao i otići ćeš onakav kakav si bio kad si došao prvi put, jadikujući zbog siromaštva u kojem si se nalazio. Prevario si me kao nevjernik: bijeda će ti se, zbog tvog ponašanja, opet vratiti; zbog tvoje oholosti i srditosti, bićeš zbačen sa točka Fortune⁸⁹; umrijećeš na đubru koje se ovdje nalazi, i nećeš moći da se ponovo digneš.

Ne poklanjajući ni najmanje pažnje Merlinovim riječima, seljak se vrati kući, i nimalo ne promijeni svoje ponašanje. Međutim, Merlinovo proročanstvo se još jedanput ispunjava, te sva dobročinstva koja mu donedavno bijahu dodijeljena, jedno po jedno mu se oduzeše. Završio je tako što je opet kupio magarca i nastavio ići u šumu, okončavši svoj život u bijedi, i žaljenju što je sve izgubio.

⁸⁹ Fortuna, koja potiče iz grčko-rimskog perioda, predstavlja alegorijsku silu koja dijeli sreću i nesreću, bez jasnog kriterijuma: u srednjem vijeku, često je prikazuju povezanih očiju, sa rogom izobilja u rukama, kako stoji na točku koji se okreće, i sa sobom nosi ljude, uzdižući ih i strmoglavljujući po sopstvenoj volji.